

RIMSKI KATOLIK.

DRUGI TEČAJ.

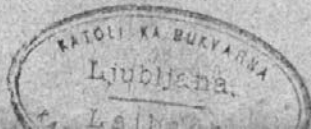
II. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja.

V GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1890.

Izhaja vsake tri mesece po enkrat. Velja cel tečaj 2 gol.

Obseg.

Katoliški škofje pa politika. Naši škofje o ljudski šoli pred — dva in štiridesetimi leti. Katoliška cerkev pa političko strankarstvo . . .	str. 129
Vera in ljubezen. Prihodna cerkev ljubezni. Krščanstvo masonsko. Ni mogola edinost v hotenji in delovanji brez edinosti v nazorih. Kako je tudi vernim Slovencem nemogoče skupno za narod delovati z brezverci — tudi slovenskimi. Ne ostaja nam tedaj drugega nego ločiti se od liberalcev ter postaviti se na čisto katoliško stališče! . . .	" 140
Slovenski katoliški shod: Ljudska šola pa ljudski učitelji. V katerem duhu se izobražajo ljudski učitelji . . .	" 152
Pisma brezvercu o najpomembnejših filozofskih in verskih vprašanjih. — III. Večnost, Bivanje nadsvetnega, osobnega Boga. Atomi . . .	" 162
Goethe-jev „Faust“ in Dante-jeva „Divina Commedia“ . . .	" 168
Črtice o ruski cerkvi: Misijonska delavnost ruske cerkve . . .	" 179
Jezuiti — latinizatorji?! . . .	" 197
Mistr Jan Hus. — Česti bratři — Njih novodobni častivci . . .	" 203
Prvi kristijani v Rusiji . . .	" 211
„Narodni divadlo“ v Pragi — in bodoče gledališče v Ljubljani . . .	" 215
Listek:	
<i>Ahasverus, večni Jud: II. Ahasverus pride drugič na Slovensko. Slovenci so sicer napredovali v marsilem, najde pa, da ne znajo še špekulirati</i> . . .	" 220
<i>Metamorfoze Mateja Kršpina iz pruskega kraljestva</i> . . .	" 226
Slovstvo:	
<i>Nekaj o najnovejšem »realizmu« v slovenskem slovstvu ali A. Askerc: »Balade in romance«</i> . . .	" 231
<i>Še en pogled mladostloveškega »realizma«</i> . . .	" 240
Raznoterosti: Monatsschrift für christliche Socialreform. — Liberalizem pripravlja pot socializmu — v šoli. — Jezuitska odgoja. — Pramasonski recept. — Izhodna in zapadna cerkev. — Knjižica: »Kto prav?« — Opšti Imovinski Zakonik za knjaževino Crnu Goru. — Profesor leidenske univerze o sv. Tomažu Akvinskem. — Amara Pellegrina, rimska dopisovalka dr. Beyschlaga v Itali. — Naše telo in mi. . . .	" 242

Rej. 1. 1. 1881. 22. jun.
Kot. 1. 1. 1881. 22. jun.
Glasnik 1. 1. 1881. 22. jun.
11

Katoliški škofje pa politika.

Pričujoča razprava bodi nadaljevanje članka, ki smo ga prinesli zadnji pot o politikovanji duhovnov. Postavili smo jo pa na prvo mesto radi prevelike važnosti, ki jo ravno zdaj dobiva pri nas to vprašanje. Priznava se vseobče, da izjava avstrijskih škofov o verski šoli je epohalna za notranjo avstrijsko politiko. Čudno in nerazumljivo bi se sicer zdelo na prvi pogled, kako more ljudska šola biti v tako ozki zvezi z državno politiko in njenimi strankami. In vender je tako.

To vidijo in priznavajo tudi liberalci slovenski. Ne da bi se bili izrekli kakerkoli o stvarni vsebini izjave same, so pred vsem v nji staknili politiško stran. Prvo se je njim, kot zrelim politikom, izjava zdela „neumestna“. To je sploh znana fraza, s katero imajo liberalci navado zabilježevati javno postopanje cerkvenih dostojanstvenikov. Papež, škofje — so v politiki še otroci. mi liberalci edini poznamo znamenja časov! Trše je vže, kar je škofom v obraz zabrusila tržaška „Edinost“, češ, škofovska izjava bo povspešila razpad sedanje desnice! Še več: isti list se je predrznil škofom očitati — nestrpnost!

Najhujše pa, kar so po navdihnjenji starega očeta „Naroda“ slovenski liberalci namislili škofom, je pač očitaje: njih „izjava je Taaffejevo maslo.“ Škofje „so se le zato oglasili, da storé vslugo gospodu minister-skemu predsedniku.“

Dalje se pač ne more v sedanjih razmerah na Slovenskem. Pa dalje tudi ni treba. Bilo je vselej in je še danes najbolj strupeno orožje, katero vihtijo liberalci v boji proti cerkvi: papeža in škofo sumničiti, da podrejujejo svoje višepastirsko delovanje težnjam politiških strank. Ako se ta sumnja polasti duhov, je avktoriteta naših škofov pokopana, ker potem ne bo ljudstvo pozdravljalo in častilo v škofovski besedi glasu katoliške cerkve, glasu Božjega, ampak glas ministrov; in ker v sedanji parlamentarični dobi

minister zastopa eno ali drugo politično stranko, katera začasno vlada, bo beseda škofovska le odmev politiškega strankarstva!

Dostojnost katoliških škofov se s tem globoko potlači, celò pod veljavo ruskih razkolnih episkopov, kateri se brezvoljno vklanajo absolutni volji vsemogočnega carja-papeža; ker politika carska se vsaj dosledno in vstrajno drži katerih načel, tako da je mogoče tudi škofom na podlagi teh načel vernike dosledno vladati ter tako v njih ohraniti vero v objektivno veljavnost škofovske besede. A v vstavnih državah se vladna načela preminjajo po ministrih, ti pa po državnozborski večini. Ako tedaj škofovska beseda ni nič več kaker „maslo,“ s katerim si ministerski predsednik beli svoje žgance, ako škofje le zato in tako govorijo, da vslužijo njemu, potem se mora tudi njih nauk preminjati leto za letom ter prelevljati zdaj v zmislu desnice, zdaj v zmislu leve, kaker se posreči zdaj ti, zdaj oni povspeti se do vladanja. Ako pa premislimo, kako naglo se dandanes preminjajo ministerstva, katera si neredkokrat skrajnostno nasprotujejo v načelnem naziranju, lahko vidimo, kako nestanovitna, preminljiva in nedosledna bi morala biti vsled tega beseda škofov, dovoljnih ministerskih slug. Nič pa bolj ne zaduši v ljudstvu vere v objektivnost resnice in prava, kaker vedno omahovanje in nedoslednost tistih, ki so postavljeni človeštvu za učitelje in voditelje.

Seveda liberalci sodijo katoliške škofove sè svojega stališča. Liberalcu so tako zvane „ideje“ zračne puhlice, v katere sam ne veruje. Zatorej se ne bo nikdar ogrel zanje, ako ga ne bo nekaj drugega ogrelo, bodisi denar, ali slava ali kaj enakega. Liberalec igrači z „idejami“ in „preprijanjem,“ kaker mu bolje kaže.

Liberalec nima še od daleč pojma, kaj je katoliška ideja. Povemo mu mi. Ona je isto, kar katoliška vera. In ta vera ni katoličanu puhlica, ampak najrealniša resnica, katera verujočega ne le razsvitli ter vtrdi v njem neomahljivo preprijanje, ampak tudi voljo vkrepi s čeznaravno močjo, tako da je pripravljen žrtovati vse za eno samo versko resnico. V katoliški ideji po poklici in po milosti Božji najbolj vtrjeni so pa tisti, ki stoje vernemu ljudstvu na čelu, so škofje.

Ne le zase, ampak za svoje vernike so dolžni katoliško vero čisto ohraniti, in jo kot vodilo vvesti v zasebno in javno življenje sebi izročenega ljudstva. Škofje vedo, da je vera neobhodni pogoj in podlaga krščanskega življenja; in kar piše apostelj, da pravični živi iz vere, ne velja le za posamezne ljudi, ampak tudi za cele narode, katerih življenje se dejstvuje v javnih napravah. In ker so škofje postavljeni za pastirje ne le posameznim vernikom, ampak tudi celim narodom in državam, je njih dolžnost skrbeti za to, da se načela iste svete vere vresničijo tudi v javnem življenji narodov in držav. Ker je pa šola dandanes državna naprava, imajo tudi škofje pravico in dolžnost tirjati, naj se šola za katoličane tako vredi na podlagi vere, da jih ne bo zavirala na poti h konečnemu smotru, za kateri smo stvarjeni, katerega pa ne moremo doseči, ako ne podstavimo sedanjemu življenju vere za temelj.

In škofje sami so v svoji izjavi tudi povdarili, da ne-čejo šolskega vprašanja pretehtovati s politiškega motrišča; omejili so se le na tiste zahteve, katere so morali staviti za katoliško prebivalstvo kot t a k o : k a t o l i č a n o m d a j d r Ź a v a k a t o l i š k o š o l o ! Kar se pa tiče šolstva nekakoliških državljanov, kaker kar zadeva posvetno stran šolske vzgoje, na to se niso ozirali. Škofje niso tedaj govorili kot politiki, niti kot politiški strankarji, ampak kot katoliški škofje. Ako bi pa ta korak škofov kakerkoli vplival na politiške razmere, ne smemo za to škofov delati odgovornih niti dolžiti jih politiških namer; za to odgovorna bi bila le država, ki si je vsvojila tako oblast nad šolo, kakeršna ji ne gre niti po naravnem niti po krščanskem pravu. Razumemo dobro, da se je šola s telesom moderne države tako zrastle, da mora zaboleti celo telo, ako jo hočemo odtrgati in jo postaviti spet na njem pravi kraj. Toda bi li morali katoličani radi tega odpovedati se svojega najsvetejšega prava ter izdajati časno in večno srečo svojih otrok in prihodnih rodov?!

Naši škofje o ljudski šoli — pred dva in štiridesetimi leti.

Ne ministerski duh, ampak duh Božji, ki jih je postavil, da vladajo cerkev Kristusovo, je naše škofo navdihoval, ko so pisali izjavo o ljudski šoli. Škofje se ne nagibljejo po vetru, ki veje od politiških strank, oni ne preminjajo svojih nazorov po tem, kaker se poljubi državnim mogotcem. Ko gre za vero, ko gre za krščansko življenje njim izročeneega ljudstva, ne poznajo ozirov, ampak zahtevajo, kar morajo zahtevati kot učitelji nepremeljivih krščanskih načel, kot zagovorniki svetih, neizgubnih pravic katoliškega ljudstva.

Naj ne mislijo liberalci, da so škofje o ljudski šoli š e l e z d a j, na ljubo ministerskemu predsedniku, začeli t a k o misliti. Katoliška načela, so na veke edna in ista, in tako je tudi beseda katoliške cerkve, ki se oglašja po ustih papeža in škofov, vedno in vselej, kar se tiče bistva, ena in ista; ker nje ne določuje večina glasov, ampak jo škofom narekuje sveti Duh. Nazori, katere so v izjavi na kratko razvili, sledijo nujno, neposredno iz krščanskih resnic. Ti nazori niso nič, prav nič novega. In da bodo liberalci videli, kako strogo dosledni, o ljudski vzgoji v e d n o e n a k o m i s l e č i so naši škofje, jim podajemo v naslednjem izjavo o ljudskem šolstvu, katero so poslali državnemu zboru v Kromeríži l. 1848, ko se nikomur še sanjati ni moglo o ministerstvu Taaffejevem, niti sploh ni še mogel nihče slutiti, kak sad bo kasneje v Avstriji obrodila liberalna ljudska šola. Takrat se je prvo v Avstriji začelo resno razpravljati ločenje šole od cerkve t. j. namerjavalo se je ljudsko šolo odvzeti cerkvi in jo postaviti na podlago brezversko, kjer jo nahajamo dandanes. To izjavo so tedaj škofje izvedli ne toliko iz dejanstveno vže obstoječih faktov ali iz izkustva, ampak bolj iz razlogov, katere jim je podajala teoretična vporaba verskih načel za ljudsko vzgojo. Ta izjava je za nas Slovence tem pomenljivejša, ker izhaja od petero škofov Goriške metropolije, tedaj od škofov, katerih

pastirstvu je bila izročena večina slovenskega ljudstva. Pišejo pa mej drugim tako-le:

„Nihče, komur je ljudski blagor pri srci, ne bo mogel odobravati ločitve šole od cerkve, kaker kaže v glavnih potezih načrt za javno šolstvo v Avstriji. Cerkev je in ostane prava odgojiteljica ljudstva, zatoorej mora pred vsem varovati svojo sveto pravico do vzgoje in poduka, nikdar ne more prepustiti, da se nji, osnovateljici ljudske šole, ta odvzame; tudi se ne more cerkev dati omejiti v ljudskih šolah na poduk v krščanskem nauku, ker s tem samim se še ne dovršuje krščanska vzgoja, in bi tudi verski poduk sam po drugem vplivanju znal ostati brezvspešen, ko bi se šola odtegnila neposrednemu nadzorstvu krajnega duhovnega pastirja, ko bi se škofovski vradi odstranili od izomikanja učiteljskih pripravnikov in od nameščanja šolskih učiteljev. V tem oziru morati država in cerkev združeni skupno delovati, ker se prava omika dá misliti le na podlagi verski, in le verska vzgoja se more smatrati kot temelj in poroštvo miru, reda in postavnosti v državnem društvu.... Država sama bi morala v ne daljni prihodnosti gotovo prav živo obžalovati, ko bi si morala očitati, da je z ločenjem šole od cerkve pospeševala v ljudsko nesrečo težnje časa, ki dela nevmorno, da bi izneveril mladino krščanstvu in ljudstvo нравstveno okužil, mesto da bi se tem težnjam krepko postavljala v bran.“

Zdi se nam skoraj odveč glavne točke navedene izjave primerjati s točkami letošnje škofovske izjave. Vender pa storimo še to!

Škofje leta

1848

Prava omika se dá misliti le na verski podlagi in le verska vzgoja se more smatrati kot temelj in poroštvo miru, reda in postavnosti v državnem društvu.

1890

Da (katoliška cerkev) njih verski značaj vsestransko in zdatno varuje...

..To je podlaga za odgojo v resnici poštenih ljudi in članov državnega občestva.

Cerkev se ne more dati omejiti v ljudskih šolah samo na poduk v krščanskem nauku, ker s tem se ne dovršuje krščanska vzgoja in bi verski poduk sam po družem vplivanju znal ostati brezvspešen.

Sola se ne sme odtegniti neposrednemu nadzorstvu duhovnega pastirja. Škofovski vradi se nimajo odstraniti od izomikanja učiteljskih pripravnikov in od nameščanja šolskih učiteljev.

Krščanski nauk naj se v teh šolah razširi, drugi poduk pa, kaker tudi učni načrti in pripomočki naj se, tako vrvnajo, da je vse v lepem soglasji s katoliškim značajem šole.

Učitelji morajo se izobraziti na katoliških učiteljskih pripravnicah.. Pri nameščanju učiteljev je organom kat. cerkve dovoliti toliko vpliva, da se zagotovijo.. Gledé nadzorstva ljudskih šol in učiteljskih pripravnic treba je katoliški cerkvi dati priliko...

Prosimo tedaj: kaj zahtevajo naši škofje gledé šole 1890, česar niso zahtevali škofje vže leta 1848? In ako hočejo zdaj vslogo delati ministerstvu, komu so pa hoteli vslužiti leta 1848? Morda spet ministerstvu? Toda ravno v navedeni izjavi se izrecno obračajo proti ministerski izjavi gledé namerjavane šolske preosnove v liberalnem smislu, katero je tiste čase prinesla vradna „Wiener-Zeitung.“ Čudno res, vslogo delati ministerstvu s tem, da se protivi istemu ministerstvu!! Pa se ni tudi letos zgodilo nekaj takega? Da bi zaprečila glasoviti Liechtensteinov predlog, je Taaffejeva vlada prinesla lani v gospojško zbornico lasten načrt, o katerem se je imela posvetovati v to izbrana komisija. In v isti komisiji se oglasijo trije škofje v imenu celega avstrijskega škofijstva z izjavo, ki še strože in odločniše od Liechtensteinovega načrta povdarja verski značaj šole, z izjavo, ki je z eno potezo prečrtala namere Taaffejeve vlade in postavila pred njo samo veliko vprašanje — in s to izjavo so hoteli škofje Taaffeju skuhati maslo, narediti mu vslogo!? Tako vodijo liberalci za nos svoje brezmiselno občinstvo.... Mentita est iniquitas sibi....

Katoliška cerkev pa politiško strankarstvo.

Sploh sodijo liberalci popolnoma napačno o denšnjem razmerji mej katoliško cerkvijo pa državo in njeno politiko. Znale so besede „Slovanskega Sveta“, katere smo vže lani v svojem listu navedli: „Leon XIII stoji pod vplivom pruskega protestanskega Berolina.“ — „Rim, pogodivši se z Nemčijo „po nemških nadpastirjih, deluje za nemško kulturo.“ — „Rim, kateremu so bili Poljaki vedno zvesti, se je pomiril z neprijatelji Poljakov.“

Bodisi da izhajajo take trditve iz nevednosti ali iz zlobnosti, krive so popolnoma. Cerkev Kristusova ni kraljestvo tega sveta, ampak kraljestvo iz nebes, ki ima nalogo človeštvo priversti nazaj k nebesom, katera je izgubilo.

Ta nebesa imajo papež in škofje vedno in vselej pred očmi kot konečni smoter, za katerim obračajo svoje korake. Njih dolžnost je skrbeti, da morejo verniki prosto in brez vsakih ovir težiti proti nebesom. Take ovire pa more staviti in jih prerada stavi tista oblast, katera ima po poklici skrbeti za časn timer blagor človeštva, državna oblast. V srednjem veku ste bili država in cerkev zaročeni v ljubezni, in država se je radovoljno pokorila čeznaravnemu smotru sv. cerkve. A kasneje se je to razmerje rušilo, država se je začela ločevati od cerkve, ter hoditi lastna pota. Pridružil se je verski razkol. Vse to je državo kot tako cerkvi odtujilo. Ne le to, ampak država, kateri je reformacija in še bolj filozofija osemnajstega stoletja prisodila absolutno oblast ne le do telesa, temuč tudi do duše državljanov ter ji prisvojila pravo, da določuje vero narodov, ta država je z vsemi svojimi napravami katoličanom preprečevala pot do nebes.

Toda ako si je država vlastila, kar ni in ne bo njeno na vse veke, ampak je sveta, nedotakljiva last Kristusove cerkve, bi morali vsled tega katoličani sami trpeti večno škodo na duši? In cerkev bi morala radi f a k t i č n e g a posilstva državnega, odpovedati se za vselej svojih p r a v i c? Tega ni mogla, in ni smela; ker s tem, da se je država polastila tega,

kar ni njeno, ni nehala za cerkev dolžnost, katero ji je naložil Bog, da skrbi za dušni blagor ljudi. Pa tudi narodi niso radi države, ampak država radi narodov: tem mora služiti. Državniki seveda preradi pozabijo to načelo, a cerkev nikdar. In ako je absolutistična država podrejevala vest, prepričanje in večni blagor državljanov sebi in svojim časnim težnjam, so rimski papeži vedno povzdigovali glas v imenu katoliških narodov tirjaje od države svobodo vesti ter prosto izvrševanje krščanskih dolžnosti. Sledila je v zgodovini za dobo srednjeveškega miru in složnosti doba konkordatov ali pogodb mej cerkvijo in državo v imenu katoliških državljanov.

Povdarjamo pa še enkrat: v imenu katoliških državljanov se cerkev pogaja z vladarji; ker cerkev služi vernikom, in povspešuje blagor katoličanov. Zatorej pa ne more cerkev nič za to, v katerem političnem položaji se nahajajo katoliški narodi, za koje se pogaja, niti kdo je tisti, s katerim se mora pogajati in kako je prišel do vladanja, ali kako vlada: ona gre le s tega stališča, da faktični vladar, ki ima sedaj v rokah oblast in moč, je dolžan katoličanom dati tisto prostost, ki jim je neobhodno potrebna, da morejo težiti k čeznaravnemu koncu, v nebesa.

Ta je pač lepa! Vzemimo vzgled: A je močan, zatorej vgrabi šibkemu B vse premoženje. B ne more več živeti, ker pa ne more vkrotiti silovitega A, gre k njemu in ga skuša pregovoriti, naj mu daje vsaj toliko, da bo mogel živeti. In res, obljubi mu A. Toda bomo rekli, da je B vže s tem priznal krivico, ki jo je storil A? Ali je morda vže odobril način, po katerem je A prišel do tolikega premoženja, odobril vse, kar A slabega včinja? Kaj mu mar za vse drugo: da dobi le vsaj en kos tistega prava, katero mu tiče brezdvomno. Za vse drugo bodi odgovoren A sam. In daš je A vseskozi zloben, pravo, ki je ima B, ostane vedno pravo, on pa ima pravico tirjati je od kateregakoli, ki se ga je polastil po krivici.

Da pridemo k predmetu, ki smo ga hoteli v tem poglavju razpravljati: ako se rimski papež ali katoliški škofje pogajajo in sklepajo pogodbe s posvetno vlado v rečeh, ki

zadevajo sveto vero ali pravice katoliškega ljudstva, nimajo pri tem namena kakerkoli se vtikati v čisto državne in politiške zadeve, oziroma odobravati in potrjevati ali kakerkoli s pravnega stališča soditi faktično obstoječe razmere, ampak edino le priboriti katoliškemu ljudstvu tiste pravice, ki mu pristojajo po Božjem pravu. Zatorej dela cerkvi veliko krivico, kdor ji v takih slučajih podtika kakeršnokoli politiško strankarstvo.

In koliko zla bi trpelo katoliško ljudstvo, ko bi ne smela cerkev veljavnih pogodb sklepati nego z vladami, ki so se osnovala veljavno po Božjem pravu; posebno dandanes, ko je v politiki obveljalo načelo „dovršenih činov“! Potem takem bi morala cerkev čakati, dokler bi se državne razmere ne vredile postavno, kar se pa zgodi neredkokrat za petdeset, sto in še več let, ali pa nikdar. In tako bi morali tudi katoličani toliko let ali celo za vselej ostati brezpravni!

Sveta Stolica se je proti takemu sumničanju večkrat zavarovala. Velevažno v tej zadevi je pismo Gregorija XVI „Sollicitudo.“ V tem piše papež: „Ako je bila vedno navada in načelo apostolske Stolice, da je povsod skrbela za pristojno vpravo verskih zadev, ne da bi se iz tega izvajalo katero od nje postavljeno vodilo, da se po njem preiskujejo in določujejo pravice vladajočih, moramo tem bolj pri toliki premenljivosti in tako gostih državnih preosnovah skrbeti za to, da se ne bo zdelo, kaker da žrtvujemo cerkveno stvar.“ Zahteva, naj se vselej v enakih slučajih v prihodnje dostavlja pogoj, da ostanejo nedotaknjena prava prepirajočih se strank. Izrecno povdarja papež, da apostolska Stolica išče tu le, kar je Kristusovega, kar lože pelje k duševnemu in večnemu blagru ljudstev.

Zraven tega potrjuje in obnavlja Gregorij XVI več odlokov svojih prednikov, za katere so rimski Stolici dali povod razni slučaji in zgodovinski dogodki.

Še bolj pa pojasnjuje in določuje papež to vprašanje z naslednjimi besedami: „Če mi ali naši nasledniki koga nazivljemo ali počastimo z naslovom kateregakoli dostojanstva, tudi kraljevskega, ko gre za vrvanje duhovnih zadev... s čemer se dejanstveno priznava v njem tako do-

stojanstvo, ali pa ako se zgođi, da se radi istih vzrokov pogajamo s tistimi, kateri stojé na čelu države s kakeršnokoli vladbo, jim nima biti še s takimi čini, določbami in pogodbami priznano in potrjeno nobeno pravo, niti se ima misliti, da bi se s tem kakerkoli kratila prava in predprave družih.“

Tak govor je vender jasen vsakemu, ki še vidi. Zato ker nemška vlada tlači Poljake in jim krati narodne pravice, bi ne smela sv. Stolica ž njo se pogoditi, da zagotovi nemškim katoličanom pravice, ki jim tičejo?! S tem je odobril Rim krivično ravnanje Bismarckovo s Poljaki, zavrzel zahteve Poljakov?!!

Kar smo rekli o papeži, velja več ali manj tudi o škofih. Tudi oni iščejo pred vsem dušni blagor vernega ljudstva. Kot taki stojé na d političskimi strankami; in ako so prisiljeni pogajati se sto ali ono stranko, s tem ali onim ministerstvom, ki ima zdaj v rokah vladno krmilo, ne sme nihče iz tega sklepati, da namerjajo s tem skazati se kot pristaše one stranke ali ministerstva ali odobriti vse, kar taka vlada politiško včinja. Nič ne dé tudi, da se oglašajo škofje v politiški skupščini n. pr. v gosposki zbornici; ker govoriti morajo tam, kjer se posvetujejo in sklepajo postave zadevajoče cerkev in vero. Ako si je moderna politika vsvojila pravico vtikati se v cerkvene zadeve ter določevati vprašanja, ki segajo globoko v verstvo, bomo mogli zameriti škofom, da sledijo politikom na mesta, kjer se razpravljajo in rešujejo politiška vprašanja, da tu zagovarjajo prava katoličanov? Ne vse, kar govore škofje v politiški zbornici, je vže zarad tega politiško, kaker ni vse, o čemer sklepajo politiški zastopniki ljudstva, državno. Pravico pa, katero imajo škofje, da se vdeležujejo posvetovanj v gosposki zbornici, so dobili kot cerkveni knezi; to pravico so jim podelili krščanski vladarji iz prepričanja, da je katoliška cerkev državi v podporo, in z namenom, da bo škofom mogoče tem potom braniti in zagovarjati pravice iste cerkve in njenih vernikov.

Ravno tako zgodi se neredkokrat, da škof posredno ali neposredno pohvali ali priporoči političen list. Iz tega bi se znalo sklepati, in liberalci resnično tudi prav radi skle-

pajo, da s tem namerjava škof odobriti vse, kar piše tak list, in posebno njegovo politiške nazore in težnje; in tako poenačijo škofovo ime s to ali ono politiško stranko ter je ravno tako pristudijo pri nasprotnih strankah. Nič ne more biti pogubniše za škofovsko avktoriteto. Toda tako naziranje je popolnoma napačno. Poslušajmo, kaj pravi o tem cerkveni zbor Baltimorski (v Ameriki) l. 1866: „Da se prav in jasno spozna, kako je razmerje škofovo do cerkvenih listov ali katoliških časnikov, in da ne bo mogel nihče več o tem dvomiti ali izgovarjati se, izrečejo očetje tega zbora: potrjenje, ki je dá škof katoliškim listom, ne pomenja nič drugega, kakor da po sodbi škofovi ne učijo ničesar proti proti veri in nravi, ter da je upati, da ne bodo učili nič takega tudi vprihodnje, in da so vredniki taki, da morejo njih spisi koristiti; ne da bi pa škof mogel ali moral odgovoren biti v obče za vse, kar prinašajo taki listi, ampak le za to, kar prijavi vsled svoje (škofovske) službe, bodisi da uči, opomina, vkazuje ali prepoveda, in kar je podpisal sè svojo lastno roko.“

S tega stališča se ima soditi javno delovanje cerkvenih dostojanstvenikov. Listov pa, katerim niso vstani škofje nikdar govoriti umestno, ki vsak korak njihov sumničijo kot vladen, protinaroden, nepolitišk, takih listov ogibajmo se — oni so dandanes najnevarniši za edinost katoliško — liberalni listi so: „Slovenski Narod“, „Edinost“, „Slovanski Svet“, „Brus“!

Dr. Mahnič.

VERA IN LJUBEZEN.

Prihodna cerkev ljubezni. Krščanstvo masonsko.

So pa tudi taki, ki stavijo ljubezen nad vero.

Mej temi so spet nekateri, ki hočejo, da bi ljubezen spodrinila vero ter jo popolnoma nadomeščala. Slovencem je ta nauk priporočal Stritar, ki piše: „Vera ljubezni! Kaj nam je potreba druge vere! Oj rasi, rasi, sveta vera, širi se po vsem svetu, da bode slednjič samo en pastir, ena čeda.“¹⁾

V to vrsto spadajo sploh vsi tisti, ki stavijo vero ne v razum, ampak v srce. To je vera čustva, katere apostelj je Schleiermacher. Javlja se posebno v panteistični sentimentalnosti in brezsmotrenosti. Beri Stritarjevega „Zorina.“

So pa tudi drugi, katerim „vera“ še nekaj pomenja, in bi jo hoteli tudi ohraniti, vendar jo ljubezni tako podrejujejo, da jo po ti določujejo in preoblikujejo; določitev verskih dógem se mora vsak čas ravnati po zahtevah ljubezni. Ta nazor je o svojem času zagovarjal Döllinger: težil je po tem, da bi katolicizem, protestantizem in razkol, navzlic dogmatični različenosti, spojil v eno samo cerkev — ljubezni in strpljivosti.

Nič novega sicer. Znana je vže Schellingova teorija o „treh cerkvah“: Petrovi, Pavlovi in Janezovi. Tretja, cerkev Janezova, je „velika prihodna cerkev“ — die grosse Zukunftskirche — ki ima objeti in spojiti obe prvi — v ljubezni; ne dogma, ampak ljubezen bo določivna.

Sploh smemo trditi, da izraža vse nemško klasično slovstvo, ako izvzamemo pisatelje katoliške, več ali manj ta nazor. Saj to ni prav za prav nič drugega nego evangelij čiste človečnosti, evangelij humanizma. Lessing, Schiller, Goethe so v klasičnem leposlovju njegovi glavni zastopniki;

¹⁾ Zbrani spisi VI. 307.

vtemeljitelj njegov je pa sanjavi Herder: vera je iz čustva, je ljubezen brez resnic!

Teorije o čustveni veri se je koj od začetka poprijela loža. Bodoče kraljestvo, katero snujejo masoni, nima biti drugo kaker zgorej omenjena cerkev ljubezni. Zatorej masoni posebno častijo sv. Janeza ter krstijo prav radi svoje lože na njegovo ime. Češčenje Kristusovega apostelja ima biti seveda le slepilo kristijanom; masoni namerjajo s tem vse kaj drugega. Janez je učenec ljubezni; pri njem se nahaja določitev Božjega bitja, katero masoni enostransko sebi vko-riščajo: Bog je ljubezen. Te besede si razlagajo v smislu panteistiškem, po katerem skopni nadsveten Bog, ž njim večna, nepremeljiva resnica, v veseljnosti.

Zatorej kaže masonstvo nasproti verskemu naziranju največo strpljivost; beseda „bog“ zaznamuje katerikoli pojem. Brat Trentowski je pisal 1865: „Masonstvo česti po vseh svojih svetiščih boga . . . p r e p u š č a p a vsakateremu p o j e m o njem. Njegov svetovni zidar je in ostane najviše bitje, katero si vsak misli, kaker hoče, katero mora priznati ravno tako kristijan, jud, mohamedan, ajd, kaker monoteist, deist, panteist, da celo ateist, kateri mora vender navesti kateri pravzrok reči.“¹⁾

Masonstvo hoče spojiti najskrajniša nasprotstva, vzdiga se nad vse verske in pojmovne določbe in različnosti. Zatorej se ne izogiblje ničesar bolj kaker načel in vsake trditve, kateri bi pripisovali objektivno veljavnost. Nedoločljivost pojmov je bistven znak masonstva in njegovega kristijanstva. Mac-Benac piše: „Občno kristijanstvo, katero zastopa loža, mora priversti združenje vseh cerkvâ v n e d o l o č l j i v unitarizem — in einen unbestimmbaren Unitarismus.“²⁾

In ravno to kristijansko lice, katero daje loža svojim naukom, je najbolj slepilno in zapeljivo. Saj umejo masoni celo sv. pismo in Jezusa Kristusa samega izvrstno porabiti v svoje svrhe, tako da se zdi njih nauk čisto evangelijski. Seveda izbirajo iz evangelija le to, kar vgaja njim, si tolmačijo le tako, kaker vslužuje njim. Ne da bi se tajil zgodovinski

¹⁾ Programm zur Reform.

²⁾ Pachtler S. J.: der Götze der Humanität. 147.

Kristus, da celó občudujejo se njegovi nauki in čini, vender proslavlja se navadno le kot „modri“ iz Nazareta, kot nekak judovski Sokrates, mož po vsem nenavaden, kot človekoljub. Iz njegove učne delavnosti povdarja se kaj rado pobijanje farizejev, češ, s tem je obsojal Jezus Kristus vsak dogmatizem in obrednost, vsako pozitivno verstvo, ter tako bistvo krščanstva stavil v ljubezen do bližnjega, v strpnost, prizanesljivost, vsmiljenje.¹⁾ Tako znajo.

Pa čemu bi še o tem govorili? Znane reči so to. Saj v framasonski rog ljubezni, strpnosti itd. trobijo dandanes vsi liberalci po svetu, hoteč s tem katoličane oplašiti, da bi, ako ne več, vsaj javno molčali o veri in njenih resnicah. Kdor bi se le z besedico potegnil za te, nima več Kristusovega duha, ni kristijan!

Prerok tega evangelija mej Slovenci pa je in ostane — Stritar. Po njem je zagovornik verskih resnic „brezčutni farizej, ki v sveti jezi preklinja na dno pekla vsakega, kdor si nekoliko drugače misli najvišje bitje.“ Vzor kristijana nam je naslikal v junaku „Zorinu“, kateri — kaker nam zagotavlja — „ni pisan ne za farizeja, ne za levita, njega bo umel le — samarijan.... Kaj pa je samarijan vsemu omikanemu svetu? Kaj ga loči od brezsrčnega duhovna in levita? On je imel srce... Zveličar nam ga stavi v zgled prave bratovske — kristijanske ljubezni.“

Tudi v vezani besedi se je poveljevalo Slovencem krščanstvo ljubezni, krščanstvo — samarijansko. Ko bi bili hudobni, govorili bi o tem še dosti. Pa dovolj.

Reči smo hoteli le: tako krščanstvo je — framasonsko, dasi, kaker menimo, niso framasoni tisti, ki so je oznanjali Slovencem.

Ni mogoča edinost v hotenji in delovanji brez edinosti v nazorih.

Vprašanje o veri in ljubezni in njuni sporednosti ima dandanes večo pomenljivost, kaker se misli navadno. Pomenljivost tudi za Slovence.

¹⁾ Pachtler itd. 148.

Oživel je v našem veku narodnostna ideja. Narodi se zavedajo jezikovne in duševne sorodnosti; vsled tega so začeli težiti po združenji. To teženje ni slabo, ker je naravno, da se le ne žali ž njim više, bodi si božje ali zgodovinsko pravo.

Kot živa celota se zavedajo narodi; zatoorej se hočejo, vkoliker so raztreseni, združiti, skupiti hočejo svoje duševne in gmotne sile, da tako vsak vse svoje moči vporabi v proslavo svojega imena.

V edinosti iščejo moči, slave. Da rečemo še enkrat: to teženje je dobro, naravno. Bog sam je različil človeštvo po jeziku, po narodnosti. In dasi je celo človeštvo skupna družina, vender so posamezni narodi vsak za se družina v veliki družini, družina, katere ude veže ožiša vez govora in drugih posebnosti. Božje razodenje samo priznava narode kot posebne, naravno obstoječe skupine ter daje posamnim narodom in kraljestvom celó nebeške angelje za varuhe. M hael je bil varuh Judov; pa tudi Perzi so imeli svojega angelja.

Gotovo ni in ne more biti torej proti Božji volji, da se narodi zavedajo svoje narodnosti, da se družijo, skupijo, edinijo. V edinosti je moč, je napredek. Sv. Tomaž uči, da je edinstvo oblika vsake popolnosti. In res. Vse, kar biva, biva le kot eno. In čim večja je ta enotnost, tem popolniša je stvar. Zatoorej je Bog najviša, absolutna popolnost, ker je absolutno enojno bitje.

Ravno tako mora biti tudi narod kot tak tem popolniši, tem napredniši, čim večja je njegova edinstvo, čim ožiše so vezi, ki spajajo njegove ude v skupnost; ker le po edinstvu se združijo vse narodne sile, da težijo k enemu in istemu konečnemu smotru, katerega ima vsak narod, kaker vsak človek posebej; v katerega dosegi obstoja veličina, slava, zgodovina narodova.

Teženje po napredku se pa v razumnem bitji, kakeršno je človek, dejstvuje kot hotenje proste volje. Da more tedaj tudi narod kot tak edinstveno težiti po svojem smotru, se morajo njegovi člani združiti v hotenji skupnih smotrov, ki merijo konečno na en zađnji smoter. Krepostna, vstrajna volja, ki je spojba posameznih volj, ta združena narodova volja, pelje edino narod h konečnemu smotru, k slavi.

Toda prezreti ne smemo tu velevažne resnice. Volja ni slepa zmožnost, in hotenju, da je prosto, mora svetiti luč spoznanja. Po spoznanji se ravna hotenje. Kjer ni spoznanje isto, ne more tudi hotenje biti isto. Po spoznanji se tudi hotenje razlikuje, se razceplja. Predmet spoznanja je resnica; resnica pa je ena, nedeljiva. Zatorej ne more tudi pravo spoznanje biti nego le eno. Da morejo tedaj razne volje edine biti v hotenji, se morajo še prej in pred vsem razumi zlagati v spoznanji. Nasprotstvo v naziranju pelje naravno, neobhodno do nasprotstva v hotenji. Skupnega teženja po enem smotru ne zavira, ne onemogočuje nič bolj, kaker nasprotujoči, mej seboj izključujoči se nazori.

Tudi Jezus Kristus je molil pred svojim trpljenjem za učence in vernike: da bi bili popolni. To popolnost pa je stavil v edinost: ut sint consummati in unum. Krščanske edinosti vzor ima biti tista edinost, ki je mej Očetom in Sinom: ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Teda v to edinost jih more spojiti le resnica; zatorej je prosil Očeta: Posveti jih v resnici.

Te resnice se držimo katoličani, ona nas nerazrušljivo združuje v čeznaravnem spoznanji, ki se vrši po veri; to spoznanje pa nam določuje in vodi nezmotljiva beseda sv. Cerkve. Radi tega je bila in je katoliška cerkev vedno ena, nedeljiva, znak, po katerem se odlikuje pred vsemi drugimi. Vzroka razcepljivosti, kakeršno zapazujemo v herezijah, moramo pred vsem iskati v tem, da heretiki nimajo najvišje, privaten razum vezajoče učne avtoritete, ki bi jih edinila v verskem spoznanji.

In ravno ta enotnost verskega prepričanja podeljuje katoliški cerkvi nevpogljivo moč, s katero vklubuje vže 18 vekov vsem nasprotnim silam in časovnim spremembam. Edinost v veri je izvršila najsijajniše čine; ona je združila evropske narode v najidealniše, a ob enem najsilovitiše podjetje srednjega veka: v križarske vojske; ona je dala katoličanom vstrajnost in pogum, da so krepko zavrnilo od Evrope vse preplavljajoči islam.

Edinost verskega prepričanja združuje razcepljene sile, spaja volje; ona premaga vse ovire, pretvarja zemlji obli-

čje: ona je najviša velemoč izvirajoča iz samega Boga in njegove vsemogočne Besede.

Opominajoč k edinosti in složnosti zarotuje apostelj Korinčane, „da vsi eno govorijo in da ne bodo mej njimi razdori, nego da bodo vtrjeni v enem umu in eni misli.“¹⁾ Prvi kristijani so vzor vsem poznejšim vernikom, ker „množica teh, kateri so verovali, bila je enega srca in enega duha.“²⁾

In kaj je delalo naše pradede nevpogljive, da so stali kakor nerazrušljiv zid, ob kateri so se razbijali turški naval? Bili so enega duha v veri, katera jih je edinila, jih vkrepkala. Nji, edino nji se imamo zahvaliti, da ima slovensko ime v zgodovini svoje častno mesto, svojo neizbrisljivo slavo. Ko bi se bila polovica Slovencev vdala muhamedanstvu, bi bila ostala polovica podlegla v boji; z verskim razcepljenjem bi bilo zatemnelo ime slovensko. Zatajivši katoliško vero bi se bili vdali z dušo in srcem muhamedanstvu, a z vero bi izdali tudi narodnost; priča naj muhamedanski Bosnjak, ki se sramuje svojega srbstva.

***Kako je tudi vernim Slovencem
nemogoče skupno za narod delovati
z brezverci — tudi slovenskimi.***

Za nas Slovence in za bodočnost naše domovine imajo ti nauki največjo važnost. Slovenci smo prestali veliko. Malokateri narod je bil izpostavljen tolikim viharjem. In vendar smo vstrajali: ohranili smo slovensko ime, slovensko materinščino. Še bivamo kot narod. In tisti narodnostni duh, ki dandanes budi, ki oživlja narode, je privel tudi k nam: vzdigamo se, zavedamo se. A ko se oziramo, da bi spet v celoto zbrali razpadajoče ude, vidimo, kako smo razdeljeni, razkosani. Kako težko je pač te ude sceliti, sestaviti iz njih organično celoto slovenskega telesa! In vendar, ako se hočemo ohraniti, nam ne ostaja drugega, nego tesno se združiti; tem tesniše, čim manjši smo.

¹⁾ I. Kor. 1.10.

²⁾ Dej. ap. IV. 32.

Naše gâslo v boji za narodni obstoj je in môra biti ; združimo se ! V slogi je moč ! — Kdo nam bo zameril ?

Ni pa združenja, ni edinosti brez vezi. Tudi nas mora nekaj vezati. In kaj bi bilo to ? Povdarjalo se je, ter ne neha se povdarjati v raznih oblikah : Veži nas ljubezen do domovine, do naroda, saj v tej ljubezni smo vsi edini ! To načelo bi imelo biti več ali manj snujoče v naših društvih in narodnih podjetjih.

Mi bi se s tem načelom zlagali popolnoma, ako bi bili Slovenci, kakor nekdanj, edini tudi v načelnem naziranju, ako bi bili enega duha v veri ; ker potem bi tudi ljubezen do domovine poganjala iz ene in iste korenike, in vravuali bi jo tako, da ne bi nasprotovala niti ljubezni, ki smo jo dolžni Bogu in bližnjemu.

A žalibog, da to ni več tako. Sovražnik je zasejal mej Slovence ljuliko liberalnega brezverstva. Kdor neče še priznati, da res biva na Slovenskem liberalna stranka, liberalna ne le po življenju, ampak tudi po mišljenju, po načelih, s tem ne moremo govoriti. Ta stranka je tudi vže dobro organizovana : ima svojo tiskarno, svoj političen dnevnik, svoj leposloven, svoj humorističen list, svoja slovstvena podjetja, ima svoje može in zastopnike po deželnih zborih (vključ kompromisu), po društvih, o volitvah svoje kandidate, svoje somišelnike ne le po mestih, ampak tudi po trgih, po vaseh, neredkokrat do zadnjih gorskih kotov.

Različnost in načelnostno nasprotstvo v verskem naziranju pa seže globoko tudi v življenje, naredi nezaceljiv poraz v ljubezen do naroda in domovine. Ni mogoče, da bi bili v krščanski ljubezni vstrajno edini taki, kateri verujejo, in taki, kateri ne verujejo.

Da se boljše razumemo, govorimo bolj konkretno. Povdarja se : združimo se v ljubezni do naroda, vsako drugo različje in prepiri naj se skrijejo pred to ljubeznijo. Prav ! Kdo je pa ta narod ? Slovenski. Iz česa obstoja slovenski narod ? Iz Slovencev. Ljubiti moramo tedaj Slovence ; in če hočemo še konkretniše : ljubiti moramo tega in onega Slovenca, kateremu skazujmo v dejanju svojo ljubezen. Kdo je pa Slovenec ? Človek. Kaj je pa človek ? O tem vprašanju niso dandanes več edini vsi Slovenci. Eni odgovarjajo : človek je stvar

Božja, stvarjen po Božji podobi, stvarjen za Boga. A drugi — res sicer, da jih ni posebno veliko, a nahajajo se ravno mej tako zvanimi omikanci, kateri z besedo in pismom veliko vplivajo na ljudstvo — drugi tedaj trdijo, da človek se po bistvu ne loči od živali, da nima nevmrljive duše, niti proste volje.

Prvi in drugi tedaj — katoličan in materijalist — naj se združita v ljubezni do Slovence t. j. vsaki skušaj, kar je v njegovi moči, povspeševati njegov blagor. Ne bo li po različnosti naziranja, katero ima vsak o človeku, narazen šla tudi njuna ljubezen ali način, kako bo vsak dejstvoval svojo ljubezen do Slovence. Prvi bo imel poleg časnega vedno pred očmi večni blagor, ter bo temu vse drugo podrejeval, vzgojeval bo Slovence za krepost, navduševal za nadzemelske ideale. Materijalist pa bo konečno težil po časnem, telesnem blagru; o čednosti ne govori, ker ni prostosti, najvišjo omiko bo stavil v zunanjo olikanost, najvišjo modrost v olepšanje zemeljskega bivanja.

Ne tajimo, do neke meje je pač mogoče, da v ljubezni do naroda skupaj hodijo ljudje tudi najskrajniše si nasprotujočih nazorov, bodi tudi goreč katoličan pa materijalist ali panteist; kajti navzlic vsemu nasprotstvu se vendar nahaja še mej obema ena ali druga vezna točka. Tudi materijalist, dasi zatajuje v teoriji vsak nadčuten, нравstven princip, priznava v dejanji hoté ali nehoté nekatera načela. In prav ta praktičen čut omogočuje, da se more tudi katoličan združiti z njim v en ali drug smoter. Tak smoter seveda mora težiti le po časnih, večinoma gmotnih dobrotah, ker večnih ali celó čeznaravnih brezverec niti ne pozna niti ne poželi. V denarstvenih podjetjih, pri hranilnicah, v poljedelskih ali vinorejskih društvih moreta pač katoličan in materijalist skupno in složno delovati, ker v realnost denarja, vina, poljskih pridelkov veruje ravno tako prvi, kaker drugi. Ravno tako se dajo določiti skupna pravila, katerih se sme držati i materijalist, ne da bi zatajil svojih načel, i katoličan, ne da bi si obtežil vesti.

Ko pa gre za svrhe, ki zadevajo duševne ali celó čeznaravne dobröte, ne moreta katoličan in liberallec postopati več skupno. Taka zveza je nenaravna, nezmiselna.

Vzemimo n. pr. naše društvo sv. Cirila in Metoda. Načrt njegov in smoter je brezdvomno lep, vzoren. To društvo ima pa v programu pred vsem versko vzgojo; je tedaj društvo v prvi vrsti versko. Zatorej bi morali biti možje, ki se zavežejo v izvršitev tega programa, pred vsem verni katoličani iz prepričanja. Liberalci ne spadajo v tako društvo. Ako vstopijo, bi morali, da so dosledni, delovati proti krščanski vzgoji t. j. proti glavnemu smotru društva; ali največ, kar bi smeli zahtevati od njih, bi bilo, da bi ostali popolnoma pasivni in nebrižni za glavni smoter društva, kar je pa spet nezmiselno, ker potem takem bi bil njih vstop brezsmotren. Vsekakor morejo liberalci razvoj takih društev le zavirati, ker ne le oni ničesar ne storijo v njih prosep, ampak tudi na dobre katoličane pritiskajo, da z ozirom na nje ali vsaj iz nekake oportunitete manj goreče ali nemarno težijo po katoliškem smotru. Katoličan vleče voz naprej, liberallec nazaj ali pa meta polena pod kolesa, da ne more nikdar prav z mesta.

Vzemimo drug primer iz slovenskega narodnega življenja. Na podlagi narodnostnega principa je osnovana večina naših bralnih društev ali čitavnic. Vez, ki ima tu družiti člane, je ljubezen do naroda, posebej: gojitev slovenskega jezika. Vera — ne da bi se kakerkoli izključevala, ampak le molči se o nji. Narodnim bralnim društvom velja podpirati, brati vse, karkoli pride na svitlo v narodnem jeziku. A jezik je žalibog posoda, s katero se dá zajemati bodra studenčnica, pa tudi smradljiva lužnica, jezik je sredstvo v izražanje misli, idej. Tako tudi jezik slovenski. Naroden, slovenski ostane jezik vedno še, ako se ga tudi brezverec poslužuje, da ž njim izraža svoje brezverske uazore. Ako se tedaj katoličan z liberalcem zveže v bralno društvo, ki je osnovano na čisto narodni podlagi, ne da bi se narodnost pokorila veri, se izpostavlja nevarnosti, da pospešuje, podpira brezverstvo, kar je po krščanski morali pregrešno. Ne malo, recimo večina liberalnih in židovskih listov, se zdržuje le zato, ker jih podpirajo verni katoličani, kateri v svoji kratkovidnosti ne morejo ali nočejo spoznati, da brezverstvo pisano ali tiskano ni nič manj brezverstvo kakor govorjeno. Razun tega se po takih društvih daje neomikan-

cem, kateri nimajo toliko razsodnosti, da bi ločili dobro od slabega, priložnost, da se jim obujajo z branjem liberalnih listov dvomi o verskih resnicah. Ravno po čisto narodnih čitavnicah se je v prosto slovensko ljudstvo zasejalo največ liberalne ljulike. Rečemo tedaj in trdimo, da nikjer danes toliko ne trpi katoliška vest, kaker z naročevanjem, z branjem, sploh s podpiranjem vsega, kar je narodno, kar je slovensko, edino zato, ker je slovensko; kaker da bi nad slovenskim ne bilo še nekaj višega. Ne le noben katoliški duhoven, ampak tudi noben pravi katoličan sploh bi ne smel biti ud kateregakoli bralnega društva, ki si naroča liberalno časopisje ali kakerkoli pospešuje brezversko slovstvo.

***Ne ostaja nam tedaj drugega nego
ločiti se od liberalcev ter postaviti se
na čisto katoliško stališče!***

Hoteli smo le razložiti, kako težko, kako nemogoče je skupno z liberalci pod zastavo „ljubezni“ — brez vere delovati za blagor in prosveto slovenskega naroda. Res, lepo se sliši: sveto služimo sveti domovini, ljubimo narod, — toda ta ljubezen mora, da ne ostane prazna puhlica, sprejeti konkretno obliko. Pred vsem si moramo odgovoriti na vprašanje: k d o je ta, na katerem se mora dejanski skazovati naša ljubezen. To vprašanje z odgovorom je pa t e o r e t i č n o, ne praktično, recimo: j e n a č e l n o s t n o. In le po tem, kaker odgovorimo na nje, se določnje tudi naša ljubezen, se določuje način ljubezni in sredstva, katera imamo izbrati, da jo izvršimo. P o n a č e l i h s e s p r e m i n j a l j u b e z e n. Zatorej je pa po vsem nemogoče, da bi združeno ljubili narod in mu služili tisti, katerih nazori o Bogu, o človeku, katerih verska načela si nasprotujejo ali se celó izključujejo. Nemogoče, da bi verni katoličani z liberalci s v e t o služili sveti domovini.

Kaj tedaj ostane katoličanom? Ločiti se od liberalcev! In to iz ljubezni do tiste domovine, kateri ne morejo v zvezi z liberalci služiti. Narod, da ostane, da se zaveda in na-

preduje kot narod t. j. kot celotna, organična skupina, mora imeti skupno duševno podlago; tako podlago mu pa daje le resnica; le ako je edin v nje spoznanji, ima v tem poroštvo najvišega napredka in slave. Različnost v načelih cepi in gubi narodne sile.

Spoznanje resnice pa veže in edini narod slovenski vže tisoč let. Sije mu v krščanstvu luč absolutne resnice. V svojem jedru, v svoji ogromni večini izpoveda in hoče izpovedati narod slovenski večno veljavna načela krščanska. Ako je tedaj tako, in ako je nas vseh — tudi liberalcev — nedotakljivo geslo: služiti narodu, je naša prva, najsvetejša dolžnost narodu slovenskemu edinostno, od krščanstva položeno podlago ohraniti, braniti, in le na tej podlagi zidati dom narodne slave slovenske.

Ker pa liberalci ostanejo liberalci, nasprotniki krščanskih načel, dokler jih ne spreobrne Božja milost, tedaj niso oni poklicani, da vzgojujejo narod slovenski. In ako se za to vsiljujejo, je naša dolžnost verno ljudstvo opozarjati, svariti pred njimi. Ako bi se pa z njimi zavezovali, tedaj bi morali krščanska načela ali popolnoma prezirati ter zatajevati v slovstvu, v politiki in v vsem javnem delovanji, ali pa liberalcem priznati, da smejo tudi oni z isto pravico širiti svoje protiverske nazore. Toda eno kaker drugo bi bilo za narod enako pogubno; prvo bi poplitvilo njegovo mišljenje, ker obveljala bi v javnosti breznačelnost; drugo bi pa v duhovih zaplodilo dvom o objektivnosti vsake resnice. Eno in drugo bi tedaj narod tiralo v breznačelnost, dosledno v breznačajnost, bi mu vzelo vero v resnico in pravo, zadušilo mu teženje po idealih, pahnilo ga v popolni duševni nihilizem!

Ako pa pravimo, da se je treba ločiti od liberalcev, ne učimo s tem, da jih moramo sovražiti. Mi hočemo le varovati svoje in naroda sveto pravo, do česar ima vsakdo pravico. In liberalci, ravno zato, ker so liberalci, nam morejo najmanj zameriti, da hočemo od nadaljnega okuženja rešiti, čisto ohraniti narodu slovenskemu sveto vero in edino zveličavna krščanska načela. Liberalce same pa bomo vedno znali spoštovati in ljubiti kot ljudi, kot brate po krvi in jeziku. Ni se treba bati! Katoliška odločnost in verska go-

rečnost ne izključuje ljubezni; marveč ravno katoliška vera je, kaker priča dovolj zgodovina, doprinesla najsijajniše čine bratovske ljubezni.

Skrajni čas je, da se vsi razumniki, kateri smo prepričani o absolutnosti krščanskih načel, sporazumemo; določiti nam je treba, kako moramo v slovstvu, v vzgoji, v politiki, sploh v javnosti postopati, da ne pridemo v javnem delovanji niti za en las navskriž z načeli tiste vere, katero izpovedamo v srci, po kateri živimo doma mej štirimi zidovi. Vsaka popustljivost, omahljivost ali neodločnost, ko gre za princip, mora nehati. Popuščali smo zadosti, zatoorej nam dandanes žalibog vse pušča — zdaj treba vzdigniti zastavo vere, načela: t a k o in ne drugače! Kdor hoče, naj nam pristopi, kdor noče, tedaj na javno velja za našega nasprotnika, a ob enem za nasprotnika krščanskih načel!

Nimamo se pa nikaker bati, češ, taka odločnost bo naredila poraz mej nami; poraz je vže v našem telesu, odkar se je v nje zaril liberalizem. Treba zdaj oči odpreti ter raka na telesu videti — čemu ga vedno zakrivati, kaker delajo nekateri spravljlivi politiki — potem ga moramo izrezati, izločiti, da nam ne bo razjedel še tega, kar je zdravega v nas. Nič ne dé, ako bo bolelo; kričanja, sumničenja ne bo manjkalo, a zmaga bo naša, kaker je gotovo, kar stoji zapisano: to je zmaga naša — vera naša! Načelo, resnica bo rešila narod, ga vkrepila, ga proslavila na veke!

Dr. Mahnič

Slovenski katoliški shod.

Ljudska šola pa ljudski učitelji.

Še se moramo pomuditi pri šoli.

V prvi vrsti stoji ljudska šola. Ona je posebne važnosti, ker v nji se vzgaja ogromna večina državljanov. «Velika množica» je dandanes velemoč, s katero žugajo socijalistični prekucuhi prevreči obstoječi državni in cerkveni red; zatoorej morajo državniki tem bolj paziti, v kakem duhu se vzgaja ljudstvo. Vprašanje o ljudski šoli je del socijalnega vprašanja.

Naravno tedaj, da se je tudi v Avstriji boj za šolstvo pričel pri ljudski šoli. Nazorom in željam avstrijskih katoličanov je dal izraz Liechtensteinov predlog. Potisnil ga je na stran znani načrt, ki ga je prinesel lani meseca maja v gospojsko zbornico naučni minister. Toda le začasno. Izjava avstrijskih škofov, katero so izročili vladi trije viši pastirji v šolski komisiji gospojske zbornice, je vso reč naenkrat zasukala. S to izjavo se bo moralo odslej računati.

Kratka je sicer izjava, a izraža bistveno vse, kar je v srcih in željah avstrijskih katoličanov: država daj nam versko šolo!

Nimamo pa namena posamnih točk te izjave na drobno razpravljati; le eno tu omenimo, katera se nam zdi najvažniša, odločivna v boji, ki ga bijemo za ljudsko vzgojo z liberalizmom. Škofje ne zahtevajo le katoliških šol za ljudstvo, ampak tudi katoliške pripravnice za ljudske učitelje.

To je vse. Kaj bi pač zdalo vvesti v šolo vsak dan po dve uri verstva, vvesti knjige čisto verskega značaja, dokler bi imeli učitelje ali brezverske ali versko indiferentne? Dece ne vzgaja mrtva črka, niti knjiga, ampak učitelj. Učitelj je šola, je vzgoja, on vtisne učencem svojo podobo. jih navdihne s svojim duhom. Ne kakeršne knjige, kakeršne postave, ampak kakeršno učiteljstvo, takošna vzgoja, takošna deca, tak prihodnji rod. In da bi tudi drugega ne bilo, dovolj nekrščanski vzgled brezverskega učitelja; ta podere trikrat vse, kar bi knjiga in beseda sezidala.

Učitelj se pa izobrazí na pripravnici. Kater se ga je nagnilo tukaj, na tisto stran teži; in to tem gotoviše, ako premislimo, da pripravnice obiskujejo mladiči, starí še le petnajst, šestnajst let, ki so mehki in gibki ko vosek, ki nimajo še lastnih nazorov, niti prepričanja, ter se dajo radi tega popolnoma tako izobličiti, kaker se vpliva na-nje. Ni — seveda izjeme so povsod — ni mogoče, da bi nam pripravnice, ki niso osnovane na verski podlagi, poda-

jale verskih učiteljev. S katoliško ljudsko šolo tedaj in še pred njo — dobiti moramo katoliške pripravnice. Škofje so prijeli reč za koreniko.

Z versko šolo je škofovska beseda staknila tudi učiteljsko vprašanje, katero se bo in se mora potem takem javno razpravljati. Tudi mi mu hočemo posvetiti nekoliko strani. Pokazali bi radi, kako opravičena je tirjatev škofovska, naj se pripravnice za ljudske učitelje preosnujejo in postavijo na versko katoliško podlago . . .

* *
*

Nočemo pa, da bi nas kdo sodil krivo ali sumničil kakerkoli. Tudi učitelji ne.

Bog nam je priča, da ne črtimo ljudskih učiteljev, marveč vsega dobrega jim želimo, iz srca želimo. Vender radi tega ne moremo in nočemo se odpovedati pravici, katero imamo, da javno govorimo in razpravljamo o šoli in učiteljstvu. To pravico nam daje vstavna država, katere zvesti podložniki smo. Javna šola v Avstriji je državna vstanova, in učitelji so državni vradniki; državne naprave pa sme v vstavni državi vsak državljan svobodno ocenjati ter javno izreči svojo sodbo o njih. In to tem bolj o šoli in učiteljstvu, katero zdržujemo z lastnim denarjem. Ravno zavest, kaker pravi škofovska izjava, da pošteno nosimo breme vseh šolskih in javnih stroškov in zvesto izpolnjujemo vse državljanske dolžnosti, daje našemu glasu tem višo veljavo. In prav ta točka — o davkih ali o nakladah za ljudsko šolo ni dandaues zaduja, ampak rekli bi, prva in odločivna. Ona zadeva namreč pred vsem našega kmeta in posestnika, kateri peša in se gubi od dne do dne, tako da ne kaže nikaker več državi breme še dalje mu obtežati, marveč mu je koliker moč olajšati, ako si hoče ž njim ohraniti svoj glavni steber. Ne toliko v našem imenu tedaj, marveč bolj v imenu ginečega srednjega stanu govorimo, ako javno zahtevamo, naj se šola koliker mogoče vprosti, naj se dá cerkvi več vpliva v nji, dobro prepričani, da čim večji delež ima cerkev pri ljudskem poduku, tem manj ljudstvo trpi tudi gmotno. Ne pa da bi s tem namerjali učiteljem kratiti njih plač, marveč bi jim jih hoteli le še povišati, vender pa tako, da ne bi naraslo iz tega kmetu novo breme.

Tudi učiteljev samih ali njih življenja se nočemo nikar dotakniti — Bog varuj! Mi imamo pred očmi le šolsko postavo, katero so sklenili naši in našega ljudstva poslanci v državnem zboru. Res sicer, kar se nam je očitalo v nekem slovenskem učiteljskem listu, res, da v državnih zbornicah ne sedé revčki po duhu, ampak možje, katere smemo prištevati v naši državi cvetu bistrournosti človeške; a res je tudi, da ti možje so vedno le naši poslanci, in da morajo sklepati, kaker hočemo

mi, ako ne, imamo pravico (po vstavi) voliti druge, ki bodo na naše zahtevanje sklenili drugačno postavo. Res tudi, kaker se nam vgovarja v omenjenem listu, da je naš presvitli cesar sam potrdil šolsko postavo, toda mi smo prepričani, da je isti presvitli cesar pripravljen potrditi (in morda še raji) tudi drugačno, dosedANJI nasprotno šolsko postavo, ako mu jo predložijo naši poslanci iz državnega zbora. In ravno to nam daje pogum, nas spodbuja, da povzdigujemo svoj glas, da razkrivamo slabe strani dosedanje postave, da zahtevamo novo, boljšo. Upamo, da bomo zmagali, in ako bomo, zmaga ta bo postavna, poštena, kaker je pošten, postaven tudi boj!

Sveta, nedotakljiva ni nobena postava, katera se je sklenila v državnem zboru. Tudi šolska ne.

Je nekaj pa — v pojasnilo. Posebno tedaj, ko se duhovni predrznejo javno razpravljati šolsko ali učiteljsko vprašanje, se javlja na učiteljski strani nevolja, ki neredkokrat prikipi do nekega žuganja, češ, kaker vi pišete o šoli in učiteljstvu, tako imamo tudi mi pravico javno soditi o cerkvenih in duhovenskih zadevah. To je po našem mnenji po vsem napačno stališče. Šola pač je državni zavod, in učitelji — državni vradniki; zato spada v vstavni državi oboje mej tiste zadeve, o katerih imamo pravico javno soditi, oziroma obsojati. Ne pa tako cerkev niti duhovščina; cerkev ni državni zavod, niti duhovni državni vradniki; potemtakem obojih zadeve ne spadajo nikaker niti pred državni zbor, niti v politiške liste, ker vstavne svoboščine, katere je podelila ljudstvu moderna država, se ne raztezajo na cerkev. Tudi duhovenska kongrua nima nič skupnega z učiteljsko plačo in njenim povišanjem. Učiteljem določuje in povišuje država plače kot svojim vradnikom, ne pa tako duhovnom; in če je tudi država dopolnila duhovnom letno plačo, vender niso vsled tega še državni vradniki. To niso bili in ne bodo nikdar. Država je marveč duhovnom kongruo dovolila iz drugega, pravnega razloga, kot dolžnica cerkve; kongrua je odškodnina za cerkveno premoženje, katero si je država vlastila. Potem takem imajo tedaj duhovni kot državljani vso pravico govoriti in se javno posvetovati o plači učiteljski, nikar pa učitelji o kongruu duhovenski.

V katerem duhu se izobražajo ljudski učitelji.

Ako je tedaj res, da je šola taka, kakershen je učitelj, moramo si pred vsem natančniše ogledati državna vzgojevališča za učitelje, pripravnice. Nimamo pa in ne moremo imeti namena govoriti o vseh predmetih, ki se tu predavajo, izbrali smo si le glavni predmet, ki določuje in oblikuje naziranje bodočih učiteljev in daje mer njih duševnemu teženju; ta predmet je — filo-

zofija, katera se gledé učiteljskih pripravnikov ože določi kot «načelni nauk o vzgoji», kar navadno zovemo «pedagogika.» Kaker je filozofija sploh kraljica vseh ved, tako je tudi pedagogika pri učiteljih srce, ki goni in oživlja vse drugo. Od nazorov, ki se jim vcepijo tu, je odvisno vse vzgojstvo, je odvisen značaj ljudske šole.

Za vzgojo svojih učiteljev ima država svoje knjige, ki so potrjene od najviše šolske oblasti. Tako tudi za pedagogiko. Najbolj razširjena je pa po avstrijskih pripravnicah knjiga, kateri je naslov: «Allgemeine Erziehungslehre. Lehrtext zum Gebrauche an den Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinnen.» Spisal dr. G. A. Lindner.

Pisatelj sam izpoveda izrecno vže v predgovoru k svoji knjigi, da zavzema Herbartovo stališče. Bilo je skoraj odveč to povedati. Državna obligatna filozofija v Avstriji je — to vé vže cel svet — Herbartova. «Die Herbart'sche Schule hat durch ein fast mauresches Zusammenhalten ihrer Glieder eine Macht erlangt, von der, in Österreich namentlich, Manche zu erzählen wissen.» ¹⁾ Herbart je — kaker nas prepričuje naš pedagog — «stvarnik novejše znanstvene pedagogike, katera se naslanja na dušeslovje in pravoslovje.» Ni ga čez Herbarta; le on «obdelava vzgojstvo na strogo znanstven način kot vpotrebjeno psihologijo — als angewandte Psychologie.»

In to ne pomeni malo — Herbarta izbrati si za voditelja! Herbart je eden izmed mnogih učencev Kantovih. Razume se tedaj vže samo ob sebi, da je racijonalist. Racijonalizem pa taji načelno vsakatero pozitivno verstvo. Zatorej proč z vero iz vzgoje! »Vzgojo po pred določenih nazorih — nach vorgefassten Ideen.» — obzvoja odločno naš pisatelj. One «vorgefasste Ideen» je pač jasno, da niso nič drugega, nego kar imenujemo verske resnice. Pred vsem mu — seveda — preseda vera krščanska pa katoliška cerkev. Po njem namreč ne smemo vzgajati dece za posebne namere — für Sonderinteressen — katere fizične ali moralične osebe, katere stranke ali kaste. Ta «moralična oseba» je pač pred vsem katoliška cerkev, katera nosi na sebi najbolj očitno znak pozitivnosti.

Proti katoliški cerkvi kaže naš pisatelj posebno zagrizenost; izključil bi jo popolnoma iz šole. Čas je vže, «dass die moderne Volksschule breche» s preteklimi časi; obrniti moramo hrbet «jener Zeit des mittelalterlichen Bacchantenwesens»; recimo z drugimi besedami: čas je, da pokažemo hrbet katoliški cerkvi, katera edina je vstanovljala šole v srednjem veku ter imela vso vzgojo v svoji skrbi. In nič boljše se ne zna izraziti o kulturi srednjega veka, v katerem je bila katoliška cerkev vse, kaker z naslednjimi besedami: «Mi gledamo sè svojega naprednega stališča kulturo sred-

¹⁾ Erdmann, Grundriss der Geschichte der Philos.

njega veka «mit ihrer Feudalherrschaft in ihren Ketzergeschichten» kot nekaj premaganega — als etwas Überwundenen.»

Kaki nazori o cerkvi se morajo pač zaploditi v mladih, kateri nimajo o pravi zgodovini ne duha ne sluha, ako se jim tako blago zabiva v glavo! Cerkev, ki kmalu dva tisoč let odgojuje človeštvo, se lik obrabljenoro orožje kar vrže s par frazami mej staro šaro! Od druge strani se pa prepričuje, da bo odslej človeštvu zadoščevala šola — cerkev je brezpotrebna. Resno! Beremo takole: «V cerkvi biva mir in red, mirujejo človeške strasti, in celó hudobnež se dá vkrotiti. Da ne bi mogel nrvstveni duh — der sittliche Geist — enakega včiniti tudi v šoli?»

Kot racijonalist skoz in skoz je Lindner po naziranju progresist, verujoč v brezkončni napredek človeštva, napredek brez smotra, katerega kali in pogoje nosi človeštvo v sebi brez čeznaravne pomoči Božje: «Der Culturprocess ist ein stetiger Fortschritt von Stufe zu Stufe.» In da bomo vedeli, v kakem zmislu jemlje pisatelj ta »napredek«, poslušajmo n. pr.: «Se pred malo desetletji so bile svoboda vesti, obrt, tisk idealne dobrote, dandanes spadajo v kulturnih državah k realizmu.» «Sedanja kulturna doba je zeló napredovala, in sicer tako v gmotnem, kaker v duševnem in socijalnem oziru.» Se le dandanes se je omogočilo, da «more vsak človek živeti, kaker je dostojno človeškemu bitju» Nič ne more pač praznih mladih glav bolj napihniti, kaker take in enake fraze, pa tudi nič jih bolj napolniti s pomilovanjem krščanske preteklosti.

Temeljni stavek Kantovega pravoslavja je vsestranska neodvisnost človekova in autonomija njegove volje. Poslušajmo Lindnerja: «Učenec je pred vsem oseba, in se ga torej ne sme žrtvovati smotru, ki bi bil zunaj njega — darf einem ausser ihm gelegenen Zwecke nicht geopfert werden.»

Iz Lindnerjeve morale je izključen vsak ozir na Boga. Morala ta je čisto stoična, po kateri se ima dobro delati radi dobrega — «das Gute um des Guten willen — diese Devise muss der Leitstern der Pädagogik sein und bleiben.» Temeljni pogoj dobrohotnosti — die Grundbedingung des Wohlwollens — katera pomeni Lindnerju vse, kar obsega krščanska ljubezen, obstoja v tem, «dass es unmotiviert ist.» To je absolutna brezsmotrenost v delovanji — čisto panteistično načelo v morali!

In res, kaker vsi novejši racijonalisti, tako se tudi Lindner vedé ali nevedé nagiblje k panteizmu. Po tem diši brezdvomno nazor, da je znanje čednost, nevednost pa greh. «Nrvstvenost in nenrvstvenost ste konečno odvisni od pravega ali krivega poznanja človeških reči in razmer, «tako da se vse nrvstvene zmote stekajo prav za prav na napačno sodbo» Zadostovalo bi zločinca podučiti in mu pokazati, «da to, kar stoji na gornjem mestu v njegovi volji, ne zasluži tega mesta — in bil bi ozdravljen!» To dokazovati in tako prepričevati mlade duhove — je naloga šole. Zatorej dovolj, da izvrši šola teoretičen poduk, da izобрази um —

ljudje bodo potem tudi нравstveno dobri, pošteni. Se bomo tedaj čudili, ako imajo učitelji neredkokrat o misiji šole višo misel nego o cerkvi, ter smatrajo sebe za potrebnije nego duhovne? Vemo, odkod zajemajo tak ponos.

Razume se tedaj samo ob sebi, da vere v pravem pomenu ne smemo iskati pri Lindnerji. Da bi morala vzgoja biti verska, o tem se mu še ne sanja. Poduk javlja po njegovem mnenji vzgojivno moč, ker razširja z obujanjem mnogovrstnega zanimanja (interesa) duševno obzorje. To zanimanje je pa šestero: empirično, spekulativno, estetično, simpatetično, družbeno, slednjič verstveno. Poslednje določuje: «tisto, katero vpoznav razmerje posameznika k vesolnosti in se zaveda človekove odvisnosti od pravzroka svetovnega. To zanimanje izvira iz splošnega opazovanja svetovnega teka in človeške vsode.»

Tako definicijo verstva podpiše z lehkó vestjo vsak materialist ali panteist. Boga zdrave filozofije ali celó Boga krščanskega ne pozna naš pedagog. Eden ali drug pravzrok — «Urgrund» pa vesolnost — «Gesamtheit» sveta priznavata materialist in ateist ravno tako, kaker verni katoličan, seveda gredo navskriž, kaker brž se povpraša, kak je ta pravzrok. Da se pa naš vzgojitelj bolj nagiblje k naziranju prvih, je razvidno vže iz tega, da Bogu krščanskemu, recimo Bogu nadsvetnemu, osebnemu ne daje nikjer prostora v svoji vzgoji, pač pa našteva pod naslovom: «Miterziehende Bildungsmomente» mej drugim v s o d o — das Schicksal, ki jo imenuje «den unbewussten Erzieher.» Slepí vsodi pripisuje moč, katero priznavamo Bogu: «ona provčini, kaker iz ničá, na en mah novo stvarstvo.»

Sploh najdemo v Lindnerji marsikaj, kar je zeló sorodno materialističkim in panteističkim nazorom ali vsaj on govori tako, da pridejo učenci prav lehkó in kar sami ob sebi, do takih nazorov. Po tem diši njegov nauk o prostosti človeške volje. Lindner uči namreč v svoji psihologiji, ki se rabi v osmem razredu naših gimnazijev: «Zdi se sicer, ako prevdarjaje pregledamo, kaj nam je možno hoteti mej raznimi rečmi, da je v naši oblasti (dass es bei uns stehe), odločiti se za eno ravno tako kaker za drugo; a to se le zdi tako, ker se ne zavedamo notranje nujnosti» (Nöthigung). Jasno, da tu se taji prostost volje. Res sicer, da tega nauka ne podaje v svoji pedagogiki, toda naloga in dolžnost profesorjeva je učiteljskim pripravnikom ga pojasniti in razložiti. To bo moral storiti profesor posebno na strani 59. Lindnerjeve «Erziehungslehre» k paragrafu, ki govori o «innere Freiheit.» Saj pa se bistveno vže tu predava isti nazor o prostosti; beremo namreč naslednjo določbo: «Ideja notranje prostosti je zlaganje hotenja sè spoznanjem.» In spet: «Tisto hoteti in delati, kar v katerem slučaju spoznámo za нравstveno najboljše, je znak notranje prostosti.» Volja je le tedaj prosta, ko se neizogibno nagne za tem, kar je spoznala za najboljše. Zatorej trdi naš pisatelj, da človek

le zaradi tega dobrega ne dela, ker je prepričanje njegovo še preslabo. Nevednost mu je isto, kar nepravstvenost.

Še več. Lindner je večkrat — da sodimo milo — zelo nepreviden ter malo premisli, kako pogubne nazore za vero in prav more mladina izvajati iz njegove filozofije. Stran 32 piše: »Vzemimo človeku jezik, in poniža se hitro do živali — er sinkt sofort zum Thiere herab.« To bi se dalo sicer še nekako razlagati, ne da bi vže podtikali pisatelju darwinizma. A bolj sumljivo je vže, ako nam na vprašanje: »Zakaj nimajo živali glasovnega jezika (Lautsprache), kakor ljudje«, odgovarja tako-le: »Vzrok temu je njih telesna organizacija, vsled katere močno prevagujejo pri njih telesni občuti, tako da jim je težko svojo pozornost obračati na zunanje predmete.« Da bi tedaj živali prišle do človeškega govora, bi ne trebalo potem takem drugega, kakor da bi njih telesna organizacija bila drugačna. Človeški govor se pa sestavlja iz dveh bistvenih delov: iz misli in glasu. Ako tedaj naš pisatelj prisoja živali zmožnost za človeški govor, ko bi le telesna organizacija bila drugačna, ji priznava samo ob sebi tudi zmožnost vspeti se do mišljenja in spoznanja, tedaj miselno zmožnost, katera zahteva duhovni princip v živali. S tem pa stavi žival v isto vrsto s človekom, ali človeka bistveno v isto vrsto z živaljo. To bi bil nekak monizem, krstimo ga za materijalizem ali za idealizem. Vse to in še drugo se zna neprisiljeno izvajati iz pisateljevih besed. In Bog ve, koliko mladeničev je vže izvajalo v tem zmislu ter prišlo do nazora, da ni bistvene razlike med človekom in živaljo?! No pa, da Herbartovec zabrede v monizem, ni se pač čuditi, saj k temu pelje neizogibno filozofija, ki se je izneverila edino pravim nazorom pripadetične šole.

Ako povzamemo glavne stavke Lindnerjevega naziranja, ni pač težko vganiti, v kaj stavi glavni smoter vzgoje. Človek se nima vzgojevati za čeznaravno življenje, niti kakerkoli za Boga, ampak šola mora težiti po tem, da odgoji mladino za »čisto človečnost.« To je vzor Rousseau-ove vzgoje, katere glavni smoter je izrazil Schiller v besedah, da »iz kristijanov dela ljudi — aus Christen Menschen wirbt.« Izraža nam to Lindner brezdvajbeno prvič s tem, da sploh noče poznati v učencih višega, čeznaravnega poklica, h kateremu bi jih morala napeljevati šola: »ihre Aufgabe kann vielmehr nur darin bestehen, den Zögling für die dereinstige Erreichung seiner Bestimmung als Mensch und Mitglied der bürgerlichen Gesellschaft möglichst tüchtig zu machen.« In ker velja tudi v Lindnerjevi šoli, da učenec ni nad učitelja, ter je gotovo tudi njen vzor v tem, da učenec doseže popolnost učiteljevo, moramo pred vsem pogledati, v čem obstoja popolnost poslednjega. Vzorni učitelj ni pa našemu pedagogu tisti, ki se odlikuje po življenji iz vere in po krščanskih čednostih, ni dober kristijan, ampak »wer es dahin gebracht hat, durch die Würde seines eigenen sittlichen Charakters, gepaart mit

der vollendetsten Humanität gegen seine Zöglinge, einen solchen Eindruck auf sie zu machen, dass Achtung und Liebe die Seele aller ihrer Handlungen wird.»

Čista človečnost — ta je vzor ljudske vzgoje v liberalni šoli. V tem se pa sedanja šolska postava popolnoma zлага s težnjami masonstva, kateremu velja za temeljno postavu: zatreči v narodih vsako pozitivno verstvo ter odrediti jih za čisto človečnost. Liberalna šola služi svrham masonstva. Kdor ne verjame, pa poslušaj. Leta 1877 je rekel mason Hoblet d'Avielba v neki brusejski loži: «Ravno liberalna stranka je najboljša zaveznica framonstva.» — «Meni, framonu, tiče vprašanje o poduku, meni se ima prepustiti izpit, jaz moram rešiti to vprašanje.» Mason Van Humbek je govoril l. 1879: «Katoliške dogme vničijo vest, moramo jih pobijati ter izključiti iz ljudskega poduka.»

In ker vže o tem govorimo, mikalo bi morda še natančnije pogledati, kako čudovito se naš Lindner v posameznih stavkih in nazorih zлага z — ložo.

Po evangelijski ložinem je vera zadeva srca ter kot taka ne pozna dôgem: «prvotno, pravo krščanstvo ni poznalo nikakih verskih resnic» — tako piše framon Herder. Marveč bistvo krščanstva in vse vere je ljubezen do bližnjega. Masonski Bahrđt trdi namreč: «Unter Religion ist nichts anderes zu verstehen, als jene gewissenhafte Menschenliebe, worauf die Lehre Jesu vom Gotte der Liebe hinau-lauft.» Lindner pa tirja, da se otroci nimajo vzgojevati «nach vorgefassten Ideen» t. j. po verskih resnicah. O bistvu krščanstva pa piše: «Unter dem bekannten Namen der Nächstenliebe bildet das Wohlwollen den Hauptgedanken des Christenthums und den grössten Wendepunkt in der bisherigen Menschengeschichte, indem es der Menschheit das Evangelium der Erlösung von der Selbstsucht verkündet.» Po nauku framonov je edino le npravstvena resnost — sittlicher Ernst — katero imamo pri vzgoji namerjavati; po tej se mora šola človeštva organizovati «zu einem Reiche der Freiheit unter dem Vernunftgesetze.» Isto tako stavi Lindner koečni smoter vzgoje v »Vernünftigkeit — Sittlichkeit — Freiheit — Charakterfestigkeit.» V komer se nahaja to — «er hat seine Bestimmung erreicht.» Masonstvo zida svojo vzgojo človeštva na podlagi absolutne človeške osebnosti — «auf der absoluten menschlichen Persönlichkeit.» In Fichte je masonom vtepel kot glavno npravstveno pravilo: «Bodisamemu sebi vse, ali pa nisi nič!» To vodilo pa izhaja po Fichtejevi filozofiji iz tega, da je človek osebnost — «Persönlichkeit.» Isto uči, kaker smo vže slišali, Lindner: der Zögling ist Person und darf daher einem ausser ihm gelegenen Zwecke nicht geopfert werden.» Po nauku Lindnerjevem se mora nadalje dobro delati radi dobrega, vse delovanje mora biti brez vsakega zunanjega nagibka — «unmotivirt.» Tudi ta nauk podpišejo vsi masoni, v

katerih smislu opomina brat Rönnerfahrt: »Kar se na dnu človeškega srca javlja kot čisto človeško, mora določiti kandidata (ložinega.) Le prosta samoodločba, na katero ni vplivala zunanost» opravičuje upanje, da bo vspešno sodeloval pri zidanji svetišča (seveda—ložinega). No, toliko vže razumejo masoni, da nič bolj v duhovih ne izpodkopuje in zadušuje spoštovanja avtoritete ter jih bolj radikalno ne vsposablja za socialistično revolucijo, kaker princip Kantove avtonomnosti in absolutne neodvisnosti človeške osebnosti od katerekoli više postave.

Vedé ali nevedé govori naš pedagog iz srca ložinim bratom; njegova načela so sposobna, ako se dosledno izvedejo ter vpotrebijo na vzgojo, duhove dozarjati za iste namere, katere imajo pred očmi masoni.

V Lindnerjevi pedagogiki ne najdemo tedaj malo ali nič krščanskega, a dosti takega, kar krščanskini načelom jasno in naravnost nasprotuje; večina njegovih nauk so pa nedoločni in nejasni ¹⁾, tako da morejo v učiteljskih pripravnikih obuditi vsakaterih dvomov o resnicah i katoliške vere i naravnega spoznanja. Gotovo je, da jih ne vtrdi niti v enem krščanskem nazoru, marveč jim spodboduje in omaja še to, kar so prinesli iz krščanske družine. In tega se moramo bati tem bolj, ako pomislimo, da se ravno v tistih letih, ko se šolajo mladeniči na pripravnicah, začne dramiti speča strast, katera zatemnjuje razum in ga nagiblje vedno bolj k tistim nazorom, ki načelno opravičujejo npravstvene prestopke.

Ako pa očitamo Lindnerjevi pedagogiki in liberalni šoli masonstvo, nočemo s tem vže trditi, da je bil Lindner sam resnično mason ali pa da so masoni vsi tisti, ki so nas osrečili z liberalno šolsko postavo ali jo zagovarjajo. Z ložo soroden je ne le, kdor se je v njo vpisal, ampak še bolj tisti, ki izpoznava njena načela. Duh je, ki velja, ki oživlja tudi tukaj, črka je mrtva. Evangelij masonstva je pa naturalizem v najširšem pomenu, ki se javlja kot negacija pozitivnega krščanstva. In ker je Lindnerjeva pedagogika osnovana na podlagi naturalizma, je tudi on zaveznik masonstva, in v zmislu in po namenih masonstva se vrši tudi vzgoja, pri kateri so vodilna Lindnerjeva načela.

Tudi nočemo trditi, da so ljudski učitelji, ki so se vzgojili po navodilu take pedagogike, masoni ali bi morali, tako vzgojeni, izpoznavati masonstvo. Učiteljev-masonov, upamo, da v učiteljskem stanu nimamo; isto tako se nadejamo, da večina njih ni tudi po duhu ali načelih masonska, ampak je še zvesta krščanstvu. Toda

¹⁾ Res, čudovita kolobocija se nahaja tu pa tam, nenaravna zmes fraz znesenih od vseh vetrov, tako da se bravec vže meša v glavi; n. pr.: »Tugend, Sittlichkeit, Humanität, Gottähnlichkeit, Vernünftigkeit, Glückseligkeit, Selbstthätigkeit im Dienste des Wahren und Guten, christliche Civilisation, harmonische Entwicklung der menschlichen Anlage und Kräfte, sittliche Gestaltung des Lebens, Charakterstärke der Sittlichkeit sind nur verschiedene Seiten, von denen wir das sittliche Ideal als die eigentliche Bestimmung des Menschen auf Erden auffassen»?!

za to se nimamo zahvaliti Lindnerjevi ali katerega drugega naturalista pedagogiki, ampak bolj nekaki srečni nedoslednosti, da se namreč zdravi čut profesorjev in dijakov vstavlja izvajati iz naturalističnih načel, ki jih predava kujiga, posledice do skrajne meje ter jih vpotrebljati na ljudsko šolo in vzgojo. Drug faktor, ki zavira, da ne more popolnoma prodreti brezverski naturalistični duh v učiteljstvu in v šoli, je moč verske vzgoje, katero so vživali učitelji za otroške dobe v domači hiši, pa uravno življenje, ki se pri marsikaterem ohrani nepokvarjeno v poznejša leta navzlic tolikim nevarnostim in zapeljevanju. Drugje zadržuje pojav brezverskega duha v učiteljstvu tudi krščansko prepričanje in strogost šolskih nadzornikov.

Zasluga tedaj, da brezverska postava in racijonalistična vzgoja učiteljstva ne prinaša še vsega žalostnega sadu, ki bi ga mogla sama na sebi obroditi, ne gre postavi sami, ampak drugim faktorjem.

Toda na te faktorje se moremo malo zanašati, ker se preminjajo in lahko tudi popolnoma izginejo, mej tem ko postava ostane postava, v svoji popolni moči in veljavi. Zatorej pa katoličani ne moremo, ne smemo mirovati, dasi bi imeli za učitelje in nadzornike same krščanske, vzgledne može; mirovati ne smemo, dokler velja dosedanja šolska postava, dokler se pri vzgoji učiteljev javno priznavajo brezverska načela. Kdo nam more zagotoviti, da se čez noč ne nagne večina državnega zbora na liberalno levico, da ne dobimo z njo odločno liberalnega ministerstva z radikalno liberalnim ministrom? In tak minister bi imel i voljo i moč zapovedati svojim vradnikom v šoli — učiteljem, da podučujejo tako in ne drugače. In ako bi hotel tak minister biti skrajnostno dosleden, bi potem tudi masoni z mirnim srcem smeli zapreti svoje lože, ker imeli bi koliker šol, toliko lož, in društvo naše bilo bi v kratkem velika masonska družina.

Kako potrebno, skrajno potrebno je bilo tedaj, da so voditelji katoliškega ljudstva, da so škofje povzdignili svoj glas po postavnih preuredbi i ljudske šole i učiteljskih pripravnic!

Katoličani nočemo biti brezpostavni, le postava nas more rešiti, vmiriti nas.

PISMA BREZVERCU

o najvažnejših filozofijskih in verskih vprašanjih.

III.

Večnost. Bivanje nadsvetnega, osebnega Boga. Atomi.

V zadnjem pismu ste staknili toliko vprašanj, da mi je zopet nemogoče o vseh odgovarjati. Omejiti se hočem samo na nekatera, ostala prihranim za pozneje. Jaz nočem odnehati in nikakor popustiti znanstvene razprave, dokler Vi sami ne pretržete nadaljnega dopisovanja. To pa smete vsak čas. Ne bojte se, da bi se s tem ohladilo najino prijateljstvo.

Ni li narava sama vrodila nam nepremagljivega nagona za resnico? Vi pa pravite, da se ta nagon ne more nikdar vpo-
kojiti v svojem smotru — v resnici! Ali bi ne bilo to absurdno? Potem takem bi bila narava sama sebi nasprotna, narava in protinarava ob enem!

Vender ne menim jaz, da je človeku prisojeno vže v tem minljivem življenji popolnoma spoznati resnico. To se ima, po mojem prepričanju, zgoditi še le v prihodnjem življenji. Na tem svetu pa je vse naše spoznavanje — kaker pravi sv. Pavel — „ex parte“, delnostno t. j. dasi mnogo spoznavamo, je vender vse to spoznavanje nepopolno, ostaja nam mnogo resnic skritih. Ali i to nedovršeno spoznavanje je dovoljno vpo-
kojiti nas vže na tem svetu. Kaker pa nas, dasi nepopolno in nedovršeno spoznavanje, rešuje absolutnega skepticizma ter nam povzdiguje duha, pobuja nas ista nepopolnost spoznavanja, da vstrajamo v borbi, dokler dosežemo popolno resnico, po kateri teži razum.

Ali pristopimo k večnosti. Saj je vprašanje o osebnem Bogu s vprašanjem o večnosti tesno združeno, okolu njega vrti se na zadnje ves naš spor.

Priznavam sicer, da je večnost nerazumljiva. Ali jo pa smemo radi tega tajiti? Nikakor. Dasi prav ne razumemo, kaj je večnost, vender dobro poznamo nujnost njenega bivanja. Zatorej pravim: Spoznavanje naše o večnosti je sicer resnično, toda nepopolno, deloma.

To hočem dokazati.

Kaj je večno? Kar nima začetka. Je li sploh mogoče biti komu brez začetka? Odgovarjam: ne le to, ampak nekaj mora biti brez začetka. Zakaj? Nihče ne more dvomiti, da biva djanstveno svet. Ako nočemo torej sveta smatrati za večnega, vdati se moramo, da je nastal, in sicer ali sam po sebi, ali ga je

vstvarila druga sila. Toda prvo ni mogoče. Kako bi se svet mogel vstvarjati, predno je bival? Ostane nam le, da je svet proizvelo drugo bitje. Drugo bitje pa, ker ni moglo nastati samo po sebi, ima svoj vzrok v tretjem bitji; tretje v četrtem itd. Ne moremo pa nikaker nadaljevati vrste v neskončnost, kajti vrsta z neskončnimi členi je djanstveno nemogoča. Mora imeti svoj konec t. j. končati mora neobhodno z bitjem, ki je nevstvarjeno, brez začetka, večno, ker se iz nič samo po sebi ni moglo proizvesti.

Kaker resnično biva svet, biva tudi resnično bitje od vekomaj, biva večnost. Vidite, kako nas razum nujno vede k večnosti.

Ako bi me pa kdo vprašal, naj mu opredelim večnost, ne znal bi mu prida povedati. Zakaj? Ker je večnost neskončna, razum naš pa je končen in ne more pojmiti neskončnosti. Obliki, v katerih se sučejo vse naše predočbe, sta prostor in čas. V našem primeru je čas, s katerim merimo večnost. Toda, ako bi tudi pomnožili največo časno enoto jezerokrat, ter bi si zmislili velikansko število let, tako da bi številke zemljo napolnile, čas bi bil vendar le končen, nikdar večni. Večnost se odteguje časnemu merilu, je nezmerljiva, nerazumljiva. Ali kljub temu smo prisiljeni jo priznavati!

Večnost je torej djanstvena resnica. Vprašamo dalje: Katero bitje biva od vekomaj? Tu si nazori nasprotujejo. Drugi pravijo, da je svet sam večni, drugi pa, da biva nadsveten Bog, ki je svet iz nič vstvaril. Ni Vam treba še posebe omeniti, da jaz se odločno oklepam drugega nazora. Ali pred vsem moram zavrniti očitanje, katero izražate v cenjenem svojem listu: „Ker se večnosti sveta ne dá misliti, verujejo verni, da ga je moralo vstvariti drugo, više bitje, ter navajajo to kot dokaz Božjega bivanja.“ Dasi je bivanje Boga verski člen, dá se vendar ob enem neodvisno od vere razumeti ter dokazati tudi tistemu, ki bi ne hotel verovati.

Kateri so pa vzroki, ki me nagiblajo kot razumno mislečega človeka odrekovati svetu večnost ter pripoznavati bivanje večnega osebnega Boga?

I. — Izkušnja uči, da se stvari v vesmiru neprenehoma gibljejo, in sicer opazujemo, da so telesa v gibanju drugo od drugega odvisna. Prvo telo giblje drugo, drugo giblje tretje, tretje četrto itd. Isto opazujemo tudi pri vstrojnem (organičnem) življenju. Saj je tudi prav ta glavna zasluga Darwinova, da je namreč opozoril naravoslovce na vzročnost v razvoju naravnem. Tega mu ne morejo odrekati niti najstrastniši nasprotniki.

Vprašamo: je li bivalo vzročno gibanje v naravi od vekomaj, ali se kdaj začelo?

a) Prvo je absolutno nemogoče. V tem slučaju bili bi primorani pripoznati neskončno vrsto vzajemno odvisnih vzrokov, kar je pa nezmisl. Kajti iz česa bi bila sestavljena takošna

vzročna vrsta? Iz samih vzajemno pogojnih, torej končnih bitij! To znači vže pojem vzročnosti sam. Pa ako tudi neizmerno pomnožimo vrstne člene, ki so drug od drugega odvisni, končni, ter je potem soštejemo, ostane vrsta vedno končna. Tudi neizmerno veliko končnih bitij, ne napravi kaj neskončnega. Neskončna vzročna vrsta je torej nezmisel, ki ne more bivati!

b) Pomislimo še nekaj. Pri vzrokih, ki so drug od drugega odvisni, pomenja „processus in infinitum“ isto kar n e d o l o č e n a v z r o č n o s t. Mislimo si, da v resnici biva „processus in infinitum“ v omenjeni vzročni odvisnosti. Vprašamo, ali je mogoče, da začne kateri vzrok z n o v a dejstvovati? Nobeden. Kajti označimo katerikoli vzrok, in videli bomo, da ima pred seboj drug vzrok, kateri bi bili morali vže pred označiti, ker se je oni v tem začel. Isto velja o vseh vzrokih. Neskončnost v odvisnosti ali subordinaciji je naravnost nasprotna determinaciji (določitvi): ta ali oni vzrok začne z nova dejstvovati.

Dejstvovanje ali gibanje torej, katero smo smatrali določeno, rekoč, da začne z nova, terja v odvisnem vzroku vže drugo pred seboj. Drugo terja tretje, tretje četrto itd. v neskončnost.

Ker pa neskončna vrsta nima termina, je očitno, da ne more označeni vzrok nikdar zagibati se, ker se, njega „conditio-nes sine qua non“ nikdar ne končajo in ker se na drugi strani brez vseh rekvizitov ne more zagibati.

Pojasnim z vzgledom. V vrsti stoji sto ljudi, ki se drže drug drugega za roko. Prvi potegne drugega in ga povleče za seboj; drugi povleče tretjega, tretji četrtega itd. Zadnji se bo še le zganil, ko ga bo devetindevetdeseteri povlekel. Vsekaker pa bo preteklo nekoliko časa, preden pride povlek do zadnjega, denimo eno minuto. Vzemimo vrsto dvesto ljudi, bomo morali čakati dve minuti; ako jih bo tisoč, deset minut itd. Če si mislimo število pomnoženo na bilijone, tirjati bi morali vže cela stoletja. Vzamemo pa vrsto brez začetka, tedaj ne bomo tudi nikdar dočakali, da bi se zadnji v vrsti zagibal. Ravno tako bi ne bilo moglo nikdar priti do sedanjega gibanja v vesolstvu, ako vzamemo brezkončno vrsto vzajemno odvisnih vzrokov.

Tudi ako bi začeli vzroki v s i o b j e d n e m dejstvovati, bi bilo vender nemogoče, ker tirja bistvena odvisnost v subordinaciji kljubu temu dejstvovanje v s e h, v katerih začne označeni vzrok stoprav dejstvovati. Da povem na kratko:

V celi vrsti ne najdemo niti jednega vzroka, kateri bi zahteval končne kondicije ali celo nobene kondicije „sine qua non“ za svoje dejstvovanje, ampak sleherni vzrok tirja pred seboj n e s k o n č n o vrsto kondicij. Ker pa ni nobenega konca kondicij, ni tudi začetka dejstvovanja. Kajti dejstvovanje se ne more začeti, ako se prej ne vresniči brezkončna vrsta „kondicij sine qua non.“

Razvidno je iz vsega, da je neskončen vzročni neksus stvari

ali večno vzročno gibanje nemogoče. Vstaviti se moramo na zadnje, ako si hočemo razlagati dejanstveno vzročno gibanje pri vzroku, kateri je nepremaknen in brezpogojen sam in giblje vse nasledne vrstne člene.

II. — Meni je absolutna trajavost materije neovrgljiva resnica. To sem vže pred dokazal. Dosledno trdim, da ne more biti po nobenem načinu materija prvi gibajoči vzrok. Prvo gibanje moralo je provzročiti izven materije bivajoče nematerijalno bitje. Imenujem je Bog.

Vi pa ne tako. Marveč zavrgši moje dokaze za absolutno trajavost materije, pripisujete materiji sami bistveno jej osobljeno pradejstvo. Na podlagi te trditve mogli bi mojim vže navedenim dokazom vgovarjati: „čemu zatekati se k večnosti vzročnega gibanja? Morda so bili praatomi sveta od vekomaj nepremični in mirni in so se pred mnogimi, recimo, mirijadami let na enkrat zagibali.“

a) Denimo, da je to resnica. Dosledno moramo reči, da se je to slučajno zgodilo. Pravi vzrok celega sedanjega, v z o r n e g a in divnega svetovnega reda bi bil jedini slučaj.

To pa je po moji misli nemogoče. Kajti slučaj je, kaker pravijo, slep t. j. od slučaja ne moremo pričakovati po določenem merilu vstvarjenega in k določenemu smotru vstanovljenega reda. Zato se čudimo, ako kje zapazimo v naravi ponaredbe človeške umetelnosti, ki so se slučajno napravile. Toda meja prirodnih tvorb je prav ozka. Tudi kjer se nahajajo, so prav nepopolne. Slučaj je slep. Navesti hočem znano priliko. Kdo bi mogel nadejati se, da bi se nastavila iz milijona v posodo skupljenih grških črk slučajno Homerova Ilijada?! Vprašamo, kaj je Homerova Ilijada v primeru s svetovnim redom? Ali kljubu temu hočejo nekateri, da je nastal slučajno? Čudovito! Kako je mogoče trditi, da je prekrasni in divni svetovni red, ki nepremenljiv traja vsaj vže mnogo stotisoč let, proizvod stotisočletnega nareda, slepega kaosa? Kje bi bilo tu razmerje mej vzrokom in učinkom? Ali je tudi vekovita nepremenljivost naravnih zakonov, čudovita točnost, katero opazujemo povsod v naravi, delo slučaja? Gotovo, ako ni osebnega Boga! In vender verujejo bogotajci, da je isti slučaj, ki je provzročil neredno in kaotično gibanje, proizvel najtočniši, vže cele veke trajajoči svetovni red! Pač mnogo morajo verovati bogotajci!

b) Pa vrnimo se k jedru dokaza. Da bi razveljavili moje dokaze za absolutno trajavost materije, kličete na pomoč podmeno (hipotezo) o dušah atomnih, katero je izmislil nedavno Häckel in drugi. Res, ako bi se obistinila ta podmena, izpodmaknila bi brez dvojbe braniteljem trajavosti vsakošno stališče. Tudi bi se dalo iz tega nauka izvajati ne samo vse organsko in živalsko življenje, ampak tudi ves sedANJI svet in svetovni red.

Takošni atomi, bi ne bili samo zmožni spontannega dejstvovanja, ampak bi bili tudi prava razumna bitja.

Toda temu nasproti trdim, da Häckelova izmišljotina čisto nič ne zasluži častnega naslova podmene. Kajti vsaka prava podmena mora imeti pozitivnih razlogov za svojo verjetnost. Drugače bi se mogla vsaka brezmisel imenovati znanstveno podmeno.

Ali navzoča podmena nima za svojo verjetnost nobenega, niti najmanjšega razloga. Le preotrimo stvar. Pravemu izsledovatelju velja v pristen dokaz jedino, kar se dá istinito in naravnost izvajati iz stroge izkušnje. Tudi Häckel noče prav radi tega nič vedeti o duši izven atomov!

Toda dvojim — in mislim, da je moja dvojba opravičena — ali je Häckel kljubu vsem znanostim v zoologiji in eksperimentalni biologiji, toliko napredoval v kemiji, da bi z gotovostjo mogel izvesti nauk o atomih iz izkušnje. Atomi se odtegujejo vsakošnim naočnicam, ter so nevidljivi. Sicer imamo celo vrsto veljavnih kemikov in fizikov, ki so se še v poslednjem času izrekli, da je nauk o atomih vedno še gola podmena, n. pr.: Brodie, Frankland, Odling, Tyndall, Würtz, Lothar Meyer in drugi.

Recimo pa, da so atomi resnični. Ali je s tem vže dokazano, da so atomi misleča bitja? Morda radi tega, ker je človek zmožen misliti? To bi jedino veljalo, ako bi bilo dognano, da ni človek v resnici nič drugega nego kup atomov. No, postavljati vprašanja, katera se morejo stoprav vtemeljiti, kot samo o sebi razumljive aksijome, pravi se, biti logiki v obraz.

Dalje. Ako bi imeli atomi kot duše zmožnost mišljenja, morali bi isto imeti tudi zavedanje. Kajti mišljenje brez navedanja ni mogoče. Ker smo pa mi sami iz atomov sestavljeni, morali bi atomi v nas vsak za se misliti ter se zavedati. Tudi bi se moralo to mnogovrstno mišljenje in zavedanje v nas javljati. Toda mi čutimo v sebi samo jedno mišljenje in jedno zavedanje. Kako je mogoče, da se mnogovrstne misli in zavedanja jedinijo v nas v jedno prosto mišljenje in zavedanje? In vprašam dalje, kako je mogoče, da so se milijarde atomnih duš, iz katerih se je po mnenju fizičnih materialistov porodil divni vesmir, vse ob enem vspele do ideje jedinstvenega svetovnega črteža? Ali je ta črtež, ki živo priča o vrejajočem razumu, izdelek skupnega posvetovanja atomov?!

Ali vrnimo se k izkušnji, s katero se materialisti preradi bahajo! Ali se je posrečilo vže kdaj fizičnim materialistom iztakniti v atomih življenje ali katerokoli duševno znamenje? Gotovo so se vže s pomočjo mikroskopa z atomi menili! — Dalje. Kjer nahajamo v materiji življenje, nahajamo tudi nadmaterijalno samovoljnost, rast, popolnjevanje, presnavljanje. Ali so materialisti zapazili, da se atomi hranijo, rastejo, popolnjujejo? Kaj ni kemija temu naravnost nasprotna? Ali ne dokazujejo soglasno

vsi vspehi pozitivnega izsledovanja, da so atomi v svojem dejstvomovanju v diametralnem nasprotju z vsemi specifičnimi življenjskimi pojavi, bodisi vegetacijo, čutnim in duševnim delovanjem?

Vzrok, na kateri se jedino oslanjajo v svojem nauku, je negativen. Nočejo namreč drugega pripoznati nego materijo, rekoč, da se dá vse življenje razlagati iz materije, ki je naravnost dostopna eksperimentom. Ker pa ne morejo kljubu vsem poskusom iztakniti življenja, izgovarjajo se pa, rekoč: V vidnih snovnih agregatih se pač še ne more opaziti življenja, življenje tiči v najmanjših delcih, v atomih. Njihov dokaz je volja: Stat pro ratione voluntas! ¹⁾

III. — Omeniti hočem še drug dokaz, ki tudi prav močno omajuje večnost sveta. Dognano je, kaker gotovo veste, da oddaja sonce svetu silno kvantiteto gorkote, ter da ponehuje vsled tega njena temperatura. Tudi ni absolutno najti drugega vira za gorkoto, katero sonce oddaja, da bi jo popolnoma in trajno nadomestoval. Ako pa je to dokazano, sklepamo, da sonce ni nikaker od vekomaj, ampak da je začelo stoprav pred določenim številom let greti in svetiti, ter da bode zopet poudoločenem številu let omrzelo in potemnelo. Kar je dokazano o solnci, velja tudi o zvezdah nepremičnicah. Dasi daleč presegajo sonce v velikosti in gorkoti, tudi njih gorkota, katero isto razpuščajo v svet, je odmerjena in omejena. Tudi pri njih je pričakovati omrzenja. Ker so torej sonce in zvezde nepremičnice v gorkoti in luči časno omejene, sklepamo dosledno, da je bil določen čas, ko se je začel naš sedanji svet z nova razvijati. S tem pa se zruši materijalistična trditev, da je materija s svojimi silami večna. —

Toda vže sem Vas preveč zamudil. Moje pismo je zopet čez mero narastlo. Odložim za drug pot mnogo važnih vprašanj.

¹⁾ Glej: L. Dressel: Der belebte u. unbelebte Stoff.

Goethe-jev „Faust“ in Dante-jeva „Divina Commedia.“

Doncesk v označitev naturalistične in kristijanske poezije.

Toda pustimo „Fausta“ in njegovo nizko svetovno naziranje ter preidimo k novemu čudovitemu delu, k sveti epopeji, pri kateri „je sodelovalo nebo in zemlja“, k velikanskemu umotvoru, ki navzlic občudovanja šest stoletij ni še bil ocenjen, kaker zasluži: „Divina Commedia“ bodi predmet naslednjim vrstam.

Kdor se ni še sam seznanil s tem divnim proizvodom, bode dobil le mrklo idejo o njega visoki vrednosti, ker nam ni namen govoriti obširno, kaker bi zahtevalo tako velikansko delo; tudi se ne čutimo sposobnih, da bi dostojno pokazali ves čar in skrivnosti nevmrljivega umotvora, v katerem obhaja človeški genij svoje najveličastniše zmagoslavje. Da bi italijanski narod imel le knjigo svete komedije, bi se po pravici smel — in to trdimo, ne da bi se bali najmanjšega pretiranja — staviti v slovstvenem oziru nad vse narode. Kako srečen bi bil pisatelj teh bornih vrst, da bi navdušil slovensko občinstvo za ta čudovit umotvor! To bi nam bilo porok srečnih časov za naše slovstvo, ki jedva se je rodilo in razcveto in vže nosi v sebi, vsled žalostnih vplivov našega časa kal — smrti. V takih razmerah si zasluži v resnici božje plačilo za kulturni razvoj svojega naroda, kdor ga s prepričevalno besedo podučuje o značaji in smotru pristnega slovstva ter ga seznani z vzornimi proizvodi drugih narodov — tej želji so se rodile naslednje skromne vrste.

V Dante-jevi „Divina Commedia“ se v pristno pesniški obliki javlja vrhunec srednjeveške omike; v nji je na mističen, a ob enem najnaravniši način izraženo kristijansko svetovno naziranje, ki se je več ali manj dejstvovalo v vseh napravah srednjeveških: k njim se je začela v največi sili in nevarnosti zatekati naša atomizirana družba — Bog daj, da ne prepozno! A „Divina Commedia“ ni samo srednjevešk, nego ona je proizvod vseh časov, proizvod, dasi star, vedno živ in nov kaker Bog in narava: to je tudi umotvor za slovenski narod, posebno, ker je popolno katolišk ter mu je le v katoličanstvu pričakovati prihodnosti. Hočemo tedaj, kar bode kaker upamo, kaj ljubo nepoznatelju ovega dela, razložiti glavne ideje in razvitek „božje komedije“; a še prej moramo opomniti, da kdor hoče razumeti temeljito to delo, mora do dobra poznati politično in socijalno zgodovino tedanjih časov, posebno pa tomistično filozofijo.

„Divina Commedia“ je v celoti čudovita vizija, v katero je bil neki zamaknjen pesnik. V srednji starosti, katero po Dante-jevem nazoru človek doseže s petintridesetim letom, se Dante

znajde v grozni, temni goščavi, po kateri gazi celo noč. Nakrat zagleda visoko goro, razsvetljeno od prvih solčnih žarkov. Z veseljem se napoti navkreber. A zdajci se mu prikažejo tri zveri, mej njimi strašno izstradan volk, ter mu zavirajo pot, tako da se Dante slednjič zdrsne po gori navzdol. Tu v nižavi vzre v največo radost pesnika Vergilija, katerega prosi, da bi ga rešil iz trpkega položaja. To mu tudi Vergilij obljubi, a v to ga mora peljati v trojni kraj, prvič tja „ov' udirai le disperate strida,“ potem k njim, „che son contenti nel fuoco“, in slednjič ga bode Beatrice dovela „k blaženemu ljudstvu.“ Po nekaterih pomislekih, katerih ga Vergilij iznebi, se Dante vda ponudbi. Evo, s tem je razložen ves načrt divne epopeje, kateri so predmet skrivni svetovi onstran groba, in katera je vsled tega razdeljena v tri dele: „Inferno“, „Purgatorio“ in „Paradiso“.

Toda ovo delo moramo razumeti i v drugem, alegoričnem pomenu, kaker nas opomina pesnik sam na več mestih. Tako n. p. pravi v devetem spevu „Pekla“:

„O voi, che avete gl' inteletti sani,
Mirate la dottrina, che s' asconde
Sotto il velame delli versi strani.“

O vi, katerim luč razuma sija,
Čudite navku se, ki tu ga skriva
Po stihih svojih čudna poezija!

Pekel, IX, 61—63.

V tem zmislu se odsvita v tajnih svetovih le človeško življenje ali človeštvo v svojih zmotah in spačenosti, v svoji skesanosti in poboljšanju in slednjič v svoji naravstveni popolnosti; ovo različno naravstveno stanje je pa vzrok različnih položajev človeške družbe: nesreče in tuge, simbolizirane v peklenskih bolečinah, socialnega reda, ki ga predstavljajo vice, in slednjič dovršene sreče, katero vpodablja nebesa. Potem takem je „Divina Commedia“ vpodobljenje celega kristijanstva in ob enem čiste človečnosti, teologije in filozofije, naravnih in čeznaravnih kreposti, zemeljske in nebeške blaženosti, kratko vpodobljenje čeznaravnega in vidnega sveta. V tem divnem proizvodu je vresničena zveza človeštva z razodetim, nadnaravnim redom, kateri edini more poravnati nebrojna nasprotja ter stvariti ravnotežje v moralnem in fizičnem svetu.

Dante-jev „Inferno“ obstoji iz devet okrogov, ki se vedno bolj zožijo proti središču naše zemlje, kjer tiči v strašni ledenici kralj tmine — Lucifer. Dokaj zanimiv in dokaz pesnikove domišljije je način, kako si Dante misli postanek pekla in vic. Ko je Lucifer padel iz nebes na zemljo, se je poslednja splašena vmaknila ter tako provzročila peklo; pri tem se je prestrašil tudi tisti del zemlje, ki je bil v osrečji, zbežal proti nasprotni strani ter napravil goro „Purgatorija.“ Kako lepo je tu — naj še to-

liko majemo glavo ob toliki drznosti — poosobljena mrtva snov, da jo groza obide pred ono spako!

V omenjenih devetih okrogih se pokoré grešniki primerno svojim grehom: pohotneže drvi silen vihar nevsmiljeno po grozno temnem kraju; nezmerne pretepa neprestano mrzel in težak dež z debelo točo vmes ter smrdeča voda trpinči njih duh. privajen sicer le dišečim vonjavam; nasilniki so potopljene v potoku krvi; preklinjavci so raztegnjeni po razbeljenem pesku, kamer padajo ognjeni zublji; izdajice so pogreznjeni v ledino; licemerce pokrivajo težki svinčeni plašči, ki so zunaj pozlačeni, i. t. d.

Ko je Dante videl v „žalostnem kraju“ božjo pravičnost, ki šiba „zgubljeno ljudstvo“, ter se preveril o zlobi greha, dospe po temni votlini, vodeči od zemelnega središča do površja onkraj naše hemisfere, do vznožja vže imenovane gore, katera tudi razdeljena v devet okrogov. predstavlja vice. Tu se čistijo duše, ki so sicer vmrle v ljubezni božji, a se niso dovolj pokorile na zemlji za svoje prestopke. Kolik razloček mej njimi in večno obsojenimi! Dasi morajo trpeti, vender hvalijo neprenehoma Boga, po katerem hrepené. Prevzetnost je tu kaznovana z ogromnimi težami; jeza s temno meglo; skopuhi lazijo po trebuhu s privezanimi rokami in nogami ter morajo tako zreti v zemljo, kamer so bile sicer obrnjene njih težnje, i. t. d. Da pride na vrh gore, kjer je zemeljski raj, mora Dante iti skoz goreč ogenj, a strah ga obide ter se ne more odločiti, le opomin Vergilijev, da ogenj je edino, kar ga loči od Beatrice, ga ojunati za strašno pot. Zemeljski raj se pojavi v najmičnejših barvah in čarih, kot v istini srečno bivališče naših praroditeljev. Tu se Dante-ju prikaže divna Beatrice, cvetke in petje jo obdajajo: „*Veni, sponsa de Libano*“ in

„Tutti dicean: *Benedictus, qui venis;*
E fior gittando di sopra e d' intorno,
Manibus o date lilia plenis.“

Vse kliče došlemu: „Češčen mej nami“;
In krog in kr g metaje cvet na njega,
„Metajte lilje s polnimi rokami!“

Vice, XXX, 16 . . .

Ona sama pride oblečena v alegorične barve, belo, rudečo in zeleno, ter venčana z oljko, in Dante:

„D' antico amor senti la gran potenza.“

Ves očaran in — splašen v očigled take nebeške prikazni, se hoče Dante, kaker zbegano „dete se zateče k roditeljici“, obrniti do Vergilija, svojega voditelja, ter mu razodeti svoje čute, a Vergilij ga je vže ostavil. Žalujočega tolaži Beatrice, ki mu precej potem kaj pikro očita mravstvene zmote, v katere je pesnik zabrel po njeni smrti:

E volse i passi suoi per via non vera,
Imagini di ben seguendo false
Che nulla promission rendono intera.

Tanto giù cadde, che tutti argomenti
Alla salute sua eran già corti,
Fuor che mostrargli le perdute genti.“

Zmotén zašél je on na pot pogube
Verječ željám in laskajočim se podobam,
Ki svoje ne spolne nikdár obljube.

Vše bila je o njem ničevna nada,
Da vstal bi še iz grehov globočine,
Če zrl ne bil ognjenega prepada.

Vico, XXX. 130 . . .

V zadnji tercini se javlja Beatrice kot rešiteljico Dante-jevo, ker mu je pri Bogu izprosila izvanredno milost, da sme v svoje poboljšanje obiskati skrivne svetove. Ona je tudi prišla v predpekel ter tu izprosila Vergilija, naj vodi Dante-ja po peklu in vicalih.

Toda, da se dalje ne mudimo v zemeljskem raji z njega tajnimi prizori, Dante se skesa prejšnjega življenja, se koplje v reki Lete ter pije čudovito vodo iz reke Eunoe — dobrega mišljenja — in tako je vreden priti v „Paradiso“ na Beatricini strani. Prizor se tu razširi v celo stvarstvo, kamer nas vodi čudovita pesnikova poezija. Dante nam kaže deset nebes: prvih sedem je na premičnicah ali planetih, osma in deveta so na nepremičnicah, in slednjič so najviša imenovana „empireo“. Tu moramo opomniti, da je Dante vporabil v zvezdoslovji Tolemejevo zistemo, ki je vladala vseskozi v srednjem veku; i njemu je bila zemlja nepremična ter središče vesoljstva.

Na skrivnostni način in z nedoumljivo naglostjo preteče Dante različna nebesa, kjer se vživa plačilo za višo ali nižjo popolnost in kjer pesnik občuduje božja čudesa. Na Luni bivajo duše onih, ki so storili obljubo devištva, a so bili prisiljeni odreči se ovemu stannu, v Merkuriji so oni, ki so se na zemlji prizadevali za vsa lepa in plemenita dejanja, a se bolj radi slave, kaker iz božje ljubezni obrnili v Boga. V solnci bivajo cerkveni učitelji, mej njimi sv. Tomaž Akvinski, ki reši pesniku dva pomisleka, v Martu nevstrašeni borivci za vero, v šestih nebesih modri vladarji in zakonodajci, v sedmih duše njih, ki so se posvetili samotarstvu in razmotrajočemu življenju.

Dante se dviga više in više, čedalje bolj žareče in lepše obličje Beatricino mu je vselej znamenje, da je došel v nova nebesa, kjer vvidi vso divno osnovo nebes, občuduje slavo Marijino in angeljev ter mu je dano zreti v božje bistvo. Jezik pes-

nikov je tu, kaker sam priznava, nepopolniši, nego otroško jec-ljanje, da bi izrazil, kar je Dante posebno tedaj videl:

„O mai sarà più corta mia favella,
Pure a quel, ch' io ricordo, che d' infante.
Che bagni ancor la lingua alla mammella.“

O, govor moj sedaj se več ne loči
Od onega otroka, ki svoji jezik
Na maternem oprsji zdaj še moči!

Nebo. XXXIII. 36.

V ovem slednjem (33.) spevu prosi Dante Boga, naj ga vsposobi naznaniti ljudem božjo slavo, ki se mu je razodela v nebesih.

Slednjič vglada pesnik skrivnostno zvezo človeške in božje narave v Kristusu: s tem se konča čudovita nebeška epopeja.

Se ve. s tem smo le površno razvili vsebino „komedije“, a nismo se dotaknili z nobeno besedo divnih, človeško srce pretresajočih prizorov, katere nam pesnik-prerok slika v ovih tajnih svetovih in v katerih se javlja v najvišem blesku čuteča in domišljevavna moč Dante-jevega genija, nismo omenili pesnikove umetnosti, ki ima za iste reči tisoč sredstev in ne pozna dolgočasnih ponavljanj, ki so pa vedno nova, brhka in čvrsta. Mi smo le suhoparno naveli splošni zadržaj, ne da bi bili namignili na krasne prehode, spajajoče posamezne prizore v čudovito celoto. Vse je tu tako živo, tako naravno in lepo vse se razvija tako jasno in psihologično ali vsaj dozdevno. da bravec pozabi celo navzlic boljšemu prepričanju na nekatere ostarele nazore in — vraže ter jim nehote skoraj da verjame.

Kaker v „Faustu“, srečamo tudi v „komediji“ tri glavne osebe, Danteja Vergilija in Beatrice. Dante je človek sploh, ali tipičen človek. Vergilij zastopa naravno filozofijo in npravstvenost, Beatrice pa čeznaravno vedo ali teologijo, vtemeljeno v božjem razodenju vznášajočem človeški razum nad dvom, v katerem prav za prav obtiči Faust — naturalist. Da v Faustu je v vseh barvah vtelesen dvom, dočim življenje divne „komedije“ je versko prepričanje — sicer bi bila nemogoča ona jasnost, ona naravnost in slovesnost, ki označuje vsako stran ovega umotvora. Res, v Dante-jevem delu je obilno zastopan alegorični živelj, ki nam včasih zakriva globok pomen marsikaterih reči; toda kak razloček mej živimi, veličastnimi alegorijami v „Komediji“ ter temnimi in bledimi simboli v „Faustu“: — poslednji so nam lahko zgovoren izraz negotovosti in zmešnjave, kateri vladati v modernem mišljenju posebno ne Nemškem. V „Faustu“ je človek središče vseh teženj, v divni „komediji“ večna ljubezen in resnica — Bog; tam je človek brez rešilnih obzorj vklenjen na borno zemljo, tu je dvignjen in poveljčan v nebeško slavo, katera obistini njegov pristni smoter in poklic; kajti večno bodo veljale

besede drugega genija — sv. Avgušтина človeku: „Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te“.

Dante-jeva „Divina Commedia“ je i knjiga vsakovrstnih naravnih resnic, fizičnih, znanstvenih, socijalnih in нравstvenih; a na kako poetičen način nas podučuje pesnik, kako je tu vse na pravem mestu!

On nas uči značajnosti:

„Sta, come torre, fermo, che non crolla
Giammai la cima per soffiar dei venti“.

Stoj, kakor stolpa nezmakljiva stena,
Ko v vrh se ji zaganja vetra sila.

Vice V.

Človek je odgovoren za svoje zločine, ker ima razum in prosto voljo:

„Lume v' è dato a bene ed a malizia,
È libero voler che, se fatica
Nelle prime battaglie col ciel ¹⁾ dura,
Poi vince tutto, se ben si notrica.
Però, se il mondo presente disvia
In voi è la cagione, in voi si chieggia.“

Razum imaš, da ločiš dobro, slabo,
In prosto voljo, ktera, ako tudi
Z močmi neba težavne bije boje,
Poslednjič vender zmaga v bitki hudi.
Zató, če svet sedaj vas vleče sabo,
Le v sebi temu iščite povoda!

Vice. XVI.

In dalje na istem mestu, kako lepo nam pesnik razlaga nujnost pravnih razmer, v katerih edino more obstati človeška družba:

„Esce di mano a lui, che la vagheggia,
Prima che sia, a guisa di fanciulla,
Che piangendo e ridendo pargoleggia,
L'anima semplicetta, che sa nulla,
Salvo che, mossa da lieto fattore,
Volentier torna a ciò che la trastulla.
Di picciol bene in pria sente sapore;
Quivi s' inganna, e dietro ad esso corre,
Se guida o fren non torce 'l suo amore.
Onde convenne legge per fren porre;
Convenne rege aver, che discernesse
Della vera cittade almen la torre.“

¹⁾ Dante je imel nazor, ki je nam otrošk predsodek, da razna nebna telesa vplivajo na človeški značaj.

Kot deklica priproste, a navoda,
 Ki v svojem se otroškem smehu joče,
 Je duša svojega ljubečega izvoda,
 Priprosta, čistosti zveseljujoče
 Le, kar raduje v njeni jo lepoti,
 Kar stvarnik jej veli, storiti hoče.
 Po mali prvič hrepeni dobroti
 In večkrat vara se, pa ne nehuje,
 Če vodje ali brzde ni na poti.
 Kot brzda torej zakon koristuje,
 Koristen tudi kralj, da stolp visoki
 Od mesta pravega izrazločuje.

Vice. XVI.

Dante je globok opazovavec narave in duševnega življenja; kako lepo nam n. p. kaže početek ljubezni, ki ima izvor v duši rojeni, da ljubi ter se zedini z ljubljenim predmetom!

In kar je Simon Jenko spisal se srčno krvjo v svoji pesmi „Trojno gorje“, kako lepo je vže Dante izrazil:

„Tu proverai sì, come sa di sale
 Lo pane altrui, e com'è duro calle
 Lo scendere, e 'l salir per l'altrui scale.“
 Spoznal boš kruha tujega grenkobo,
 In videl boš, kako je na stopnice,
 Kako otožno v tujih iti sobo.

Neb. XVII.

Dalje, kako pozivlje kristijane k opreznosti in stalnosti, n. p.:

„Siate Cristiani, a muovervi più gravi:
 Non siate come *penna ad ogni vento*
 E non crediate, ch'ogni acqua vi lavi.
 Avete 'l vecchio a 'l nuovo Testamento,
 E 'l Pastor della Chiesa, che vi guida:
 Questo vi basti a vostro salvamento.
 Se mala cupidiglia altro vi grida,
Uomini siate e non pecore matte,
Sì che 'l Giudeo tra voi di voi non rida.“
 Kristijani, bódite vzor značaja,
 Da vir vas spere vsak, ne verjemite,
 In glejte, da vas veter vsak ne zmaja!
 Po novem, starem zakonu sezite,
 Slušajte verno svetega Očeta,
 Takó lehkó nebó si pridobíte!
 Če huda strast kedàj se v vas zaleta,
 Ljudi posnemajte in ne živino,
 Da žuljev vaših Žid si ne obeta!

Neb. V.

Kako bridko čutimo posebno dandanes resnico zadnjega stavka! Zdi se, kaker da bi ga napisal pesnik-prerok navlašč za nas, za celo Evropo, ko vže v premnogih ozirih nas žuli židovski jarem!

In prizor mej Mantovancema Sordello in Vergilijem —
kako je ginljiv! Koliko domoljubje se nam javlja tu:

„Ma di nostro paese e della vita
C' inchiese. E 'l dolce Duca incominciava:
Mantova E l' ombra tutta in sè romita,
Surse ver lui del loco ove pria stava,
Dicendo: O Mantovano, i' son Sordello
Della tua terra. E l' un l' altro abbracciava.“

Purg. VI.

O domu mes le vpraša in življenji,
A. ko voditelj „Mantova“ izreče,
Iz jame svoje spenja se v strmenji,
In proti njemu senca zašepče:
„Sardello tvoj rojak sem, Mantovanec“!
Na kar oba se skleneta ljubeče.

Vice. VI.

Ta patrijotizem navdihne Dante-ju pikra očitjanja nasproti
domovini, ki je razkrojena na stranke:

„Ahi serva Italia, di dolore ostello,
Nave senza nocchiero in gran tempesta,
Non donna di provincie, ma bordello!“
i. t. d.

O sužnja Italija, dom bolečine,
V viharji groznem čolen brez krmila,
Zmešnjav izvór, a ne gospá krajine!

In v sveti jezi sklene z bridko ironijo na pravni in soci-
jalni nered Firenc, svojega rojstnega mesta:

„Atene e Lacedemona, che fenno
L' antiche leggi e furon sì civili,
Fecero al viver bene un picciol cemo
Verso di te, che fai tanto sottili
Provvedimenti, ch' a mezzo novembre
Non giunge quel che tu d' ottobre fili.
Quante volte del tempo, che rimembre,
Legge moneta e uffici e costumi
Hai tu mutato e rinnovato membre!
E se ben ti ricorda e vedi lume,
Vedrai te somigliante a quella inferma,
Che non può trovar posa in su le piume,
Ma con dar volta suo dolore scherma.“

Atene, Lacedemon, ki postavé
Nekaj sta najkorisnejše dajala.
Sta proti tebi skoraj brez veljave.

Ker ti le krasne si postavé dala,
Katerih nit do srede listopadé
Nikdár od vinotoka ni segála.

Kolikokrat, če spominjaš rada,
Postave, novce, službe, običaje
In ude preminjala si urada!

In sebe v resnosti premišljeva
Zreš lahko se podobno bolni ženi
Zamán iščeči bolu olajšaje
V obračanju po postelji perneni.

Sploh moramo povdariti, da Dante-jeva „Divina Commedia“ ima najviši humanistični smoter, ker namerja npravstveno popolnost človeštva ter socijalni in politični prepored posebno Italije, pesnikove domovine. In nočemo govoriti o Dante-jevih političnih idealih, ker stvar bi zahtevala daljšo razpravo, a toliko smemo reči, da pesnik tudi v političnem naziranju, naj je tudi imenujemo pesniške, nepraktične sanje, ostane na genijalni visočini, poln prepričanja in navdušenja za svoje vzore.

Dante je videl in globoko čutil tedanje žalostno stanje ljubljene domovine ter spoznal njegov vzrok prvič v materijalskem naziranju in nemoralnosti, ki sta bila okužila skoro vse tedanje razmere, in drugič v mejsebojni zavisti italijanskih mest in strastnem strankarstvu, ki je ločevalo vbogo Italijo v dva do smrti sovražna tabora — Gvelfe in Gibeline — in ki je doneslo pesniku nedolžnemu dosmrtno prognanstvo. Tedaj se vspne njegov plemeniti in globoko čuteči duh na vzorno visočino, kjer se mu pojavi velikanska ideja divne Komedije, da bi z „uma mečem“ — politično delovanje mu je bilo zaprto — vničil sovra-ge celega kristijanstva in osobito svoje domovine: smoter svoje epopeje je Dante označil vže s tem, da njeno dejanje začne v velikem tednu leta 1300, ko se je v Rimu praznoval veliki jubilej.

Edino bitje, katero je po svojih telesnih in duševnih vrlinah tolažilo in vzdrževalo pesnika — Beatrice — je bila vmrla ter s seboj tako rekoč odnesla i pesnikovo srce. Za divno prikaznijo se obrne Dante-jev duh v nebo, tu vzre svoj vzor v božjem svitu; tedaj se njegova ljubezen do naravne lepote Beatričine poviša v ljubezen do njenih čeznaravnih lepot v blesku božanstva: tako je Beatrice sposobna voditi ljubljenca k prvi, nerojeni lepoti in ljubezni — k Bogu.

„O donna, in cui la mia speranza vige,
E che soffristi per la mia salute
In Inferno lasciar le tue vestige;

Di tante cose, quante io ho vedute
Dal tuo podere e dalla tua bontate
Riconosco la grazia e la virtute.

Tu m' hai di servo tratto a libertate
Per tutte quelle vie, per tutt' i modi,
Che di ciò fare avei la potestate.

La tua magnificenza in me custodi,
 Si che l' anima mia, che fatt' hai sana,
 Piacente a te dal corpo si disnodi.“

O deva, vir, življenje nade moje!
 Ti v blagor moj si se takó trudila,
 Da v peklu slede si pustila svoje.
 Spoznavam v tebi milost in krepila
 Po vsem, kar v svoji moznosti dobroti
 Opazovati si mi dovolila.

Ti sužnjemu svetila si v temoti
 Na potah vseh, na one vse načine,
 Ki bili dani tvoji so blagoti.

Naj blagodušje tvoje ne izgine,
 Da, katero si rešila, moja duša
 Bo tebi ljuba šla s svetá širjine!

Nebo. XXXI. 27.

V knjigi „Vita nuova“ — kjer Dante slika svoj duševni preporod vsled nezaslišane ljubezni do Beatrice, ki ga je storila, lahko rečemo, lirika prvaka srednjega veka — pravi, da bode svojo ljubljeno proslavil, kaker nihče pozneje; kajti „Divina Commedia“ je prav za prav velika himna v Beatricino slavo; k temu velikanskemu umotvoru ga je sposobila in navdušila čista idealna ljubezen do Beatrice, ki je poblašila in dvignila pesnika v najvzorniške višave, v svetišče božanstva.

Govorili smo do tu o „Komediji“ le kot epopeji, a moramo opomniti, da v nji je na najviši stopinji zastopana vsaka vrsta pesništva razun epike, lirika in dramatika: ova univerzalnost je dovršeni izraz vsestranskega pesnikovega genija.

Slednjič nam je še reči nekoliko besed v zunanji obliki Dantejevega umotvora. Kar se tiče jezika, priznamo radi, da „Faust“ stoji više nego „Divina Commedia“; a kdo se bode temu čudil, ako pomisli, da „Divina Commedia“ se je rodila pred šest stoletji, ko še nikjer po celi Evropi ni bilo skoro sledu narodnega slovstva, ko je na znanstvenem in slovstvenem polju vladala izključljivo latinščina, da izvzamemo arabsko literaturo? Kdo ne bode marveč občudoval Dante-ja, ki je, lahko rečemo, prvi narodni pesnik, jezikoslovec in mislec, ki je začetnik in oče italijansčine, katera se vže v njegovem proizvod, navzlic nekaterim nevkretnostim in ostarelim izrazom, glasi tako priprosto in obenem tako genijalno? Kdo se ne bode čudil Dantejevemu jeziku, ki prihaja, začetkom resen, čedalje veličastniši, dokler doseže vrhunec v viziji božanstva? In Dantejeve tercine kako so poleg visoke umetnosti naravne, njegove rime kako blagoglasno in mило se glase!

* * *

S tem smo koliker toliko premostrili proizvoda „Faust“ in „Divina Commedia“ ter označili njuno vrednost z estetičnega in

filozofičnega motrišča: sklep si lahko posname vsak iz tega, kar smo vže rekli. Nam Slovencem, ki se naravno ne moremo ponášati z Bog si vedi veliko domačo literaturo — veliko čudo bi bilo zares, da bi temu bilo drugače — ter vsled tega le preradi segamo po tujem duševnem blagu, Slovencem pravim, prestava „Fausta“, in bodi celo najboljša, bi kaj posebno ne koristila radi omenjenih lastnosti in nedostatnosti; tem bolj nam je želeli dober prevod „božje komedije“. Kajti iz premnogih ozirov mora nam biti Dante, pesnik — vzor; njegove ideje in lepote nam je posebno dandanes, ko brije po vseh slovstvih več ali manj ledena sapa materijalstva, razkrivati dovzetni mladini, in srečno dobo smemo pričakovati na slovstvenem polji. „Divina Commedia“ je bila v zgodovini italijanske literature nekak barometer literarnega stanja: dobe, v katerih se je cenil in učil Dante-jev umotvor, so bile cvetoče ter bogate pravih pesniških del, dočim v tistih časih, ko je Dante bil pozabljen ali zanemarjen, se je italijanska literatura ponižala do bedne mehkužnosti in arkadičnih čenčarij. Tako bode poznanje in učenje Dante-jevega proizvoda tudi slovenskemu slovstvu nevarljivo zagotovilo boljših časov

Kaj ko bi nam kak Slovenec, ki je do dobra zmožen italijanščine ter čuti tudi v sebi iskro pesniškega navdušenja, podaril s časom prevod cele „božje Komedije“ — se ve, ovi prevod bi moral biti nekoliko srečniši nego koseskega prevod prvega dela „Paklo“ — in ko bi slovenska „Matica“, katera ima vže tolikih zaslug za slovensko slovstvo, izdala zaporedoma vse tri dele „božje komedije“? Kako bi se človek, ki mu je do pristnega napredka domače literature, radoval ob tako znamenitem slovstvenem dogodku! Vresničenje ovega dogodka bi bil naš in gotovo vseh pametno mislečih ideal najbližje slovenske pridobitve.

J.

Črtice o ruski cerkvi.

Spisuje A. Červ.

IV.

Misijonska delavnost ruske cerkve.

Neznatne vspehe ruskih misij si nekoliko raztolmačimo, če čitamo v „Svobraž. o sistemě obrazovanja inorodcev v predstav. Popečit. Kazan. učebn. Okr. narod. prosv. v dek. 1869 g. za N.o 379 str. 28 i. pr „Ponjatija „russkij“ i „pravoslavny kristjanin“ stali synonimom.... obrusenije inovérnyh inorodcev ruskih **nemyslimo bez obrusenija** i utverždenija jih v božestvennyh istinah pravoslavnago kristjanstva... Eto istina... priznavajema i sovremennym russkim praviteljstvom: „obrusenije vséh inorodcev i soveršennoje slijanije jih po věrě i jazyku s russkimi.“ Po etoj to suščestvenno (bistveno) russkoj narodnoj osobennosti i pravoslavnaja missija po otnošeniju kinorodcam v Rossiji jest missija ne toljko intimnago prosveščanija, no vměstě i missija istinnago obrusenija.¹⁾

„Vselenskoje pravoslavije v Rossiji suščestvujet (obstoji) kak russkaja věra (!), i toljko (samo) tot nazyvajetsja russkim, kto pravoslavnyj. Rimsko-Katolik ostajetsja Poljakom (!), ljuťteranin Němcem, Mahometanin Patarinom, jazyčnik (pagan) v Sibiri Burjatom dotolě (dotedaj), poka (dokler) ne pravoslavnyje... Pravoslavije dolžno vesti borjbu ne prosto s čužoju věroju, no i s čužoju (ptujo) nacionalnostiju, s npravami, privyčkami (navadami) i vseju obstanovkoju žižni (življenja) inorodcev — uběždatj jih (prepričati) o prevoshodstvě russkaga nacio-

¹⁾ Pojma „ruski in pravoslavni kristijan“ postala sta sinonima.... porušenja inovernih inorodcev ni mogoče misliti brez porušenja i vtrditve njih v božjih resnicah pravoslavnega kristijanstva... To je resnica.... katero priznava i sovremenna ruska vlada: porušenje vseh inorodcev in popolno zlitje njih po veri in jeziku z Rusi.“ Po tej bisteno ruski narodni posebnosti je pravoslavna misija intimne prosvete, ampak ob enem tudi misija resničnega porušenja.

naljnaga byta, čtoby (da bi) sdělatsja jim ne po věrě toljkono i po nacionalnosti russkim... Obraščeni je k russkoj věrě dělo ne cerkovnoje tolko, no i gosudarstvennoje (vladino)... Misija pravoslavja... jest v městě misija obrušjenija (!) Poljza (korist) takoj dvojnoj misiji ideja (za) cerkvi i dlja gosudarstva očevidna... Oni budut držatsja pravoslavija ne tolko po uběždeniju (prepričanja) v jeho istinnosti, no i kak russkiji russkoj věry. (!)¹⁾

Zraven misijonarskega društva so po večjih mestih tudi „missionerskija bratstva.“ V zapadnih gubernijah imajo namen pobijati unijo n. pr. bratstvo sv. Vladimira v Kijevu, Sv. Duhovskoje v Vilni, sv. Kirill-Metoda na Volinji i. t. d. Samo v Varšavski eparhiji obstoji 33 takih bratovščin.

Najimenitniše je bratstvo sv. Gurija v Kazanji, ki je je vstanovil škof Antonij I. 1867 za Povolžje, kjer bivajo paganski in mohamedanski Čuvaši, Čeremisi, Tatarji. To bratstvo vzdržuje več krščansko-tatarskih šol, mej katerimi ono centralno v Kazanu, ki pripravlja učitelje za manjše šole; tam je tudi centralno čuvaško-čeremisko odgojevališče za čuvaške in čeremiske šole. Podučnje se v teh šolah s prva v domačem jeziku, potem pa po ruski. Izdaje bratstvo v teh jezikih tudi knjige, brošure, zaklada duhovne knjižnice. Nekaj takih bratstev je tudi v Sibiriji.

Povolžka misija²⁾ oskrbuje okoli 1.875.000 duš. Hudo se jej je boriti z musulmanstvom; najljutiši so muslimanski Patarji, ki spreobrnjence na vse mogoče načine zapeljujejo in tudi mej pagani za islam propagando delajo. Čuvaši (570.000), Čeremisi (290.000), Mordvini (775.000), Votjaki (240.000) so pagani; toda njih paganstvo je nedoločno, brez zisteme, skoraj brez vseh obredov in ceremonij. Sposobni so za evangelij bolj kaker mohamedani; toda slaboumni so, težko jim je resnice sv. vere umevno razkladati, navadno ostajajo le pol tič pol miš: pagani v srci, pravoslavni po zunanjem. Znabiti

¹⁾ Vesoljno pravoslavje biva v Rusiji kot ruska vera (!), in samo tega nazivljemo Rusa, kdor je pravoslaven. Rimsko-Katolik ostane Poljak, luteran Nemec, mohamedan Tatarin, pagan v Sibiriji Burjat, dokler ni pravoslaven. Pravoslavje mora vesti borbo ne samo s tujo vero, no i s tujo narodnostjo, z nravi, navadami in z vsemi okoliščinami življenja inorodcev — prepričevati jih o prednosti ruskega narodnega življenja, da bi ne bili samo po veri, ampak tudi po narodnosti Rusi... Obrat k ruski veri ni samo cerkveno, no i vladno delo... Misija pravoslavja je zajedno misija porušjenja (!), korist take dvojne misije za cerkev in vladu je očividna... Držali se bodo pravoslavja ne samo po prepričanju o njega istinitosti, no i kot Rusi ruske vere (!).

²⁾ Čtenija i. t. d. zal. 1880: Missionerskaja dčjateljnost cerkve po otčet. oberprok.

je pa tudi temu razkolniška misijonska delavnost kaj kriva. Zategadelj je Vjatski škof ostro zapovedal misijonskim in tudi duhovnom, ki imajo mej svojo pravoslavno pastvo kaj paganov, da se jezikov inorodcev naučijo. Razen tatarskega so vsi ti jeziki prav lahki; nekateri teh paganov so deloma vže pol porušeni. Sinod je dovolil mnogim škofijam (Ufa), da smejo tudi božjo službo deloma in tudi celoma v narodnih jezikih opravljati, v ta namen so morali tudi obredne knjige v te jezike prestaviti; ta težaven posel oskrbuje večinoma komisija prestavljavcev pri Kazanski akademiji.

Te misijonske šole so velike važnosti, kajti okoščenelim, starim paganom je le težko do živega priti; otroke pa še precej voljno v šolo pošiljajo in polagoma se stari uče od mlajših.

Naslednje misijonske šole so v Povolžjskem mis. okraji:

1) Kazanska krščansko-tatarska šola, odprta l. 1865 za krščene Tatare (Votjaki so redki). Sprejemajo se tudi nekrščeni Tataři kot neofiti za pripravljenje. Ta zavod je prava obrazceva šola. Ima dva oddelka, možkega in ženskega z oddelnimi poslopji. Glavni vodja je načelnik duhovnega semenišča, neposredni načelnik pa katehet krščenih Tatarjev; zraven šole je tudi cerkev. L. 1885 bilo je v možkem oddelku 91 učencev, v ženskem 30 učenk, mej temi je enajst napravilo izpit za ljudske učiteljice. Ta šola ima biti razsadnik ljudskih učiteljev in učiteljic ter tudi duhovnov mej raznimi drugoplemennimi narodi. Tesna je zveza med šolo in cerkvijo, v cerkvi pojejo v deloma ruski, deloma tatarski.

2) Kazanskaja učiteljska seminarija je pripravljavnica za inorodne učitelje; v to se sprejemajo samo krščeni Tatarji in pravoslavni; nekateri izmej njih postanejo tudi duhovni.

3) Simbirskaja centralnaja čuvaškaja škola. Čuvaši so večinoma vže krščeni. Šola je za možke in ženske; sprejemajo se tudi nekrščeni. Odličnejše pošiljajo k ljudskim šolam mej Čuvaše. L. 1844 bilo je 76 gojencev in 20 gojenk. Do l. 1884 je dal ta zavod vže 71 učiteljskih moči.

4) Ufimska dvuklassnaja čeremisskaja škola i birskaja inorod. učit. škola. Cilj te šole je misijonski. Obiskujejo jo večinoma pagani (6 kršč., 34 nekršč.); iz nje izhajajo dobri učitelji za Čeremise.

Vsi ti našti zavodi pripravljajo učitelje na drugorode, neposredno pa delujejo „selskija narodnyja školy.“ Te šole so v rokah mestnih bratovščin, ali pa oddelka misijonskega občestva, ki jih popolnem zdržujejo, ali pa zdatno podpirajo. Uči se v njih nauk, čitati, računiti in pa cerkveno petje. Šolska poslopja se rabijo včasih tudi za nekatere cerkvene službe, kakor n. pr. za vsenoščnoje (vigilije), molebstvo (Tedeum, nekako naše večernice), govënije (pripravljanje za spoved

in sv. obhajilo s postom), sobesedovanja (razni podučni verski (colloquium) pogovori); tudi odraščeni prihajajo k tem duhovnim vajam v šolo. Liturgija in vsi drugi važnejši cerkveni obredi opravljajo se seveda v cerkvi.

Največ takih misijonskih šol je v Kazanski eparhiji, kjer cvete bratovščina sv. Gurija. L. 1885 se je štel v Kazanski eparhiji takih šol 99 z 2873 učenci; vse vzdržuje ali pa podpira omenjena bratovščina. Ta bratovščina prevaja tudi duhovne knjige napraveja misijonska „sobesedovanja“ po vaseh, založila je „pri-jut“ (asyl) za pripravljajanje oseb, sposobnih za misijonsko službo. L. 1885 izdala je 17 novih knjig; razpošilja jih brezplačno mej pagane evropejske Rusije in Sibirije. „Sobesedovanja“ drže po vaseh ne le duhovni, ampak tudi učitelji; en sam je obiskal 30 vasi. Sobesedovanje začne se z božjo službo. Mohamedani so največji sovražniki teh misijonov, grozili so vže večkrat s smrtjo sobesedovavcem; najhujši so mohamedanski renegati. Mogoče, da so nekoliko renegatstvo prejšnji ruski misijonarji zakrivili, ki so se le prepogosto z zunanjim sprejetjem pravoslavja zadovoljevali, katero so neredko provzročevali nečisti motivi in so „fides ex auditu“, živo besedo božjo prenzko cenili; vsaj v tem zmislu piše pravoslavni Rus sam: Čto jesli (če) bi i prežde i čašče s njimi takže besedovali i učili jih kristjanstvu, to možet bit, oni i ne sovratilisby (povrnili) v mohametanstvo.“¹⁾ Episkop Kazanski je ustanovil tudi zavod s sedmimi misijonarji, katerih naloga je z vpornimi mohamedani sobesedovati. O „pri-jutu“ (azyly) bratovščine sv. Gurija za misijonarje smo vže govorili; v njem podučujeta profesor duhovne akademije in podvodja duhovnega učilišča in vadita gojence posebno v polemiki proti islamu. Obiskovati morajo ta predavanja tudi bogoslovci treh višjih razredov seminarija in nekateri akademiki, pa tudi duhovni z dežele in učitelji, kedar v mesto prihajajo, ker živijo mej mnogoštevilnim mohamedanskim prebivavstvom.

V Simbirski eparhiji je bila ustanovljena l. 1877 „Srednje algašinska inorod. škola“ v Bujinskem ujezdu. Zdržuje jo mestni komitat misijonskega društva s pomočjo ministerstva narodnega prosvēšč. L. 1885 bilo je v tej šoli za Čuvaše 41 učencev (29 pravosl., 12 pag.); šteje dva oddelka, za mlajše in starše. Pri šoli opravlja božjo službo duhoven, rojen Čuvaš. Veliko pomaga temu zavodu tudi bratovščina „treh Svjatiteljev.“

S a m a r a ima „inorodčeskiju školu“ v selu Tuarem, središči Čuvašev; vzdržuje jo mestni mis. komitet. Učitelj je rojen Čuvaš. Učencev je štela l. 1885 38 (1 pagan); ima tri razrede.

¹⁾ Ako bi jim bili prej in bolj pogostoma tako propovedovali in učili jih kristjanstvu, morda da bi se ne bili povrnili v mohamtanstvo.

Podpore ima le malo, 400 rubljev na leto; pogreša se posebno misijonskega osebja.

Orenburški misijonski komitet vzdržuje tri čuvaške misijonske šole vže od l. 1876. Opravlja se božja služba v čuvaškem in ruskem jeziku. Učitelji so vsi Čuvaši; vspehi prav dobri. Pri šolah so ustanovljene tudi knjižnice; Čuvaši radi pošiljajo otroke v šolo, še stariši hodijo včasih poduk poslušat. V vseh treh učilnicah bilo je l. 1885 63 učencev. Nardarjenejši pošiljajo v simbirsko centralno čuvaško šolo za nadaljno izobraženje.

Ufa (eparhija) vzdržuje na sredstva mestnega mis. komiteta 15 šol, katere je obiskovalo l. 1885 407 učencev in 45 učenk. Sredstva so nepovoljna; ljudstvo hrepeni po šolah, pa mu ni moči vstreci po pičlih dohodkih.

Vjatkina (eparhija) vzdržuje na stroške mestnega mis. komiteta 18 inorodnih šol: 9 tatarskih, 5 čeremiskih, 3 votjaške, 1 bessermjansko; v vseh je bilo l. 1885 451 učencev (ruski 27, tatar. 214, čeremis. 105, votjak. 27, besserm. 33). Učitelje dobivajo iz tatarsko krščanske šole v Kazanji.

Kalmiki (10.000), Kočevski rod, prebivajo na desnem bregu spodnje Volge v Avstrahanski, Stavropoljskin Orenbarški škofiji; štejejo jih k buddhistom, pa so zelo pomešali buddhizem z raznoterim praznoverjem. Mej temi kočevniki ima pravoslavna misija malo vspeha, ker tja poslani blagovestniki ne umejo kalmiškega jezika, s tolmači je pa silno težavno ljudstvo spreobračati; velik zadržek je tudi kočevniško življenje tega ljudstva; kake težave za redni poduk, opravljanje božje službe t. l. d.! Vže 15 let biva v astrahanski eparhiji kalmiška misija, ne da bi bila količkaj opravila. „V otčetě astrahanskago mestnago komiteta ukazyvajetsja na priskorbnost (žalostno) ohlaždenije mestnih missionerov k svojemu delu; vsje oni vyražajut (objavljajo) želanije pereiti na prihod (župnijo), ssilajas (opiraje se) na trudnost missionerskago služenijsa“¹⁾ pravi „oberprokurorov otčet“ za 1885. Posamezne spreobrnjence sobratje po rodu buddhisti zaničujejo in jih pri pašnikih, dajilih i. t. d. pritiskajo. V Astrahanski eparhiji bilo je krščenih l. 1885 samo 37 Kalmikov. V donski eparhiji obstoji „prihut“ (azyl) s peterimi kalmiškimi otroci in to je vse.

Gruzinski eksarhat za celi Kavkaz. Tam niso ustanovljeni posebni misijonski stani, ampak župnijski duhovni so ob enem misijonarji. Tukaj bi se goreč misijonski

¹⁾ V poročilu astrahanskega krajnega komiteta omenja se žalostno ohlajenje krajnih misijonarjev k svojemu delu: vsi objavljajo željo preiti v župnijo, opiraje se na trudnost misijonarskega službovanja.

trud kaj dobro splačal; kavkaški „gorec“ je sicer divje narave, toda v celem še nepokvarjen; to velja posebno o tistih krajih, kjer je bilo vpeljeno krščanstvo vže koj v prvih stoletjih, ki je bilo pa potem zatrto; še sedaj se nahajajo podrtine krščanskih cerkvâ ob gorskih obronkih in po ozkih dolinah; tradicije krščanstva so se še mej njimi ohranile, nazori, obredi krščanski niso še izginili. Gorečnosti pa manjka tem prisiljenim ruskim blagovestnikom. Kako toži sam oberprokuror v „otčetu“ za 1885: „K so Ź al j e n i j u u m s t v e n n y j a i n n r a v s t v e n n y j a s i l y b o l j š i n s t v a (večine) d u h o v e n s t v a n e s v o t v e t s t v u j u t (ne odgovarjajo) z a d a č a m (nalogam) m i s s i o n e r s k o j d e j a t e l j n o s t i.“¹⁾ Posamezni se tudi tukaj hvale vrednoodlikujejo; veliko sejim je boriti z vkoreninjenimi vražami. Mej Oseti je bilo l. 1885 spreobrnjenih 120 mohamedanov. Župnijska duhovščina ima prevelike župnije in opravlja ob enem še službo katehetov pri mestnih šolah, za misijonsko delovanje ostaja le malo časa. Sploh je status više in niže hierarhije vse premajhen. Ogromno cesarstvo z nad 60.000.000 pravoslavnih vernih šteje samo blizo 60 eparhij in okoli 30.000 župnij; vlada je bila l. 1865 celo 5000 župnij odpravila, ki jih je pa morala l. 1882 obnoviti, ker so se zanemarjeni verni preveč pritoževali. Eksarh Pavel je sklenil sposobne župnike začasno v misijone pošiljati in mej tem na izpraznjene župnije začasne administratorje postavljati. Mohamedani so največi nasprotniki apostoljskemu delu; spreobrnjenci so prisiljeni svoje rodovine in rojsten kraj zapustiti in beračiti, da se ognejo preganjanju in zasmehovanju svojih. Vlada očitno božca mohamedane, za krščanstvo jej ni veliko mar. Kjer je „načalstvo“ mohamedansko, tam je spreobračanje vradno zabranjeno. Vseh spreobrnjenih bilo je l. 1885 po vsem Kavkazu 752 (mej temi 200 moham)

Turke st a n s k a e p a r h i j a z a c e n t r a l n o A z i j o. V tej eparhiji ni še rednih misijonskih štacij. Sklenili so izročiti redovnikom ta misijonski okraj. Kraj je bil vže izbran ob severnem bregu jezera Isyk-Kulja. Stavljenje je bilo začeto l. 1881, pa s slabim vspedom: manjkalo je zidarjev, ni bilo „bratij“ (redovnikov). Še le 1885 prišli so trije redovniki, potem je sv. sinod poslal igumena (guardijana) s 7 redovniki. Eparhijalni sedež je v mestu Věrnyj.

A l t a j s k a m i s i j a. Ta misijonski okraj šteje dva okroga: Bijski in Kuznecki. V prvem je z načelnikom misije deset misijonskih stanov, v drugem dva. V obeh 95 mis. „selenij, ulusov, jurt“ in 13 „derevenj“ (malih vasi), kamer naseljujejo

¹⁾ Žal, da umstvene i n r a v s t v e n e s i l e v e č i n e d u h o v s t v a n e o d g o v a r j a j o n a l o g a m m i s i j o n a r s k e d e l a v n o s t i.

kočevne krščene in nekrščene. Vsako oddeljenje ima nekaj cerkvâ in molitvenih domov.

To misijo oskrbujejo: protojerej, namestnik načelnika misije, trije jeromonahi (redovniški duh.), 10 „svjaščnikov“ (svetni duh.), dva dijakona, nekaj „pričetnikov“ (nižih klerikov), učiteljev, 24 tolmačev, 6 učiteljic in 1 „feldšer“ (zdravnik). Nahačata se dva samostana: možki in ženski. Ženski samostan ima načelnico, štiri „monahije“ (mater) in 98 „poslušnic“ (nune z malimi obljubami); mej njimi so ena monahinja in 13 poslušnic, domačinke. V tem okrogu je še 17.830 paganov; ruskih in spreobrnjenih paganov pa 18.970 (4.574 rus, 14.396 inorod.). Načelnik misije je episkop Tomski. Na Altaju ni več kraja, kjer bi ne bil vsaj oznanjevan Kristus. L. 1885 bilo je spreobrnjenih 728 (paganov in moham.). Božja služba s podukom se je opravljala v 32 cerkvah v domačih in ruskem jeziku. Šol je 25 z 595 učenci (419 učencev, 176 učenk). „Pansionerov“ (gojencev) vzdržuje misija na lastne stroške 52. Za više mis. izobraženje skrbi „katehizatorskoje učilišče“ pri Bijskem arhijerejskem domu, učenecv šteje 33.

V Ulali vodijo žensko učilišče redovnice ter podučujejo tudi v ženskih ročnih delih. Značaj vseh šol in odgojevališč je izključljivo čisto cerkven in namen jim je bolj odgojevanje krščanske kaker poduk. V Ululskem stanu je bolnišnica s „feldšerjem“, kjer je l. 1885 pomoči iskalo 578 nadložnih; dajajo jim tudi zdravila zastonj. Za vboge imajo v vsakem stanu izbe in trdne „jurte“ (šotor); drugim pošiljajo na dom: denarja, kruha, semena, gospodarsko orodje, delalno in mlečno živino i. t. d. V Ulali je tudi sirotišnica s 7 dečki in 21 deklicami; vodijo jo redovnice. Izdajajo se tudi knjige razne vsebine na altajskem narečji. Iz vsega je razvidno, da je ta misija še precej dobro vrejena.

Kirgizka misija je bila ustanovljena l. 1882; krščenih je bilo l. 1885: 11 moham. Prevedenih je bilo več knjig na kirgizki jezik. Stepni general-gubernator odkazal je novokrščenim Kirgizom 600 desetin zemlje (desetina = $1\frac{3}{4}$ orala).

Za vse altajske misije bilo je l. 1885 izdanih 30.082 rubljev. Tobolska eparhija. V tej eparhiji bivajo Ostjaki in Samojedi. Ustanovljeni so trije mali misijonski stani, delovanje je le skromno, ker manjka vsega, posebno pa misijonskega osebja. Liturgijo in druge bogoslužne knjige predstavili so na ostjaški jezik. Sola je bila odprta še le l. 1885, šteje 30 učencev. V južnem delu eparhije prebiva nekaj Tatarjev in Kirgizov, te oskrbuje župnijska duhovščina.

Irkutska in Zabajkalska misija. V Irkutski eparhiji ste dve misiji: Irkutska in Zabajkalčka; prva obsega prostora severozapadne Bajkalskega jezera, druga jugo izhodne.

Prebivadci so v večini Burjati, manjšina je Tunguzov. Začetek misije v Irkutskú¹⁾ je položil Tobolski metropolit l. 1681 poslavši tja 12 monahov pod vodstvom igumena Teodozija z dovoljenjem patrijarha Joakima. Vstanovili so v Seleginu Trojicki monastir in ob istem času monastir Posolski. Drugi predstojnik arhimandrit Mizajil je že zamogel sporočiti v Tobolsk, da je krščenih „mnogo Mungalov“ (Burjatov). V tem vdobil je Irkutsk lastno škofijo in l. 1720 je škof Inokentij prav goreče misijonaril; spreobrnjenje je bilo pa tačas tudi obrušenje. Selengiski in Posolski monastir sta vladala prostranim zemljiščem, na katerih so spreobrnjence naseljevali, ki so se vsi porusili. Irkutska škofija se je tačas raztezala po vsej izhodni Sibiriji, sedaj ima kamčatka lastnega škofa in Irkutski arhiepiskop dva škofa-vikarija. Potem, ko je Katarina 1764 na prigovarjanje zloglasnih framasonskih svetovavcev monastirjem vse premoženje pobrala, vstavilo se je misijonsko delo v Sibiriji, skoraj popolnoma. Misijonarili so župnijski duhovni, ki so pa le malo podelali, ker jim težavni apostolski posel ni šel v last. Krščeni pripuščeni so bili samim sebi in bili so duhovno mrtvi, če se tudi niso zopet popagani. Veča nagnjenost k krščanstvu se je zbudila l. 1840 in 1850 mej Bunjati; 1848 je bilo na stotine Balaganskih Bunjatov krščenih; 1850 so se pa Tunkinski pokristjanili. To vgodno stanje pa ni pripisovati toliko misijonskim trudom, kaker slučajnim okoliščinam, ki so redonačelnike nagnile k krščanstvu. L. 1862 si je postavil Irkutski škof Benjamin v Selenginu onega vikarija in je vstanovil posebno zabajkalsko misijo. Vlada podpira samo tri misijonarje. V šestih letih je bilo v Zabajkalji vstanovljenih 11 mis. stanov s cerkvami, farovži, centralno šolo v Posolskem monastirju, bolnišnico, slikarsko šolo za ikonostase in metahromotipijo.

To stran Bajkala je vzdrževala do l. 1865 en sam mis. stan cerkev in dva vlada (od l. 1862). Ves misijonski trud je bil na ramenih arhiepiskopa. Izbral si je l. 1866 posebnega načelnika misije, kteremu so bili poslej nakazani dohodki Nilove pustinje. Manjkalo je sprva vseh, sredstev in sposobnih oseb; potem, ko so se misijonarjem dohodki zvišali, začelo se jih je več v misije oglašati. Sedaj je okoli 17 mis. stanov takraj, Bajkala, pri vsakem je tudi šola, izdajajo se tudi knjige v burjatskem jeziku. Od l. 1883 je načelnik te misije II. vikar Irkutskega nadškofa, ki stanuje v Voznesenskem monastirju. Vsako leto štejejo spreobrnjencev okoli 2000.¹⁾

V vsem Zabajkalji bilo je l. 1882: Kristijanov 20.000, paganov še 145.000. Velike zapreke stavi okoliščina, da misijonarji ne morejo pogosto ulusov (naselbin) obiskovati, ker so daljave

¹⁾ Trudy pravosl. mis. vep. Irkutskoj, Irkutsk 1886, T. IV. 658.

neizmerne, poti slabe, neprehodne, vreme več mesecev prav sibirsko.

Burjati (200.000), mongolsko pleme, so nadepolni: prosti, dobrodušni, potrpežljivi, možki; vender so večinoma pagani, kočevniki, poldivji. Čeravno je bil že l. 1661 poslan prvi misijonar v daljno Sibirijo. Popred so bili Šamanci, iz Mongolije in Tibeta zatrosili so mej nje lamaizem in postali so od kraja fanatični lamajiti. Leta 1741 je vlada vprvič začela gibanje mlastva mej Burjati opazovati, bilo je tedaj mej njimi že 11 dacanov (nekakih samostanov) in 150 lam. Zabranjeno je sicer bilo nadaljno razširjevanje, toda vradno je bil priznan mongolskemu dacanu naslov „širetuja.“ L. 1756 je bilo tam že 312 lam; 1822 že 2.500; 1843 že 4.546, 1885 celo 15.000, tedaj 10 % vse poganske naselbine Zabajkaskе oblasti (nad 120.000); mej tem ko pride na vsak izmej 22 Zabajkalskih mis. stanov 6.909 paganov.

Lame so prava kuga za izhodno Sibirijo; ljudstvo odvrcajo z največo zagrizenostjo in vstrajnostjo ne le od krščanstva, ampak tudi od vsega ruskega: vedno škilijo čez mejo v Tibet in so s tamošnjim višim lamo v vedni dotiki. Reveže Burjate strašijo z večimi davki, z vojaško dolžnostjo, če bi krščanstvo in rusko kulturo sprejeli in kočevniško življenje z naselnim zamenili; žito sejati opisujejo kot neznansko veliko pregreho. Spreobrnjence preganjajo in na vse mogoče načine zapeljujejo, vse Burjate izžemajo izganjajoč s svojimi pokuspokusl slabe duhove iz bolnih ljudi in živali, pričemer izpraznjujejo jurte revežev kočevnikov. Leto za letom shajajo se ruski lame pri višem lami „hutuhti“ v Urginu v Mongoliji in „dalaj lami“ v Tibetu; to so pravi budliški sibirski irredentovci; nek fanatik je celo resno navduševal kočevnike, naj vstajo napravijo in obnovijo Džingiskanovo državo. Kaj dé pa Rusija k temu? Do novejšega časa je molčala, prejšnje čase lamaizem celó podpirala. Se le v najnovejšem času začelo je imeti ministerstvo notranjih zadev zaradi širjenja lamaizma svoje pomisleke, vkrenilo ni pa ničesar. Pri takih razmerah misijonsko delovanje ne more imeti velikih vspehov.

Zabajkalska misija je pod načelništvom episkopa Selenginskega, prvega vikarija arliepiskopa Irkutskega. Misijonskega osebja šteje 56 (1 igúmen, 5 jeromovnahov, 25 svjaščenikov, mej temi trije Burjati, 4 dijakone, mej temi dva Burjata, 17 psalomščikov, med temi 8 Burjatov, 14 prestavljavcev, ki so vsi krščeni lame. Najslabše za apostolsko delovanje je tam, kjer so niža načelnístva paganska in kjer vse mrgoli lam.

Irkutska misija je štela l. 1885. 1444 spreobrnjenih, zabajkalska pa le 380. Irkutska misija je imela l. 1882 17 misijonskih stanov z enim načelnikom, 18 svjaščeniki, 17 psalomščiki in 3 prestavljavci, l. pa 1885 13 šol z 230 učenci; zabajkalska misija: 19 šol z 237 učenci. Tri šole so za izučenje psalmoščikov. Zraven

misijonskih šol obstojijo tudi državne šole ministerstva „narodnago provščeniija“, katere obiskuje v irkutskeji oblasti 290 učencev. Arhiepiskop irkutski vstanovil je l. 1885 za misijonske namene bratovščino sv. Cirila in Metoda. Za obe misiji izdalo se je l. 1885 49.755 rub.

Jenizejska eparhija nima posebnih misijonskih stanov, ampak le 12 misijonskih župnij v treh okrogih, katerih dva sta vže pokristijanjena, pa s paganstvom zelo pomešana; tretji je do tretjine čisto pagansk. Misijonske župnije vdobivajo le 180 rub. na leto, druge župnije pa več. zategadelj se vse brani iti na misijonske medle župnije. Veliko reveže stane pogosto popotovanje po brezmejnih tundrah. Biskup Jenizejski je nasvetoval in prosil vsaj 600 rub. za mis. župnije in še kaj priklade za popotovanja ter pomnoženje cerkvâ, ker so preoddaljene druga od druge, pomnoženje števila duhovščine slednjič organizovano misijo. Kako je sv. sinod predlog rešil, mi ni znano.

Jakutska eparhija šteje tri misijonske stane, delujejo trije „pohodni“ (popotovalni) duhovni. Paganski prebivavci so Čukči, Lamuti in Tunguzi. Vspehi prav so slabi.

Kamčatska eparhija ima 14 misijonskih stanov s 14 misijonarji. V teh prostorih prebivajo: Korejci (osedli), Goljdi, Giljaki (polosedli), Tunguzi, Jakuti, Oročeni, Čukči, Korjaki, Oljuterci, Samagirci (Kočevniki). Misija lepo napreduje, v kratkem bodo vsi spreobrnjeni. Laže jih je pa pokristijaniti, kaker stare paganske navade koreninoma odpraviti. Šol je bilo l. 1885: 9 z 211 učenci.

Vsi ti sibirski narodiči vidno ginejo, odkar so v dotiko prišli z evropsko kulturo(?); v nedolgem času bomo od mnogih le še njih imena v zemljepisnih in zgodovinskih knjigah brali; godi se jim kaker rudečekožcem v Ameriki Neznanske bolezni (celo syphilis) trebijo včasih cele redove, „vodka“ tudi ne vpliva blagodejno; pred nedavnim je potisnila živinska kuga mej severnimi jeleni veliko število kočevnikov v strašansko revščino.

Japonska misija. Tudi čez meje ruskega carstva začelo je pravoslavlje, ali prav za prav vpliv ruske vlade segati. Mej tem ko je vlada za mnoge ruske misije v državi hladna, drugim neposredno celo nasprotna, povspešuje japonsko misijo velikodušno. V Japonijo je prvi prišel l. 1870 arhimandrit Nikolaj (sedaj vže episkop v Japoniji); spreobrnil je nekoliko Japoncev, ki so mu služili za katehiste.

V Hokodate je vstanovil šolo in postavil cerkev, tam biva tudi ruski konzul. Začel je razširjati mej Japonce litografovane knjige in razprave. L. 1873 bila so vže tri središča: Hokodate, Edo, Sendaj. V Hokodate je tudi šola za deklice; Edo ima dve šoli, eno za katehizatorje in drugo za japonske prestavljavce, ki se v ta namen učé ruskega. Vstanovljeno je župnijsko svetovavstvo in „obščestvo vzaimnago vspomoženija.“ Bogoslužba vrši se

na japonskem jeziku. L. 1875 je bil vže pri misiji en načelnik, trije misijonarji redovniki, en psalomščik in 30 katehizatorjev. Enega japonskega katehizatorja so v svjaščenika posvetili, ki po notranjih krajih Japonije sv. krst deli. 1878 bilo je spreobrnjenih 4115; na 150 krajih so se vže nahajali pravoslavni in se je pridigalo; japonskih duhovnov bilo je šest, katehizatorjev 27, pomočnikov 51; vstanovilo se je tudi duhovno semenišče.

L. 1885 je bilo v J a p o n s k i e p a r h i j i vseh občin 184; zraven eparha je še en arhimandrit z 15 svjaščeniiki (mej temi; 12 Japoncev). Krščenih je bilo to leto 1467; vseh vernih 11.275; v vseh šolah 350 včencev. V Tokio je katehizatorsko učilišče z 22 učenci; v duhovnem semenišču se odgojuje 72 učencev, v pričetniški (za niži klér) 12. v ženskem učilišču biva 34 gojenk. Za cerkev v Tokio dal je „sovět mis. občestva“ 19.000 rub. Vlada japonska in bonzi, ki so sprva nasprotovali, so se pomirili.

K i t a j s k a m i s i j a. Na Kitajsko so šli prvi misijonarji l. 1690. in od tačas do l. 1780 je bilo tje poslanih sedem ekspedicij. Vspehi so bili neznatni; vlada kitajska jim je hudo nasprotovala, odvzeti so jim hoteli celo pridobljena zemljišča. L. 1795. je bilo pravoslavnih 25, imeli so dve cerkvi. Vlada jih ni več preganjala, ker je hotela mir imeti z Rusi. Sprva so bili odvisni od katoliških misijonarjev, ki so jim potrebne knjige izposojali. L. 1807 prišel je v Peking o. Jakinth Bičurin, izvrsten sinolog, ki je mis. rešil odvisnosti od katoličanov. Kmalu so pa nastali mej pravoslavniimi veliki neredi. l. 1812 zastavili in prodali so cerkveno premoženje in misijonski stan dali v najem, kjer so se zbirali strastni kitajski igralci, tedaj je postal prava „Spielhöhle.“ Klicali so jih pred sodbo v Peterburg, kjer sta bila dva misijonarja z očetom Jakinthom suspendirana in o. Jakinth zapert. Potem so ga rabili kot izvrstnega sinologa v ministerstvu zunanjih del. Tudi dandanes misija v Kitaju nič kaj ne napreduje, l. 1883 bilo je vseh skupaj na Kitajskem 413 kitajskih pravoslavnih. V Pekingu živijo celo pokitajčeni Rusi od starih časov, ki so narodnost in vero izgubili, pravijo jim Albazinci. Ta misija pogreša duševne in materialne pomoči.

K i r g i z k a m i s i j a v s r e d n j i A z i j i. Kirgizov stanuje v Semipalatinski oblasti 500.000, v Akmolinski 350.000 in več sto tisoč v Semirečenski in Turkestarski; veliko bolj so civilizovani kakor zverinski Kalmiki. Mnogi vže dobro govorijo po ruski. Bili so šamanci, pa so prošlega stoletja, posebno pa od dvajsetih let tekočega od Paturjev mnogo mohamedanske primesi vdobili. Pokristijanjenje ne bode delalo težav, ker muke (turški duh.) so neizobraženi in ljudstvo ni fanatično. Na prošnjo altajske misije dovolil je sv. synod za to misijo enega duhovna, enega psalomičeka in enega tolmača. Duhovnu je nakazanih 500 rub. in 200 rub. za razjezde, 100 rub. pa za novokrščene. Sedež ima v Semipalatinsku. Administrativna ruska oblast se je vstavljala,

ker se je bala Kirgiza dražiti. V celi Rusiji bilo je spreobrnjenih l. 1880: 400 moham. in 5396 paganov; l. 1881: 410 moham. 4796 pag.; l. 1882: 254 moham., 4151 pag. Podatki vzeti iz vsakoletnih „otčetov“ oberprokurora sv. synoda. Oberprokuror skoraj vsako leto toži, da misijonska delavnost peša, tako n. pr. l. 1883: „Pravda ndjzja (ni mogoče) skazat, čtoby (da) missionerskaja dejateljnost Russkago duhovenstva osobenno (posebno) procvetala za 1883 g. naprotiv iz otčeta vidno, čto ona god s godom slabějet, ili po krajnej mērě (vsaj) ne obnaruživajet (pokaže) dolžnyh uspehov.“ Čtenija ljubiteljei duh. prosvěšč. III, 1634 sodijo: „Missionerskaja dejateljnost našej cerkvi v sravnenji s dejateljnostiju napr. cerkvi rimskoj javljajetsja neznačiteljnoju.“¹⁾

Kdo bi se n. pr. čudil, da po nekaterih krajih ruskega carstva, posebno pa na Kavkazu in v Zabajkalji pravoslavije tako počasno napreduje, če čita v „Moskovskih cerkv. vědomostih“ (1885, štv. 6) naslednje o vladnem pokroviteljstvu lamaizma v Zabajkalji: „Privilegiji lam so postavno vtrjeni. Hambo-lama (lamajitski višji dostojanstvenik) vživa od vlade odkazanih 500 desetih (des. = $1\frac{3}{4}$ orala) zemlje, deseti del vseh 34 dacanov (nekaki samostani). Širetuj (vodja enega dacana) 200 desetih in peti del vseh dohodkov svojega dacana. Vsaki lama (in teh je nad 15.000) 60 desetih in del dohodov. Bandij (nižji služabnik) 30 desetih in del dohodov; Havaraki (dijak) po 15 desetih zemlje. Opomniti treba, da tudi v Sibiriji ima zemlja svojo ceno. Kako pa vlada za pravoslavne skrbi? Dvehklasni monastirji nemajo nad 60 desetih zemlje, pričiti (duhovni pri eni cerkvi; najmanj en duhoven, dijakon, dva klerika) so z velikim trudom dosegli 55 desetih. Lame imajo pa še ogromne postranske zaslužke od sleparskega predajanja burhanov (amuletov) obrazov, molitev, pasov, čarodejstij i. t. d. Po njih zakonu bi morali po samostanski v njih dacanih skupno živeti, pa v enomer okoli krožijo in ljudstvo sleparijo. Vlada prav pogostoma veljavniše mej njimi odlikuje z zlatimi in srebrnimi svetinjami in kako si poredneži to odlikovanje razlagajo? Car odlikuje nas „za verduju vėru“! Krščanska vlada skrbi za vzdrževanje kopišč (lamajitskih tempeljnov), žrtev (!) i. t. d. Gubernator zabajkalski mora o tem vsako leto natančen račun položiti. Vladno priznanje in imenovanje Hambolame dala jim je edinost in moč, ki je še v Tibetu in Mongoliji nemajo. Hambolama mora priseči, da bo v ruski državi lamajizem razširjal. Ravno v teh pokrajinah, kjer sedaj la-

¹⁾ Res je, ne more se reči, da bi bila misijonska delavnost ruskega duhovstva kaj posebno procvetala za letom 1883, nasproti iz poročila je razvidno, da ona leto za letom slabi ali vsej ne kaže dolžnih vspehov.

majizem cvete je bila Katarina II. starim, silno bogatim samostanom ob Bajkalskem jezeru vse premoženje pobrala (1764).

Vlada obsiplje s privilegiji drugoverce. Krščeni in osedli Sibirjak mora plačati davek od zemlje, Kočevnik pa nič; krščeni mora ostati pod oblastjo paganskega načelnika.¹⁾ Postava od l. 1861 stavi pri spreobračanju v krščanstvo toliko omejitev, kaker da bi se bala zgubiti svoje pagane, kaker, da bi le prisiljena dovoljevala pokristijanjevanje in vendar bi vlada tudi pozitivno morala podpirati krščanstvo.²⁾

Revnost, (gorečnost) duhovenstva i cerkovnyh missij razbybavajetsja ob nesoučestvije i vsjakija prepjatstvija (zadržke) so storony gosudarstvennyh dejatelnej sovremennaga (sočasnega) Russkago carstva... potomu (zato) ne imějet rezultatov svotvėtstvennyh (odgovarjajočih) zatrašivajemym cerkovnym sredstvam i sposobnostjam.³⁾ — Čten. 1888 VI, 213.

Temno razlaganje ruskega kriminalnega zakona o apostaziji od krščanske vere in primerjanje tega zakona po liberalnih sodnikih v škodo Rusije in v prid inorodcev, je krivo, da jih na tisoče odpada.

Vlada podpira posebno mohamedanstvo; vstanovlja mohamedanske šole, jim zida mečete, plačuje mulle, razširja koranove eksemplare. Ob l. 1853 — 1859 je bilo razdanih 82.300 eksemplarov korana, 165.900 hafijekta (posnetek korana), 77 000 šeran-el-imana (moham. katekizem), slednjega po dve kopječki za iztis. Ta religiozno-literaturna propaganda je toliko škodljiviša, ker se godi mej nevednim ruskim ljudstvom. Ni še oslabil ta duh do dandanes. L. 1869 je bilo samo od januarja do septembra efiťiaka oddanih 40.000 iztisov. (Cf. Pravosl. protivomusul'mansk. miss. v Kazanskom kraje i. t. d. E. Malov, str. 1, 33 dr. — O tatar. mečet. v Rossiji. E. Malov.) Ravno to spričuje slavni direktor Kazansk. inorod. semin. N. J. Jljiminskij: „Siljno je razvitije i razprostranjenije mohametanskoj gramotnosti meždju nekrešččenyymi Tatarami malo-po-malu zahvatyvajet svojim vlijanjem i Tatar. krešččenyh. (kazan. centr. krešččeno-tatarskaja škola. N. Jljiminskij, 1887, str. 313 i nasl.) —

¹⁾ Trudy i. t. d. T. IV, 653.

²⁾ Trudy i. t. d. T. IV, 655.

³⁾ Goročest duhovstva in cerkvenih misij razbiva se ob nevdeleževanje in vsakovrstne zapreke s strani vladnih oseb sovremennega ruskega carstva.... Zato nima uspehov odgovarjajočih zatrošenim cerkvenim sredstvom in sposobnostim.

Velikaja gosudarstvennaja vlast rossijskoj imperij otoždestvila (zenačila) sebja s mohamedanstvom i prinesla k njemu svoju silu. Kak na zapadnyh okrajinah imperij Russkoje praviteljstvo prinimalo obraz německago i poljskago (!), tak v vostočnyh oblastjah ono usvojilo sebě karakter tatar-moham. i dějstvovalo v podryv i svojej nacionalnosti i svojemu gosudarstvu, kak mogli by dějstvovat liš (samo) jeho zljejšije protivniki. Pod pravosl. russk. državoju obrazovalsja plamenjuščii očag (ognjišče) mohametanstva. (Mosk. Věd. 1867, stv. 101, Katkov.) — Usmotrěv takoje (silnoje) pokroviteljstvo jih věrě... vs vred kristjanstva, mohametani sdělalis směljeje. (A. Rittich, Materjaly dlja etnograf. Ross.) Utvrdilo i rasprostranilos mohamedanstvo boljše, neželi kak eto vozmožno bylo vo vremena kazansko-tatarskago carstva. (Materialy etc. II, 14.) — Organami pravosl.-hrist. russkaga praviteljstva prjamo (naravnost) podderživajetsja (podpira) nyně idolopoklonstvo i volhovanje (vraža), rasprostranjenje že hrist, věry, jesli (če) gdě ne presljedueteja (preganja), tam predostavljeno vpolně proizvolu slučajnyh obstojateljstv i malo-silnoj revnosti (gorečnosti) odinokih blagověstnikov. (Materialj. 1870, II, 14.) — Upotrebljajemy byli Carjem russkim Vladimирjem energičnyja měry, dohodivšyja do ognja i meča... praviteljstvennyja dějstvija (današnja namreč) soveršenno protivopoložnyja Vladamirskim... So vremeni anticerkvenykh voltero-enciklopedistskikh zapadnyh vějanij na Rusji v XVIII. v. praviteljstvo russkoje vpolně vstranilos ot sodějstvija rasprostranjenja hristjanstva... a boljšinstvo (večina) organov proviteljstvennoj russkoj vlasti daže (celo) prativudějstvujut jih (nevercev) hristjanskomu prosvěščeniju.¹⁾

¹⁾ Silno razvitje in razprostranjenje mohametanske ljudske izobraženosti mej nekrščenimi Tatari malo po malem prijema s svojim vplivom tudi krščene Tatare. — Velika vladna oblast ruskega cesarstva zenačila je sebe z mohametanstvom ter prinesla k njemu svojo silo. Kaker je na zapadnih pokrajinah cesarstva rusko praviteljstvo dobilo obraz nemški in poljski (!), vsvojilo si je na vstočnih pokrajinah značaj tataro-mohametanski, ter delovalo v izpodriv i svoje narodnosti i svojega carstva. kaker bi mogli dolovati samo njega naj-

Kjerkoli so se divji pagani misijonarjem po robu postavili, je vlada takoj misijo vstavila in misijonarja domov poklicala. Jekaterininski senat je n. pr. l. 1764 kategorično odločil: „Novokrščenoj miss. Kontorë „ne byt“ Ta kontora je bila edini misijonski zavod. Arhijerejem bilo je l. 1799 prepovedano tudi posamezne osebe v misijone pošiljati brez dovoljenja gubernatorjev, ti pa so bili liberalci, in tako se je vse misijonsko delovanje vstavilo. Senat je l. 1799 še tiste štiri misijonarje odpravil, ki so bili še v Sibiriji ostali, in tako so ostale misijonske cerkve in šole prazne. Krščenih je bilo v Evropi Kalmykov vže 10.000; liberalni činovniki so jih tako dolgo stiskali, da so jih za Ural potisnili, kjer so se vsi polamajitili. V Ufi (1788), v Krimu (1794) je vlada muftije organizovala in jim velike privilegije podelila, kar trumoma so se spreobrnjenci k prejšnji veri povračevali.¹⁾

Nekateri rodovi na Kavkazu so indiferentni za vsako vero n. pr. Abhazi. Platz, die Völker der Erde str. 254, pripoveduje, da je dajala ruska vlada vsakemu novokrščenemu po en srebern križec in srebern rubelj; tedaj so se pa Abhazi dajali po večkrat krstiti. Nekje je Abhazu krščen sosed očital, da je nekrščenec; kaj? zavzame se ta, jaz sem celo petkrat krščen. Včasih se dajo krstiti, če se jim kaj davka odpiše.

„Nesrečne posledice Petrove reforme za pravoslavje so, da je priprosti narod nagnjen k razkolu; višje, izobražene vrste pa še pojma nimajo o pravoslavji in se jim tudi ne zdi vredno poznati vere „prostonarodija“. Tega omami filozofija enciklopedistov, drugega masonski misticizem, tretji postane prozelit jezuitizma (!). Mi sami smo vže občili z izobraženimi ljudmi, ki se niso dali prepričati, da bi bila vera izobraženih Francozov slabša od ruske (!). „Podobnyje ljudi saminuždajas (potrebujemo) v obraščeni k pravoslaviju vredno (škodljivo) dejstvujut na obraščeni k njemu i drugih inovercev..... Oni gotovy uvažat, vzjakuju čužuju vëru, toliko (samo) ne svoju russ-

hujši protivniki. Pod pravoslavno rusko državo izobrazilo se je plameneče ognjišče mohametanstva. — Vsmotrivši silno pokroviteljstvo svoje vere na škodo kristijanstva, postali so pogumnihi mohametani. Vtrdilo in razprostranilo se je mohametanstvo boljše nego je bilo mogoče za časa kazansko-tatarskega carstva. — Člani pravoslavno-kristijanskega ruskega praviteljstva naravnost podpirajo sedaj malikovanje in vraže, razprostranjevanje pa kristijanske vere, ako je kje ne preganjajo, pripuščajo slučajnim okoliščinam in malosilni gorečesti nekaterih blagovestnikov. — Vladimir, car ruski, vpotrebljal je energična sredstva, do ognja i meča... dejanja vladna sedaj so popolnoma nasprotna Vladimirskim. S časa proticerkvenega voltero-enciklopedijskega zapadnega vpliva na Rusijo v XVIII v. odstranilo se je praviteljstvo rusko popolnoma od sodelovanja pri razprostranjevanji kristijanstva... a večina članov vladne ruske oblasti dela celo proti kristijanski prosveti inovercev.

¹⁾ Čt. 1888 IV. 198.

kuju: stojat gorjačo za neprikosvennost (nedotakljivost) židovstva, mahometanstva i da že (celo) idolopoklonstva i v to že vremena ne propuskajut slučaja oskorbit (žaliti) svoju pravoslavnuju vëru. Jesli (če) by ne eto nežnoje sočuvstvije obrazovannago klassa ko vsemu čužomu..... my uvëreny, davno boljšinstvo (večina) naših inorodcev..... sdělalis by pravoslavnymi i vměstě s tëm russkimi.“¹⁾

Izobražen mohamedan in pagan ostajata pri svojej veri, ker se tako nadejata večega spoštovanja od ruskih, kaker po sprejetji pravoslavja. Dokler je bil imenitni pravoslavni govornik duhoven Pavel Savabe še japonski bonz, sprejemal ga je ruski konzul, po spreobrnjenji odpovedal mu je sprejem. Enake reči smo slišali o mestnih načelnikih na Kavkazu in v Krimu oziroma od spreobrnjenih mohamedanov. „Ni v odnom (v nobenem) jevropijskom gosudarstvë neljzja vstrëtit podobnago javljenja.“²⁾

Vzor vseh ruskih misijonarjev pa je bil Ivan Popov Benjaminov, pozneje škof Innokentij, rojen 1797. v Anginsku Irkutske eparhije, sin bornega ponomarja (nižjega klerika); z velikim trudom se je šolal v tedaj nevrejenem semenišču Irkutskem; zraven bogoslovja pečal se je kot samouk z najmnogovrstnišimi mehaničnimi umetnostmi, bil je zveden v vseh strokah rokodelstva. L. 1817 se je poročil in bil potem posvečen v dijakona, l. 1821 postal je svjaščeničnik. Dve leti služboval je v Irkutsku, zraven pastirskega delovanja izdelaval je ure, male orglje i. t. d. Tačas je imela Rusija nekaj zemlje v najskrajnejšem oglu severozapadne Amerike. Irkutski škof bi bil rad tje kakega misijonarja poslal, toda nobeden se ni oglasil. Tedaj sklene iti Popov v odljudne kraje.

Poda se z družino po reki Leni v Ohock in odtod na otok Unalaska. Otočani govorijo jezik aleutski; reveži vidno hirajo in pojemajo; syphilis, vremenske nezgode, domači prepiri in ruski pritisk so jih skoraj popolnem vgonobili. Pred je bilo na otoku 24 naselbin, sedaj le še 10 s 470 prebivavci. Njegovemu pastir-

¹⁾ P dobni ljudje, ki sami potrebujejo spreobrnjenja k pravoslavju, delujejo škodljivo na spreobrnjenje i drugih inovercev . . . Pripravni so vvažati vsako tujo vero, samo ne svoje ruske: stoje goreče za nedotakljivost židovstva, mahometanstva in celo malikovavstva, a ob enem ne izpusté slučaja žaliti svojo pravoslavno vero. Ako bi ne bilo tega nežnega sočutja izobraženih stanov k vsemu tujemu . . . smo vverjeni, da bi se bila vže davno večina naših inorodcev popravoslavila in ob enem tudi porusi'a. — Arhiep. Benjamin, Trudy pravosl. mis. v Irkutskoj epast. Irkutsk 1886, T. III, 646, 647.

²⁾ V nobenem evropejskem cesarstvu ni zlepa dobiti podobnega slučaja.

stvu, aleutskemu „prihodu“, pripadal je še otok Lisičji, otok Orybilov in še pet drugih otokov.

Kapitan Bering, odkrivši aleutske otoke sredi XVIII. stol. je bil prvi Rusom pokazal pot v Ameriko. Ruski Sibirjaki so prvi začeli tje zahajati po kupčijah. Prvi je krščeval po teh otokih kozak (!) Andrejan Tolstyh l. 1743; njegov zgled posnemali so tudi drugi kupci. Vero so širili ti kupci seveda bolj zato, da bi si zvetejših podanikov pridobili. Šelikov osnoval je v teh pokrajinah na svoje stroške rusko-amerikansko kompanijo; sprosil si je v Peterburgu osem misijonarjev redovnikov l. 1793. Veliko množico so okrstili po otokih, enega so divjaki vbili. Učili so jih tudi rokodelstvo in gospodarstvo. Na otoku Kadjaku bilo je do 50.000 prebivavcev, zato je bila l. 1799 za te kraje ustanovljena eparhija Kadjajska (Kamčatska) in ameriška. Prvi eparh Josif je na poti iz Irkutska v svojo eparhijo v morji vtonil. Kmalu potem je še Selhov, in konec je bilo misije in eparhije. Do l. 1815 ni bilo več tam misijonarja. Za celo rusko Ameriko stanoval je samo en duhoven v Kadjaku. L. 1816 poslali so enega duhovna v Sito, kjer so tudi provizorično cerkev postavili. Misija je štela pet oddelov. Glavni vpravitelj in načelnik kompanije moral je biti potrjen od vlade in kompanija se je morala zavezati, da bode vsaki oddel z duhovni preskrbovala. V vsakem oddelu je morala biti vsaj po ena cerkev; vsi so bili podložni episkopu Irkutskemu, toda vsak zase, brez zveze mej seboj. Pet let je moral vsak duhoven, ki je bil tje poslan, vstrajati, plačevala jih je kompanija.

V Unalaško je prišel o. Ivan l. 1824. Brž je počel zidati cerkev in se učiti jezika aleutskega in drugih. Aleuti so bili prav dobri, krotki. Kološi pa neznansko divji, vporni. Dober mehanik in zveden v vsakem rokodelstvu, učil je o. Joan Aleute tudi raznovrstnih rokodelstev. On je sestavil prvo slovnico aleutskega, dotedaj jezikoslovcem nepoznanega jezika, in je s tem filologiji veliko vslugo storil. Spisal je tudi knjigo: „Zapiski ob ostrovah Unalaškiskago otděla.“ v kateri opisuje klimo, narode, naravoslovje teh otokov. Krstil je vse otočane, povsodi sam zidal kapele in bil pravi oče otočanom. Za deset let poslal mu je car križec za zasluge.

Premeščen bil je iz Unalaške v Sito, kjer bivajo divji Kološi, kjer je ostal pet let in je povsodi ljudske šole ustanovljal in skušal edinost vpeljati v misijonsko delo. L. 1840 bilo je vže 10.000 paganov pokristijanjenih. Istega leta ustanovili so eparhijo za Kamčatko; mej tem je bila o. Joanu žena vmrla in kot vdovec dal se je postriči v monaha in bil je zbran v prvega Kamčatskega škofa in je sprejel ime Innokentij. Vseh cerkvâ je bilo l. 1850 v Kamčatski eparhiji 24 in nekaj kapel: 8 v Ameriki in 16 v Aziji; molitvenih domov bilo je 56.

Kamčatska eparhija imela je l. 1850. 5 protojerejev, 22

svjaščnikov, 15 dijakonov, 55 pričetnikov, v seminarji le sedem bogoslovcev.

O velikih trudih Innokontijevih v odljudnih krajih mej baričnimi ljudstvi v širjenji sv. vere in civilizacije zvedel je tudi car, zato ga je vkazal po sv. sinodu imenovati mitropolita Moskovskega l. 1868.

Tudi kot metropolitu Moskovskemu bili so mu misijoni vedno pri srci. Po njegovih naporih vstanovilo se je „občestvo missionarieske“ v Moskvi z oddelnimi komitati po eparhijah; sam je izdelal pravila občestva in se trudil, da so bila na višjem mestu potrjena, in da je sama carica prevzela pokroviteljstvo občestva, ki je bilo potem 25. januarja (6. febr.) 1870 z velikimi slavnostmi odprto v pričujočnosti najodličnejših članov duhovske in svetne oblasti. Le škoda, da je prvotno navdušenje po smrti Innokentijevi (31. marca, 12. aprila 1879) začelo pojemati.

Svojih nekdanjih spreobrnjencev v ruski Ameriki, kjer je najboljša leta prebil, ni pozabil tudi potem ne, ko je Rusija l. 1867 svoja posestva v Ameriki Zedinjenim državam prodala. Prizadeval si je na vso moč, da bi se v onih krajih tudi pod ameriško vlado pravoslavna nasadba ohranila, toda zdi se, da pravoslavje sedaj tam že vmira, če ni vže vmrlo. Veliko se je tudi trudil, pravega moža spraviti na eparhijalni sedež v San Francisco v Kaliforniji, kjer je precejšnja naselbina ruskih izseljencev.

Obširni životopis tega zares apostolskega moža, čeravno razkolnika, pa ne fanatičnega, izdal je Ivan Barsukov pod naslovom „Innokentij mitropolit moskovskij i Kolomejskij,“ Moskva, 1883, po katerem so tudi ti podatki posneti.

Iz vsega, kar smo dosedaj o ruskih misijah pozvedeli, je razvidno, da je misijonsko delovanje razkolnikov mej pagani sicer prav zelo nepopolno, slabo organizovano, brez pravega navdušenja; božja previdnost se ga pa morda venderle poslužuje, da pripravlja pot pravim apostolskim možem, ki bodo začeto delo spopolnjevali tedaj, ko se ruski narod zopet oklene svoje Matere rimsko-katoliške cerkve, od katere ga je razkol odtrgal. Nadejamo se, da se bode za ne dolgo koval člen, ki poknjeno verigo edinosti zopet sceli; toda v močnem ognju se bode še moral ta člen pred variti. Za greh pokora, po pokori sprava.

JEZUITI — LATINIZATORJI ? !

Pred nekoliko meseci je pisal naš „Slovanski Svet“ pod naslovom: „Petdesetletnica zedinjenja unijatov s pravoslavno cerkvijo“ mej drugim tudi to: „Pred 50 leti se je povrnilo skupno okoli dva milijona unijatov v pravoslavno cerkev. Bila je doba, ko so predniki istih unijatov bili pravoslavni kristijani, pa se jim je zdelo primerno stopiti v unijo z Rimom. Bili so takrat pod poljskim vladarstvom; a poljski kralji so dovolili, da so se prava in zunanja znamenja unijatov vedno bolj rušila. Naposled so vvajali v cerkev s cirilometodijskim obredom še latinski jezik. Jezuitski misijonarji bili so neizmerni, bilo je mej njimi fanatikov, kateri cerkvi vedno več škodujejo nego koristijo; začeli so se naposled unijati nevsmiljeno proganjati in kaznovati. Konec je bil, da so sklenili vrniti se v pravoslavno cerkev, in l. 1839 se je to završilo. Ta zgodovinski dogodek je opomin vsem gorečnjakom ali fanatikom, ki hočejo biti bolj papeški nego papež sam.“

Ne dolgo potem beremo v istem „Slov. Svetu“ naslednje: „Rusko duhovno semenišče v Levovu, v katerem se odgojujejo svečeniki za gališke unijate, hočejo izročiti čč. očetom jezuitom, in kaker se čita, je unijatski stanislavovski škof dr. Julijan Peleš vže priglasil v to. Ruski narod gališki pa se taki nameri silno protivi, ker vidi, da mu zadnja leta še posebe jemljejo svetinjo za svetinjo slovanskega obreda. Za vsem tem tiči poljsko plemstvo, kot sredstvo političkih spletek, katere ne koristijo ne državnim, ne katoliškim, seveda najmanj pa narodnim interesom. Vse sedanje početje spominja na prejšnja stoletja, a iz zgodovine se nočejo učiti....!“

Isto tako toži „Slov. Svet“: „Stari, častitljivi Velegrad, kjer sta delovala sveta apostola Ciril in Metod, izroči se, kaker poročajo čehoslovanski listi in „Parlamentär“, očetom jezuitom. Prvotno se delovali na tem posvečenem mestu slovanski črni duhovniki... Sedaj bodo gospodovali tukaj jezuiti... Kake spomine vzbuja v narodu moravskem ta novi čin naše hierarhije!... Sveti Velegrad se ima iztrgati iz rok domoljubnega duhovenstva moravskega in izročiti se jezuitom!“

Mi bi vse to posneli v kratkem tako-le: Jezuiti so zakrivali, da je pred petdesetimi leti dva milijona unijatov prestopilo v ruski razkol; od jezuitov prihaja tudi zdaj nevarnost rusinskim unijatom, oni pripravljajo se svojim latinizujočim fanatizmom

pot novemu razkolu mej Rusini. Jezuiti so zagrizeni latinizatorji, sovragi slovanstva!

Ni naš namen na vsa ta očitanja in sumničenja odgovarjati, zlasti pa nočemo razjasnjevati vprašanja, kdo je odtrgal dva milijona ruskih Rusinov od rimske unije; marveč za zdaj bomo le v kratkem pokazali, ali in v koliko je opravičeno dolžiti jezuite latinizujočih teženj, posebno kar se tiče rusinskih unijatov in njihove cerkve.

Družba Jezusova je vže nad tri sto let tako ozko sklenjena s katoliško cerkvijo, in posebe še z rimsko stolico, da vsako sumničenje proti nji, vsako dolženje škoduje konečno več ali manj cerkvi sami. Zatorej mora človek z neko nezaupnostjo in pomislekom sprejeti vse, kar pišejo o jezuitih nasprotniki sv. cerkve in papeštva. Tudi Slovenci ne smemo „Sl. Svetu“ kar slepo verjeti. Poglejmo.

Jezuiti so imeli vže iz početka pri rusinski uniji največih zaslug. Oni so prav za prav Rusine privedli nazaj k cerkvi. Storil je to pred vsem jezuit Anton Posevin, katerega je bil papež Gregor XIII. leta 1581 poslal v Moskvo. Ko ni mogel tu nič opraviti, je prišel na Poljsko. Se iz Moskve je pisal papežu, kako bi se dali Rusini v poljskem kraljestvu privedi k uniji: več njih da je vže sprejelo latinski obred, a njemu se je zdelo, da tega ni bilo treba, marveč dovolj, da se jih privede k uniji. Zatorej je on, jezuit Posevin, svetoval papežu ta-le sredstva: tisti, katere bi papež poslal, — naj bi bili jezuiti ali drugi — da bi skusili Rusine privedi k uniji, imajo čestiti svetnike in podobe rusinske cerkve, držati njih poste in obrede; papež naj bi poslal do nadškofa in škofov list, s katerim bi jih povabil k uniji, ter jim obljubil varstvo in druge pravice. Tako piše M. Harasiewicz.¹⁾

Isti pisatelj nadaljuje — v čast Jezusovi družbi: „Kaker je združenje svetih cerkvâ Božjih na sebi dobra reč, ker je zah-teva vera krščanska, tako zaslužijo tudi sredstva, katera je predložil Anton Posevin v dosego združenja hierarhije rusinske z rimsko stolico, vso hvalo. V naslednjem bomo navedli tudi druge zgodovinske listine, katere delajo čast Jezusovi družbi v tem oziru, da bi se združenje Rusinov dogotovilo s primernimi sredstvi. Ko je Posevin bival na Poljskem, se je posvetoval z rusinskimi cerkvenimi in svetnimi veljaki, posebno pa z vojvodo Otrovskim Konstantinom, da bi jih pregovoril za združenje z rimsko cerkvijo. Ta pogajanja niso bila brezvspešna . . . Vže od leta 1590 so se začeli razgovarjati rusinski škofje mej sabo ter pogajati se z duhovščino poljsko latinskega obreda, z veljaki rusinskimi, posebno s Konstantinom, vojvodo Ostrovskim; vspeh tega razgo-

¹⁾ Annales eccl. Ruthenae.

varjanja se je naznanil kralju Sigismundu III., nunciju apostolskemu, rimski stolici: da bi se namreč unija cerkvena poljskih Rusinov, kaker jo je sklenil florentinski koncilj, sklenila, ne da bi se prikratil grško-slovanski obred — salvo ritu Graeco-Slavico.“

Jezuit ima torej glavno zaslugo za to, da se je pri pogajanji z Rusini sprejela kot temeljni pogoj za unijo neprikračena ohranitev slovanskega bogoslužnega obreda.

Unija se je tudi zvršila l. 1595 v sinodi brestenski. Kmalu potem pa so se začeli Poljaki in Rusini hudo prepirati radi prehoda od enega obreda k drugemu, namreč od rusinskega k latinskemu in narobe. Rusinski škofje so tožili, da Poljaki priganjajo Rusine k latinskemu obredu; pa tudi Poljaki so isto tako dolžili Rusine, da speljujejo njih ljudi k svojemu obredu. Nočemo tu preiskovati, ali in koliko so bile opravičene tožbe od oboje strani. Rimski papeži so si prizadevali vže v 15. veku enake prepire zabraniti ter postavno določiti prehajanje od enega obreda k drugemu. Ako premotrimo te določbe, moramo sicer priznati, da je rimska Stolica leže dovoljevala prehod od grškega k latinskemu obredu, kaker od poslednjega h grškemu, in sicer iz tehtnih razlogov; vendar pa smemo trditi, da se je sv. Stolica želja vedno le nagibala k temu, naj bi vsakdo ostal pri svojem obredu. Tu pa vže spet naletimo na jezuita, ki je eden mej prvimi unijo razlagal v tem Rusinom vgodnem zmislu ter ne malo pripomogel, da je tudi pri rimski Stolici obveljal omenjeni nazor; ta je jezuitski general Klavdij Aquaviva, ki je vže l. 1608 pisal svojim podložnikom na Poljsko: „Naši ne morejo takih, ki niso bili nikdar latinskega obreda, v ta obred sprejeti po uniji, ker cerkev zapoveduje in je določeno posebno v unijskem listu Klementa VIII, da vsakdo ostane pri obredu svoje cerkve. In ker more biti potreba sprejeti jih, se mora torej prositi privoljenja od apostolske Stolicе.“¹⁾

Kaker Kl. Aquaviva, tako so se za njim potegovali tudi drugi generali jezuitski, da bi se pravice rusinske cerkve ohranile neprikračene. Mucij Vitelleschi, general jezuitov, je dvakrat: 21. okt. 1624 in 12. sept. 1629, pisal poljskim jezuitom v istem smislu ter opominal jih, naj bi nikar ne skušali zedinjenih Rusinov vabiti k latinskemu obredu, marveč naj bi jim prigovarjali, da ostanejo pri svojem obredu.²⁾ Nič drugače se ne bere v listu 14. febr. 1704, ki se je po povelji jezuitskega generala poslal do jezuitskih konventov na Poljskem.³⁾ Ne dolgo potem je spisal jezuit P. de la Marche komentar „o prepovedi prehoda Rusinov

1) Mihael v. Malinowski: Die Kirchensatzungen der Ruthenen.

2) Malinowski . . .

3) Harasiewicz.

k latinskemu obredu“, ki ga je poslal Barnabi Swidnickemu, vpravitelju kongregacije za Rusine, redovniku sv. Bazilija, 17. okt. 1721. V arhivu levovskega grško-rusinskega kapiteljna se nahaja iztis omenjenega komentarja, v katerem se berejo naslednje besede: „Da vedo Rusini, da imajo premodri družbi Jezusovi na veke hvaležni biti za neprikraseno ohranitev svetih unijatskih pravic in vseh oblasti svoje hierarhije, ki so zavarovane po tolikih papežkih bulah, kraljevih privilegijih in državnih pismih“ — „Ut Rutheni sciant, quod sapientissimae societati Iesu integritatem iurium s. unionis omniumque facultatum suae hierarchiae, bullis Pontificum, privilegiis Regum et constitutionibus reipublicae cautam, immortalibus in gratiis referendam habeant“ ¹⁾

V omenjenem komentarji zatrjuje P. de la Marche, da se po odloku sv. kongregacije 7. febr. 1624 prepoveduje Rusinom tudi lajikom prehod; nadalje navaja vsa pisma jezuitskih generalov, v katerih se zažuga očetom jezuitom, da nimajo nobenega unijata vabiti k latinskemu obredu.

Pa tudi da bi ne imeli zapovedi jezuitskih generalov, prepričali bi se dovolj iz različnih del, katera so jezuiti prevzeli, da bi izvršili unijo; nikdar niso popustili ali zruševali združenja, katero je pričel jezuit Posevin, kaker so si prizadevali, in sicer ne brezuspešno, tudi ogerske Rusine in galiske Armence k uniji privesti. Zatorej se po vsem krivično dolžijo jezuiti, češ, oni so Poljake navdihnoli s sovraštvom do Rusinov; in — poslušaj, „Sl. Svet“ — niso naše besede: „opiraje se na še ohranjene listine, katere spričujejo nasprotno, zagovarjamo proti temu o brekovanju Jezusovo družbo, ako morda izvzamemo nekatere njene ude“ — „existentibus documentis, quae contraria probant, defendimus societatem adversus hanc calumniam, exceptis nefors quibusdam eius membris.“ ²⁾

No, kdo bi se pa čudil, ako nahajamo mej tisoči jezuitov, ki so delovali na Poljskem, tu pa tam katerega posameznega, da je rusinske unijate neprevidno ali recimo pregoreče pregovarjal in vabil k latinskemu obredu? Smemo li pa za to, kar so posamezniki svojevoljno počenjali, odgovorno delati celo družbo; smemo, kar je ta ali oni jezuit pregrešil proti izrečni prepovedi generalov samih, zvrčati na jezuite? Najbolj se nasprotniki hdujejo nad jezuiti, da so posebno po svojih šolah sinove rusinskih plemenitašev zvabljal k latinskemu obredu. A vedeti moramo, da se je posebno v prvih časih unije po jezuitskih šolah nahajalo ne malo razkolnih plemičev, kateri so se od začetka mnogo protivili uniji; take so jezuiti skušali privesti v

¹⁾ Malinowski.

²⁾ Harasiewicz

unijo, kar se jim je večinoma tudi posrečilo. Kar se pa tiče teh spreobrnjencev, priznava rusinski nadškof Anton Angelowicz, da se smejo po pravici sprejeti v latinski obred, česar ni nikaker prepovedal Urban VIII.; pa tudi so znali biti tehtni razlogi za to, dasi so očetje jezuiti po vzgledu Posevinovem po vsem si prizadevali izhodne razkolnike rajši privedi k uniji nego k latinskemu obredu.

Nasproti podatkom, ki govorijo tako jasno, je pač razvidno, kako neopravičeno, kako zlobno je jezuite sumničiti latinizujočih rusinski cerkvi pogubljivih teženj. Poleg „Sl. Sveta“ imamo tu pred očmi posebno še knjižico, ki je kaker „zur Steuer der Wahrheit“ razkolniškim propagatorjem v Avstriji nekako podstavna v napadih na katoliško hierarhijo: „Material zur Denkschrift der galizischen Russen“ itd., knjižico ponatisnjeno iz „Parlamentärja“, v kateri se rišejo nevarnosti preteče iz reforme rusinskih redovnikov, katero izvršit so poklicani — jezuiti. Hinc irae! Jezuiti vže strašijo na ruski meji! V to črno pošast se zaganja pisatelj knjižice z vso silo. Ne dá se z lepa naštet, kar jim izreče: „Die durch ihre Abneigung gegen alle Institutionen der griechischen Kirche bekannten und für die ihnen zugedachte Rolle gehörig eingeschulten Jesuiten.“ Jezuitska družba je „den polnisch-nationalen Tendenzen seit jeher dienstbar“; ona hoče „die Vernichtung des griechischen Ritus.“ Jezuiti so rimski stolici vporni „latinisirungssüchtige“; namerjajo nič manj nego „die Latinisirung, zugleich Polonisirung der Urbevölkerung Galiziens“ (Rusinov.) Itd.

Seveda znajo jezuitožrci mojstersko po svoje zavijati besede papežkih listin, da bi pokazali jezuite nad vse črne. Tako n. pr. piše knjižica, da se papež Benedikt XIV. v buli „Deman-datam coelitus“ l. 1743 izreka sicer „gegen die Latinisirungssucht aller Missionäre der verschiedenen Mönchsorden, jedoch speciell nur der Jesuiten erwähnt, weil er ihre Halsstarrigkeit in diesem Punkte offenbar zumeist zu scheuen hatte.“ Po teh besedah bi človek mislil, da Benedikt XIV. res jezuite ožigoša kot najstrastniše latinizatorje mej vsemi redovniki. Toda v nekoliko drugačni luči se pokaže reč, ako pogledamo tekst omenjene bule. Tu beremo v §. 19. od besede do besede: „*expresse praecipimus missionariis cuiuscunque ordinis et instituti, etiam S. I., ut solliciti sint super his omnibus servare unitatem spiritus et doctrinae, quod quidem, Nostris hisce decretis aliisque de ritibus Graecorum in partibus orientalibus observandis alias a Sede apostolica editis fideliter obtemperantes, facile consequentur.*“ Iz teh besed se razvidi ravno nasprotno: beseda „etiam“ izraža, da so tudi mej jezuiti — seveda le posamezniki, proti prepovedi svojih viših — taki, kateri se ne pokorijo določbam sv. Stolice; „tudi“ postavlja tedaj mej

redovniškimi latinizatorji jezuite ne na prvo, ampak na zadnje mesto.

Pisatelj očita jezuitom „Halsstarrigkeit“ — vpornost proti sv. Stolicy, ki se javlja v njih latinizujočih težnjah — Latinisierungssucht. Kako slabo pozna jezuite in njih zgodovino! Do takih gorostasnih trditev ga ni mogla zapeljati nego slepa strast proti katoliški cerkvi, češ, od nje preti narodnosti pogin! Po našem mnenju bi se dala jezuitom veliko prej očitati prevelika popustljivost, in če hočemo trdovratnost ravno na nasprotno stran.

Dovolj brati zgodovino orijentalških misijonov, posebno na Kitajskem in v Indiji. Nedosegljivi, občudovanja vredni so bili jezuiti v zatajevanji evropskih njim prirojenih navad. Kako so se znali vprilicevati vsem stanovom in njih običajem, da bi vse pridobili za Kristusa, za katoliško resnico! Najdemo, da so se eni oblekli in vedli kot brahmini, mej tem ko so se drugi prostovoljno ponižali do stanu zaničevanih „parias.“ In kaka strpljivost v prenašanji orijentalških narodnih, in celó paganskih obredov in običajev! Kako so se izogibali žaliti v najmanjši reči ljudski čut z odpravljanjem vkoreninjenih šeg, z vvajanjem novih, dasi dobrih, dasi krščanskih! S koliko vstrajnostjo so jezuiti zagovarjali, strastno branili proti dominikancem in drugim redovniškim misijonarjem tako zvane malabarske obrede! Vstal je hud boj o tem vprašanji po celi učeni Evropi; a jezuiti so do skrajne meje branili svoje stališče ne le proti napadom janzenistov in drugih zagriženih nasprotnikov, ampak tudi proti sv. Stolicy; vklonila jih je le odločna prepoved papeževa, da so vmolknili in se podvrgli. In tak fanatizem imenuje se latinizujoči!

Poglejmo dalje v južno Ameriko, posebno v Paragvaj. Kako so se znali jezuiti vpriliciti barbarskim rodovom, njih mišljenju, njih jeziku in navadam! Zatorej so se jim tako prikupili, da so jih ljubili kaker očete. „Črnosukneži“ so prišli pri ameriškanskih divjakih v pregovor; roke so stegavali po njih in sledili jim krotko kaker ovce. In pred temi črnosukneži se križajo naši „Slovani“ kaker pred peklensko spako! Ti da bodo, vbogim Rusinom zatrli njih jezik, njih slovanstvo!?

Sicer pa čemu se tudi bati od jezuitov nevarnosti za pravice rusinske cerkve, katere je rimska Stolica tolikokrat in tako slovesno potrdila? Pravice, katerih gotovo noče niti Rusinom niti drugim Slovanom kratiti tudi sedanji papež Leon XIII, katerega naklonjenost do Slovanov je znana vsemu svetu in jo priznava tudi „Sl. Svet“?

Pravice in obred rusinske cerkve je potrdil tudi Leon XIII. ter obljubil nikaker se jih dotakniti. In dovoljuje celó, da se smejo tudi katoličani latinskega obreda sprejemati v bazilijanski red, kateri imajo pravico prestopiti k rusinskemu obredu, in sicer tako, da se ne smejo več povrniti k latinskemu, kaker hitro

so položili slovesne obljube ali profes. Tako papež. Jezuiti se pa posebno sv. Stolicy zaobljubijo v slepo pokorščino, katero so jej vselej točno skazovali in jo skazujejo tudi dandanes. Ako jih tedaj ista sv. Stolica pošilja mej Rusine, čemu toliko bojazni, čemu toliko sumničenja, češ, jezuiti bodo polatinizovali Rusine?!

Pustimo jih li! Oni bodo gotovo znali zvršiti delo, katero jim nalaga sv. Stolica, izvršiti v njenem smislu, po njeni želji; vdihnili bodo v odrevenelo telo rusinske cerkve novega duha ter potegnivši Rusine od razkolniškega brezna, v katero so Rusi pahnili vže toliko njihovih bratov, bodo le še bolj vtrdili in zozili vez sv. rusinske unije z Rimem.

Dr. M.

Mistr Jan Hus -- Čeští bratři -- Njih novodobni častivci. *)

*Nechme mrtvé v pokoji! Hus ne nominetur
quidem aut denuo uratur.*

Protestant Pavel Josip Šafařík.

Bilo je leta 1857, ko se je namerjavalo Husove spise znova izdati. Tedaj je pisal protestant Pavel Josip Šafařík Pogotinu znamenite preroške besede: » K čemu bi se imeli tiskati (Husovi spisi)? kam bi nas to privedlo? V nove težave in nesreče! Pustimo mrtve v miru! Hus ne nominetur quidem aut denuo uratur. »

Ali bodo te besede našim liberalcem po volji — se ne brigamo, a mi, ki živimo nad 30 let po tej izjavi, vemo, da so bile globoko premišljene in da bi češki narod ne bil zopet razklan, ako bi Mladočehi ne bili Husa, Husitov in njihovih na čel privlekli zopet na dan.

Radi ali neradi — Hus in Husitje so se zopet vrinili v glave ne le Čehov, ampak tudi drugih Slovanov in Neslovanov. Zaščitniki Husa in Husitov so liberalci češki, ruski razkolniki, in čujte, tudi liberalni — Nemci, da si je bil Hus fanatik naroden prvega reda; kjerkoli je mogel, je škodil Nemcem in povsod naganjal

*) Primerjaj: 1) Skřípee na české nevěře — Votka. Praha 1887.

2) Děje a osudy mistra Jana Husi — Štule. V Praze 1980.

3) Bludy lži v dějinách — Hlavinka. V Brně 1888.

4) Sedmý proutkův ze spisův M. Jana Husi. V Praze 1870.

5) Učení M. Jana Husi — Dr. Ant. Lenz. V Praze 1875.

Ljudstvo, da jih iztira iz Česke. V svoji slepi ljubezni do «svatého sveho naroda» je videl na českem ljudstvu vse — le dobro in se vspel do predrzne trditve: «Pravý Čech ani (niti) nemůže býti kacířem (heretik)», kaker tudi mej nami nekoji ne morejo pojmiti, da bi mogel tudi Slovenec biti — liberalec, «in če je kdo v Čehih heretik — je gotovo Nemec ali odpadnik naroda.» Vender ga liberalni Nemci proslavljajo Liberalec liberalcu odpusti tudi narodno prenapetost, da li vero in cerkev z njim vred črti.

Liberalci so častitelji in občudovalci Husa in Husitov, a dokažemo jim iz pristnih virov, da za take kot so — bi niti Hus niti Husiti ne marali — in da proslavljajoč husitsko dobo, se skažejo za prave varalice naroda svojega.

Husovci hočejo veljati za narodne, brezverstvo pa ni poglalo niti iz českih niti slovenskih tal, ampak presejano je bilo k nam z Nemškega. Torej brezverstvo je nenarodno in nenarodni so tudi brezverski Husovi častivci.

A brezverske častivce svoje obsoja tudi Hus — bil je heretik, a brezverec ne. Piše v zbranih delih svojih I. st. 1: «Vsak kristijan, ki ima r a z u m in hoče biti zveličan, mora verovati, spolnjévati Božje zapovedi in Boga moliti. O prvém dé Zveličar: «Kdor bode veroval, bode rešen, a kdor ne bode veroval, bode pogubljen.» ¹⁾

Po Husovem torej njegovi brezverski liberalci nimajo razuma in zato pojdejo v pekel.

Beseda vera Husu ni prazna. Na str. 6 iste knjige piše «Po veri je vsak dolžan vse verovati, kar Kristus hoče, da bi se verovalo. To je dolžna vsa kršč. občina — pod kaznijo pogubljenja. 2)

Hus tirja, da je ta vera živa, da jo tudi v dejanji kažemo. Piše: «Božji učenec je, kdor besedo Božjo posluša in jo dejanski izvršuje, a hudičev učenec je, kdor besede Božje ne posluša ali, če jo posluša, ne izpolnjuje.» ³⁾

Res, lepe priimke daje Hus svojim brezverskim častivcem: da so norci, da so učenci hudičevi! In vender ga časte! Kolika ponižnost!

Brezverski častivci Husovi ne upajo več v Kristusa, v njegovo odrešenje. Kar so znali njegovega učenja od mladih nog, so pozabili, tem bolj pa vdrihajo po krščanstvu, ki ga ne poznajo niti v teoriji, in tem manj v praksi! . . . Molče o Kristusu, tem bolj proslavljajo Goetheja, Schillerja, Lessinga, Hegela, Schopenhauerja.

¹⁾ „Každý křesťan, jenž má r o z u m, chce-li býti spasen, musí věřiti, přikázání Boží piniti a Bohu se modliti. O prvním dí Spasitel: Kdož uvěří, spasen bude; a kdož neuvěří, bude stracen.“

²⁾ „Vrou..... každý jest zavázán aby všechno věřil což Kristus chce, aby věřeno bylo; k ni zavázána jest všecka obec křesťanská pod zatracením.“

³⁾ „Ten jest žák Boží, kterýž slyší slovo Boží a skutkem plní; a ten jest žák d'abla, který z neslyší slova Božího, pakli slyší, ale skutkem ne — plní a tak nevěří.“

Hus pa ni tega učil. Pisal je leta 1413: »Milostni Jezus trpel je za nas in odvzel naše grehe.... Te moči ne more nihče imeti razen Kristusa, ki je pravi Bog in pravi človek.«¹⁾

Ali bi jim dal vetra Hus takim častivcem, ki taje božanstvo J. Kristusa, ki njegov nauk prezirajo, preganjajo?!

Brezverski častivci Husovi se radi izogibajo bogoslužbi o nedeljah in praznikih. In sicer ali pléšejo sobotno noč, da drugi dan prespe niašo, ali pa radi izletajo na vse zgodaj ob nedeljah iz mesta in trgov na lov ali k slavnostim v okolici, samo da zamude predpoldan in jim ni treba hoditi v cerkev. A poglejmo, kaj pravi k temu njih »mistr«: »Hodimo ne kaker — bla z n i, ampak mcdri vedoč, da je volja Božja, da bi na svetek ne grešili, ampak molili.«²⁾ Tako piše v knjigi o deseterih Božjih zapovedih. Hus imenuje svoje brezverske častivce — blazne. Prosit!

Častivci Husovi — zasmehujejo zapoved posta.... A Hus: »Milostni Zveličar se je postil 40 dni, da bi se tudi mi postili..... postimo se z milim Kristom, da premagamo hudiča.«

Častivci Husovi nečejo hoditi k spovedi niti k sv. obhajilu. A Hus: »Grešnik mora zastran pokore iti k modremu duhovniku in povedati svoje grehe in prositi ga za dober nauk in prijeto od njega pokoro za grehe, da bi se potem grehov zdržaval in se vanje ne povrnil.«³⁾

Še v zaporu Kostničkem je želel spovedati se. »Hotel sem se — tako piše v svojem 50. pismu — spovedati... in spovedal sem se nekemu menihu, doktorju, ki je pobožno poslušal mojo spoved in lepo in mi dal odvezo.«⁴⁾

In o sv. obhajilu pravi Hus (I. str. 331 in 121): »Strašno je nevredno prejemati sveto obhajilo, a tudi zelo slabo je, dolgo je odlašati radi greha ali iz nemarnosti..... ne gledé, da duša od glada in slabosti vmira.«⁵⁾

Častivci Husovi, a k o s t e res, hodite k spovedi in prejemajte sveto obhajilo, da vam ne vmre duša od lakoti!

»Veruješ — piše Hus (d. I. str. 20 in 21) — da Kristus pride in bode sodil zveličane in pogubljene.... In poreče hudobnim: Idite,

1) »Milostivy Ježíš trpěl za nás a snál naše hříchy... té moci tak nemůže žádný mítí mimo Krista, jenž jest pravý Bůh a pravý člověk.«

2) »Chod'me ne jako blázni ale jako moudři, vědouce, že vůle Boží jest, abychem ve svátek nehřešili, ale modlíli se.« Sedmero proutkův 24.

3) »Hříšný z pokory má jíti ke knězi moudrému a jemu hříchy oznámiti a žádati od něho dobrého naučení a přijmovti od něho hodné za hříchy pokání, jimž by se držel napotom od hříchův a nenavracel se zase v hříchy.« II. 45.

4) »Jáť, chtel se zpovídati.... Zpovídal jsem se pak jistému doktoru mnichovi, kterýž mne vyslyšel pobožně a velmi krásně i dal mi rozhřesení.« ?

5) »Zle jest velice přijímati nedůstojně a také velice zle nepřijímati pro hřích dlouho aneb pro nedbalost... neglede da bi lahko dušalačností hladem i modlobou nezemřela.«

prokleti, v večni ogenj, kateri je pripravljen hudiču in njegovim angeljem... nad nami bode grozni sodnik, razjarjen na hudobne, a pod nami bode grozno peklo in večni ogenj v njem.... Grozna obsodba, ki konca nimaš!»¹⁾

Husovi častivci pa v pekel ne verujejo! Vender je Hus komaj živejše katero drugo resnico branil in oznanjeval... in vender liberalci, njegovi častivci, mu ne verujejo! Iz teh kratkih citatov lahko sodijo liberalci, kako se kompromitujejo braneč Husa, ki jih sam imenuje norce, pogubljene, blazne, zlodejeve učence! Seveda oni nikakor ne slavijo Husa nego vkoliker je bil resnico katoliško skvaril ali jo zavrgel, vkoliker pa si je še pridržal, sovražijo ga kaker katoliško cerkev samo. V dokaz malo historijo.

«Leta 1869, malo pred slavnostjo v Husinci, bil sem na Karlovem Tejnu. Vrnivši se iz starodavnega grada sem šel v gostilno obedovat. Dan je bil lep, nebo se je smejalo, zrak hladen, legak, vse me je vabilo v vrt pod drevje. Tam se je bilo vže posedlo veliko društvo. Živi česki govori in pesni domorodne so se vrstile... obleka, vedenje, vse je kazalo, da to društvo niso vsakdanji izletniki. Prišla je tudi na vrsto «Husitska,» zagrmela je po vzdušji glasovita pesen iz časov Žižkovih; «Kdo jste boží bojovníci». Navdušeni, razgreti pevci peli so le tri sloke, a najsumnjeje to le:

«A s tím veselé zkříkněte,
řkouc «Na ně — hrr na ně!»
braň svou rukama chutnejte
«Bůh náš Paň!» — zkříkněte:
Bijte — zabijte, —
Žadneho neživte!»

Ni mi treba opisovati, kako so se vedli pevci pri zadnjih besedah te sloke. Bili so, kaker bi res imeli pred seboj sovražnika in bi vihteli nad njim kose in cepce. Ko je pa sprhnel zadnji glas: «žadneho ne živte!» zgrabili so kozarce in drug drugem napivali in klicali: «Na zdar!»

Nastal je molk. In vstal je gospod in govoril: «Ne vem, kaj je to, da me ta pesem vsigdar jako prime. Od začetka do konca v njej ni govora kaker: o Bogu, o božji postavi, o pomoči božji, o upanji v Boga, o Bogu — našem gospodarji. Nočem se hliniti. Po tej pesmi bi jaz moral biti «božji bojevník,» bi moral v Boga upati, od njega pomoči prositi, a povem, da je nekaj let preteklo od mojega zadnjega «očenaša,» Moja pomoč, moj gospod,

¹⁾ «Veříš, že Kristus v den soudný poslední přijde tělesně, jako vstoupil jest na nebe. A přijde a bude souditi i spasee i zatracence... a na zlé vydá soud, řka: Iděte zlořečení do ohně věčného, jenž jest připraven d'ablu a and'elům jeho.... nad námi bude soudee hrozný, hněvrv zlým; pod námi hrozně peklo, hořící, ohněm věčným... ó přehrozně odsouzené, konce nemáš.»

moj up je ta le: razum in napredek omike in obrtnije. Besede «Bog» — ne pojmeni, tudi rad ne poslušam, ko hočejo ti duhovniki vedno imeti Boga in povsod ga nahajati. Kako morem torej biti jaz — «božji bojevnik,» bojevnik njih zakona? Ti naši pradedje so se vbogi topli — za «kelih,» za obhajilo pod obema. Za tako stvar — take vojske!¹⁾ Bil sem zadnjikrat pri obhajilu l. 1850, od tedaj ni mi padlo v glavo, da bi bil šel po ta «kruh življenja» — tudi če bi mi tam v Klementski ulici kelih ponujali. Sploh ne pojmem, da Žižka, Hus meni toliko veljajo. Vsa čast njunim zaslugam, a konečno prvi in drugi sta bila vender le fanatika — verska... le za Husa bi rad skočil v ogenj In za Žižko bi si želel smrti — sè vsemi «črnimi.»...

Po tej izjavi se je razpredla živahna govorica. Konečno so se vsi vjemali, da po čutu so vsi brezmejni častivci Husovi. 2)

Kaj takega se ne dogaja le pri Čebih....

Brezverci časte Husa, a — kaker smo videli — takih Hus ne mara. Brezverci pa časte tudi Husite. Teh pa brezverci bi ne smeli marati. Kako to? Moderni brezverci pravijo, da jim je literatura, umetnost, znanost najsvetejša — absolutne veljave. Torej bi morali biti smrtni sovražniki tistim, ki znanosti, umetnosti zametajo. A zametajo jih Husiti. Čujte. Drugi članek mej 14, katere so Taboriti leta 1420 vstanovili, se glasi: «Vsak človek, kateri študuje svobodne umetnosti in prijema v njih odlikovanja, je nečimern in popaganjen in greši proti evangeliju našega Gospoda Jezusa Kristusa.» 3) In v šestem članku so proglasili, da se morajo vsi misali, vse pesmarice cerkvene, vse naprave in obleke cerkvene spaliti in vničiti.

O teh vandalskih nazorih pravi Vavřinec z Březové, utrakvist in profesor na tedanjem praškem vseučilišču: da so se ti članki «pohoršljivo a na potupu celého království» proglasili na sramoto celega kraljestva. Zatrli so tedaj Taboriti — kaker priča isti utrakvist — v sebi vsako vsmiljenje, vsak čut in strpljivost in ne kaker razumni ljudje, ampak kaker divja zver in stekli psi in razljučeni levi so se vrgli na vse, ki se niso hoteli vjemati z dotičnimi nazori, kaznujoč je z ognjem, zasramovanjem. In tako je nekdanje slavno česko kraljestvo postalo pozorišče vsem narodom in je na veke prešlo v pregovor.» 4)

1) Naš kršč. Stritar bi rekel: „Smejal bi se nespameti taki.“

2) Sedmero proutkou 39.

3) „Každý člověk, tím že studuje svobodná umění a stupně v nich přijímá, jest marný a spohanstělý a hřesi proti evangeliu Pána našeho Ježíše Krista.“

4) „A tak stalo se, že slavně druhdy, království české za divadlo dáno bylo všem národům a že na věky v pořekadlo přišlo.“

In vender narodni liberalci — proslavljajo v romanih in novelah take vandale v večno sramoto celému slovanstvu. Taki romani in novele so tudi po Slovenskem raztreseni. Dasí bi morali moderni brezverci biti proti takim kulturonoscem vže radi svojih nazorov o absolutnosti umetnosti, vender jim radi odpustijo, ker so bili kot so oni sedaj proti cerkvi in so imeli za dogmo: paliti misale, obleke cerkvene, in moriti duhovnike.

Poglejmo na kratko, kaka sreča so bili v resnici Hus in Husiti svoji domovini. 1) Po celi zemlji je zavladal nemir in spor, vse je bilo deljeno na stranke. Po vaseh in mestih povsod prepír, raztrgana je bila družina, sin je stal proti očetu in brat proti bratu, prijatelj se je ločil od prijatelja. Zmešnjava povsod: v družini, v občini, v cerkvi. 2) Sam Hus je pisal iz Kostnice Plzňanom: «Kam je prišlo vaše dobro ime? Popred ste vaše mesto dobro vladali, besedo Božjo ljubili, izganjali ste nečistnice. A sedaj! Sama razbrzdanost, igra in druge grdobe so se vgnjezdile v vas, od kar ste besedo Božjo pahnili od sebe » 3)

Nezaupnost do duhovstva in sovraštvo, katero je Hus tako strastno v ljudstvu vzbujal in gojil, je vsplemenelo kmalu po njegovi smrti. Ta vihar je bil naperjen posebno proti duhovnom in menihom. Podirali so hiše župnikom in nekatere so celo vbili in v Vltavo vrgli. 4)

Po husitskem gibanji je tudi znanost otrpnela. Duh oni napredka in inicijative v obče otrpnel je v duševnem osamljenji utrakvistov, a stranka, ki je ostala verna Rimu in duševno spojena z drugim kristijanskim svetom, je tudi ž njim napredovala. Humanistične študije, za katere so se katoličani tako gorko zanimali, tiskarstvo.... so širila duševno obzorje, česar so se pa utrakvisti izogibali.... Nagib k razmišljanju je izšel vedno bolj od rimske stranke.... mej tem ko je utrakviste ovladala duševna lenost in so korakali nazaj v barbarstvo.

In na drugem mestu svoje zgodovine dé Palacky: „Ni se čuditi, da je pesniška umetnost otrpnela in zginila popolnoma v nekončnih teh prepírih za vero. V resnici, v celi zgodovini českega slovstva ni dobe jalovejše» — od husistske. 5)

1) Primerjaj: Hlavinka, Bludy.

2) Helfert: Mistr Jan Hus: Praga 1857, 244....

3) „Kamž se deje dobrá pověst' vaše? Dřív jste město své řádně spravovali, slovo Boží milovali, kubeny... jste ven pudili... Ale nyní! Již frejnosti, již hry, již jine nešlechtnosti vyrazivše z vás slovo Boží ve vas se navrátily!“

4) Palacky D. n. č. d. III. č. I. kn. XI. čl. 5.

5) „Není se čemu diviti, že i básnické umění zakrsalo a zahynulo dokonce v neonečných těch hádkách ovíru; opravdu není v celé historii literatury české doby jalovejší.“ P. d. IV. č. I. kn. XIV. čl. 7.

Na istem navedenem mestu pravi Palacký: «Zanimivo je tudi, da se je tiskarstvo pojavilo najpopred ne mej utrakvisti, ampak mej katoličani. Ne smemo li iz tega sklepati, da je duševni napredek zginil iz večine naroda? (In večina je bila utrakvistična, husitska.) zavoljo tega pa je tudi prvi in jedini Čeh tega veka, ki se je dal prešiniti od humanizma in ga je skušal tudi posnemati v svojih spisih, bil gojenec — rimski, gospod Jan mlajši z Rabenšteina, brat Prokopov; kateri prebivši nekoliko let na dvoru papeževem je bil izvoljen za prošta višehradskega 1457. Njegov dijalog «O věcech roku 1467» je imeniten in mil spominček. Da bi se bilo več takih plodov ohranilo!» Isti Palacký govoreč o Ctiboru Tovačevskem, ki je pripadal mej najimenitnejše sinove svojega naroda, pravi, da mu je vendar bilo mnogo na kvar, ker preenostransko husitsko vzgojen — latinskega jezika ni znal, tedaj zaprt mu je bil nezmeren zaklad misli.

Proslavlja se toliko utrakvistvo res slavnega Komenskega. A če bi si ne bil prisvojil latinskega jezika, nikdar bi ne bil, kar je. Opiral se je veliki pedagog pri spisovanju svojega dela «Orbis pictus», kaker nam priča v svojem predgovoru z dne 4. marca 1631, na delo «Ianuua linguarum», katero je spisal član jezuitskega kolegija v Salamanki in sicer latinsko in špansko.¹⁾

Umetnosti, piše Hlavinka v svoji knjigi str. 371, so se širile po kristijanskem svetu iz dveh središč, iz Carjigrada in Rima. Oba toka sta se srečala v Čehih. Čehi so kmalu dosegli v stavbarstvu, slikarstvu, kiparstvu, rezbi in zlatarstvu ne le individualno samostojnost, ampak cerkev katoliška je vse umetnije povspeševala posvečujoč je v bogoslužne namene. A konec je bilo razvoju, ko je vihar husitovski prihrul. Strla, vničila je nebrojne dragocene spominke husitska strast. Česki bratje razbivši altarje in kipe ter slike raztrgli in odpravivši izpodrezali so žilo — umetnijam.»

«Mej grozami, koje so se zopet začele po premerji goditi, se mora najbolj obžalovati zlobno podiranje in rušenje samostanov in cerkvā, posvečenih orodij in lepoticij umetnih. To so bili zakladi, s katerimi glede velikosti, sijaja in bogastva se je česka dežela ponašala pred vsemi deželami.» Je bilo li čudo, ako so se v takih razmerah katoličani — branili?!

Kdo je bil toliko toleranten, kdo je podiral, mari katoličani?.. Ne, Husiti. In take vandale in njihove cepe in kose se ni sramoval opevati tudi nekdo izmej nas!

O tolerantnosti Husitov poslušajmo Palackega:

«Stari letopisci ne vedo drugega o Žižki, nego o ranah, ktere je svojemu narodu zadajal, okrutnost in divjost je sama njega nadkriljevala.... najbolj je divjal nasproti duhovnikom in menihom.... Toleranca, strpljivost je bila njemu krepost neznanā.»

¹⁾ Bludy. 370

A čujmo, kaj pravi sam starosta českih bratov, Jan Černý: «Take reči so vganjali ti nesramni kališni popi... brezsrarnni so, brezčastni potepi, požrešni, lažniki brez dna.... noben gotovo niti hejtmani kraljevski niti duhovniki rimski niso tako tiransko z lažni, z grozo, z mukami, proklinjanjem trpinčili bratrsko ljudstvo» (= husite) kaker to «brezstidno utrakvistično duhovstvo.»

Praško vseučilišče je bilo za dobe utrakvistične zaprto katoliškim učenjakom, a dijaki katoliški niso smeli svoje vere kazati. Zavoljo tega so morali hoditi mnogi v tujino hoteč se više izobraziti ¹⁾

«Husitstvo je škodilo tudi českemu spevu. Iz pesmi bratrskih — sodi L. Zvonari — je bil zključen nalašč vsak jasnejši ton, tako da to petje vpliva na nas kaker obličje, kojega smeh nikdar ne prešine, ali kaker vasica zagnjena v mrak, katere nobeden prijazen soladni zrak ne doseže.».... Ako pa je res, pravi nadalje Hlavinka, da se iz petja in godbe odseva posebnost in značaj naroda, se mora priznati, da so česki bratje v nenaravne obročje vkovali česki narod, kajti otožen, temen spev ni plod vesele in jiskre čudi naroda českega.... Torej če so česki bratje imeli vender le tak spev, je jasno, da je bila doba bratov v življenji českega naroda — doba mrzlične razburjenosti.

Česke brate slavijo brezverci radi kot mučenike domovine. A bili niso. Niso trpeli niti za svojo narodnost niti za svojo vero, ampak bojevali so se jedino iz političnih vzrokov, kojih pa so sami bili krivi. Posamezni, kaker mogoče Komenský, so bili res prešinjani od ljubezni do domovine česke; piše se, da so šli jokajoč in tla poljubujoč iz rodne zemlje, a za nedolgo so se vračali z tolpmi švedskimi, in mnogi na čelutem bojnim trumam. Sam Komenský — kaker piše Gindely — je dolgo vsega upal od zmage — Švedov. Gotovo globokeje kot rodoljubje jim je tičalo sovraštvo do cerkve, tako da so se radi spajali z glavnimi sovražniki českega naroda, da bi le cerkev kat. potlačili, v kateri je česki narod došel doma do največjega blagostanja, a do največje oblasti za granicami. Narod česki gotovo ni bil nikdar tako nedomoljuben, nečeski, nebratovski in podjarmljen tuji sili in tujemu duhu, kaker za dobe českih bratov. ²⁾

Liberalci, le slavite Husa, le slavite Husite, slavite jih... Imela je Česka Husa, imela Husite, a kri je tekla, bratovska kri, in misel česka je otemnela, blagostanje in sreča sta pobegnili iz lepe česke dežele!

V. K.

¹⁾ Bludy. 295

²⁾ Bludy. 373 in 374.

Prvi kristijani v Rusiji.

Radi se oziramo v blažene čase, ko je našemu ljubljenu rodu slovanskemu v prvo zasijala nebeška luč kristijanske vere. V Rusiji zasvetili so prvi žarki okolu srede 9. stoletja, nad 100 let pred velikim knezom Vladimirom, za katerega se je cela Rusija pokristijanila. Kaker so Rusi praznovali leta 1888 devetstoletnico, od kar se je cela Rusija pokristijanila, mogli so l. 1866 praznovati tisočletnico, od kar je prvič zasvetila luč kristijanske vere v Rusiji.

Povedati hočemo najprvo, kako so prišli Rusi do kristijanstva, po poročilih raznih ruskih in grških kronistov ter dalje dokazati, da so bili prvi kristijani v Rusiji katoliški ali vesoljni kristijani.

Pripovedujejo kronisti¹⁾: Brata Askold in Dir, zavladavša nad Kijevom, se dvigneta proti Carjigradu, ploveč po Dnjepru nad 200 oboroženih brodov. Strah in trepet zavlada v Carjemgradu. Cesar Mihajil III bojeval se je ob istem času na tujem. Vrnivši se naglo domov, obupa v svojo moč in pričakuje rešitve jedino od neba. «Stolica Vostočnoj Imperiji v pervyj raz . . . s užasom proiznesla imja Rossijan». — 2) Čudesa pričakuje Mihajil III od Boga — in čudo se je tudi izvršilo! V veliki stiski zateko se k Materi Božji. S slovesnimi obredi nese patrijarh Fotij (?) obleko zvano Bogomater, h kateri je narod v stiskah pribežal, na breg Črnega morja ter jo pogrezne v vodo. Morje, pred tiho in pokojno — razburi se silno, raztrese in iztrebi neprijateljsko brodovje! Le malo brodov reši se v domovino. Prestrašeni Rusi odpravijo poslanke v Carjigrad po kristijanske misijonarje. Patrijarh (?) jim pošlje misijonarje in tudi škofa.

Drugi kronisti dostavljajo še to dogodbo³⁾: Ko je škof z evangelijem v roki razkladal narodu božja čuda, so vskliknili: Ako tudi mi kaj takega ne vidimo, posebno kaker je čudo o treh mladeničih v ognjeni peči, ne verujemo in ne poslušamo dalje tvojih besedi! Na njih želje vrže škof evangelijsko knjigo v ogenj. Čudo. knjiga v ognji ni zgorela! Na to se dado Rusi krstiti.

Kristijanstvo je vže takrat pognalo v Rusiji globoke korenike. Bizantinska izvestja pišejo, da je bila Rusija okolu l. 900

1) Karamzin: Istorija gos. ross. I. str. 117.

2) Stolica vstočnega cesarstva je prvokrat s strahom izgovorila ime Rusi.

3) Hergenröther: Photius, II. str. 596.

šestdeseti arhiepiskopat, ki je pripadal carjegrajskemu patrijarhatu ¹⁾ Za časa Igorja (912-945) vladala je vže skoro popolna enakopranost paganstva in kristijanstva, kaker je razvidno iz pogodbe, katero je sklenil Igor z Grki. ²⁾ Tudi je znano, da se je dala Oljga, kneginja ruska, l. 955 ³⁾ krstiti. Kristijanstvo ni bilo več samo vera prostega naroda, ampak je seglo vže tudi v knežko hišo, katera pa tudi sicer ni nikdar zavirala kristijanstva.

Važno vprašanje je, ali so bili prvi kristijani t. j. kristijani pred knezom Vladimirom, o katerih izključno tukaj govorimo, katoliški ali vesoljni kristijani. S tem pade nevteljena in neresnična misel, da je razkol prvotna ruska vera. Prvotna vera v Rusiji je katoliška. To hočemo dokazati.

1. Prilika prvega pokristijanjenja v Rusiji je bil napad na Carjigrad, o katerem smo govorili. Ta napad in njega posledica sta zgodovinska. Kronologija pa je tu pomanikljiva. Mnogi kronisti stavijo ga v l. 861. Ako je to resnica, so Rusi zajeli kristijanstvo iz vira katoliškega. Saj je takrat ves spor mej Fotijem in papežem Nikolajem komaj začel. Fotija ni bila še privela strast do skrajnosti. Priznaval je rimskega papeža, drugače bi ne bil iskal pri njem odobrenja svojega patrijarhata proti zakonitemu Ignaciju, niti opravičeval se pred rimskim papežem. Razmerje mej Fotijem in papežem Nikolajem je bilo tačas vsaj na videz prijateljsko, kaker se razvipi iz Fotijevega pisma papežu leta 861. ⁴⁾

2. Ako pa postavimo napad ruski na Carjigrad s Karamzinom v leto 866, je gotovo, da je bil Fotij takrat vže izobčen. Papež je odločno zahteval, naj se vrne patrijarhatski prestol zakonitemu škofu Ignaciju. Razmerje se je v letu 867 še bolj poostriilo. Fotij se je predrznil izreči anatemo nad rimskim papežem. Tudi cesar Mihajil III zagrozil je rimskim poslancem, da ne smejo v Carjigrad. ⁵⁾ Iz tega bi bilo razvidno, da so Rusi zajeli kristijanstvo iz kalnega vira.

Toda ločenje mej Rimom in Carjimgradom je bilo le prehodno! Lahko rečemo, da ni imelo vsaj za Ruse nikakeršnih posledic. Saj je morala biti prva skrb ruskih misijonarjev vtrditi narod v glavnih resnicah kristijanskih in podreti nalikovavstvo. Prepričal je Fotijem in rimskim papežem jih je prav malo ali nič motil.

Vže istega leta 867. prežene cesar Bazilij Macedonski Fotija v prognanstvo ter posadi Ignacija na prestol, kaker je Rim zah-

1) Karamzin, I. str. 130.

2) Ibidem, str. 151.

3) Ibidem, str. 167.

4) Photius, I. str. 407.

5) Ibidem, I. str. 639.

teval. Vzajemnost mej Carjimgradom in Rimom je zopet začela. Na želje papeža Hadrijana II sešel se je osmi cerkveni zbor. Tu so očetje zopet zacelili rane in potrdili pismo Hadrijanova, v katerem se jasno trdi primat rimskega papeža. Določila tega koncilja podpisali so — kar je nam poglavitno — tudi poslanci aleksandrijskega, jeruzalemskega in antijohijskega patriarha, torej vsi patrijarhi ali cerkvene glave.¹⁾

Po smrti Ignacije (879) zasede po zvijači zopet Fotij prestol. Začele so nove spletke. Cesar Bazilij je sedaj Fotija podpiral. Papež Ivan VIII, ki je bil pred Fotija vže potrdil. izbóči ga z nova. Zveza z Rimom se je pretrgala. Toda naslednik cesarja Bazilija, Lev IV, prežene vže leta 885 Fotija v prognanstvo, kjer je potem tudi vmrl. Rana se je za patrijarha Štefana zacelila, dopisovanje z Rimom z nova začelo. Za Štefanom je pastiroval Anton Cauleas (893-95), katerega je celo latinska cerkev prištela mej svetnike. 2) Isto kaker Cauleas prizadeval si je zaceliti rane njegov naslednik Nikolaj Mistik. Tudi naslednji patrijarhi, ki spadajo v našo dobo, niso delovali temu nasproti.³⁾

Kar smo hoteli dokazati, je: Ako je tudi Fotij poslal prve misijonarje na Rusko, ne moti to prav nič, ker so bili ruski misijonarji s carjegrajskimi patrijarhi vedno v ozki zvezi. Carjegrajski patrijarhi pa so bili za te dobe v zvezi z Rimom.

3. Konstantin Bagrenorodni (915-959) in drugi grški historiki pišejo, da so Rusi se krstili za časa Bazilija Macedonskega in patrijarha Ignacija: «Imperator, ne imēja možnosti pobediti Rossov, sklonil jih k miru bogatimi darimi, sostojavšimi v zlotě, serebrě i šelkovyh odeždah. On prislal k njim Episkopa, posvjaščennago Ignatijem, kotoryj obratil jih v Hristijanstvo.» 4) Ali so bili morda Ignacije kristijani, pravoslavni kristijani v denšnjem zmislu?!

4. Po smrti Fotija skušalo se je povsod zakriti njegov spomin, ter pozabiti njegova dela. Toliko je bilo občno obsojanje Fotija, da se ni niti Cerularij 200 let kasneje upal sklicevati se nanj! 5)

1) Photius, II. str. 78 in dalje

2) Ibidem str. 697

3) Photius, III. str. 648 in dalje.

4) Karamzin: Istorija I, str. 119: Imperator ne imaje moči premagati Ruse, pridobil jih je za mir z bogatimi darili, s zlatom, srebrom in svilnimi oblačili. Poslal jim je episkopa, katerega je posvetil Ignacij, ki jih je obrnil h kristijanstvu.

5) Photius, II. str. 721.

5. Patrijarh Ignacij je prištet v ruski cerkvi svetnikom. Vprašamo, zakaj ni ruska cerkev proglasila »velikega moža cerkve« Fotija svetnikom, kaker je storila grška cerkev? ¹⁾ To jasno priča, da ruska cerkev ni imela nikdar nobene zveze s Fotijem in njega početjem. Koliko pojasnjuje ta fakt!

6. Še nekaj. Kronisti in historiki raznih časov so se mnogo trudili, da bi zvrgli vse misijonarsko delo v Rusiji na Fotija. Toda pri tem so se vže mnogokrat hudo zarekli in osmešili. Navedem samo jeden primer iz Karamzinove zgodovine. (I. str. 235) Biva namreč neki ustav (carski razglas) kneza Vladimira. Začenja se omenjeni razglas tako le: V imja Očca i Sina i Sv. Duha. Se jaz Knjazj Vasilij naricajemyj Volodimir, syn Svjatoslavlja, vnuk Igorjev i blažennyja knjaginy Olgy, vsprijal jesmj svjatoje kreščeniye ot Grecjskago Carja i ot Fotija Patriarha Carjedorodskago itd. ²⁾

Čitatelj ve, da sta si Fotij in Vladimir kronologično nad 100 let narazen! Karamzin smeši te pseudokroniste, ki pač niso imeli drugega namena nego zakrivati resnico!

Razvidi se iz vsega, da je bila doba prvega kristijanstva v Rusiji doba katoliška. Motijo se temeljito, misleči, da je bila Rusija od prvega začetka razkolna. Zemlja ruska posvečena je s katoliškimi stopinjami. Da bi krv prvih mučnikov katoliških v Rusiji pospešila kmalu, kmalu zaželeno dobo največe religiozne epohe v zgodovini, čudesnega obnovenja elementarnih sil kristijanstva, o kateri je propokoval papež Pij IX.: »Da! izvršil se bo ta triumf! Ne znam, ali se bo izvršil pri življenji mene starca, Namestnika Kristusovega, toda znam, da se bo brez dvojbe izvršil. Pride na konec dan vstajenja, in skrušili se bodo vspehi hudobnih.« ³⁾

1) Brošura: Kto prav? B. S..... kega, str. 63.

2) Karamzin: Istorija, Primeščanija k I. tomu, str. 235: V imenu Očeta in Sina in Sv. Duha. Jaz Knez Vazilij, imenovani Vladimir, sin Sveto-slavov, vnuk Igorjev in blažene kneginje Olge, vsprejel sem sveti krst od grškega carja in od Fotija, patrijarha Carjegrajskega itd.

3) Isoždenije Sv. Duha str. 132.

„Narodní divadlo“ v Prahi -- in bodoče gledališče v Ljubljani.

Razum in občečloveško čustvo priča, da človek v sedanjem stanju ni tako popolen, kaker bi moral biti po svojih vrojenih sposobnostih. Te nepopolnosti je krivo mnogo razglasje mej razumom in čustvom njegovim. Naloga vsakega človeka je podrediti niže višemu, čustva in strasti razumu in vesti. V dosego te svrhe pa ni v vsem stvarstvu sposobnejšega sredstva kaker so umetnosti, mej temi pa posebno umetnost dramatična.

Ako se opira ta umetnost na prava načela, more najlaže in najvpešneje krotiti strasti in srce navduševati za dobro celó takim ljudem, ki niso navajeni resnemu razmišljevanju. Leposlovstvo dejstuje bolj na samo domišljijo, godba bolj na sam sluh, kiparstvo bolj na vir, a gledališčina umetnost vpliva na cellega človeka: vid, sluh, domišljijo, razum; v tej umetnosti ne sliši človek le gole besede, ne vidi le mrtve snovi, ampak zre samo življenje pred seboj se razvijajoče: tu vzbuja v njem veselje nad zmagačo krepostjo, tam žalost in jezo nad tlačeno pravico, tu ljubezen do resnice, tam mu vzbuja sovraštvo in stud nad lažjo in nesramnostjo, tu ga, naganja k dobremu, tam odganja od podlega.

A gorjé, ako se ta umetnost zlorabi: kaker more najlaže človeka oplemeniti, tako ga tudi najlaže skvari, ako mu ne oziraje se na večna načela resnice in pravstvenosti predstavlja laž mesto resnice, ako mu strasti draži mesto jih krotiti, ako nesramnost proslavlja mesto stud vzbujati do nje, kratko, ako dobro grdi in slabo povečuje. Corruptio optimi pessima. Jedno samo slabo gledališče skvarja več, kaker se v dvajsetih cerkvah more popraviti.

Tudi nam Slovencem se obeta v Ljubljani gledališče. Prav. Kako bode to gledališče? Bode navduševalo za dobro in lepo, ali bode grdilo vero, pravstvenost in proslavljalo nesramnost, poltenost, nagoto? Ne vemo. A to vemo, da bode tako ošno, kakeršni bodo voditelji njegovi.

Gledališče bode moral posebno plačati kranjski kmet. Ta kmet pa je katoličan. Tedaj ima pravico, da se ne bode v zavodu z lastnimi žalji postavljenem smešila vera katoliška in se mu trgala z obraza sramožljivost. Kakeršno bode gledališče, taka bode kmalu Ljubljana, okolica in društva po deželi.

Preimenitne važnosti je začetek gledališča ljubljanskega. To si bode še le moralo vzgojiti svoje občinstvo. Ako se občinstvo koj od začetka privadi idealni moralni hrani in si tako zdrav

okus umetniški vtrdi, si bode tudi kasneje takih predstav želelo in rado obiskovalo. V nasprotnem slučaju, če gledališčino vodstvo vže v začetku otvorjenja skazi občinstvu okus z igrami, katerim je snov proslavljanje prešestva, nesramnosti, nagote, tedaj bode gledališče vsigdar prazno, ko se bode predstavljalo kaj resnega, idealnega. Principiis obsta!

Kako nevarno je v gledališči popolnoma prosto roko pustiti ljudem, ki nimajo ne pojma več o veri in čuta za sramožljivost, nam jasno svedoči tudi česko „Narodní divadlo.“ Vemo, da se je tudi v tem gledališči mnogokaj idealnega predstavljalo, a to je v razmerji s spodtakljivimi predstavami le — pesek v oči prespravljivim katoličanom, da molče, mej tem ko liberalci nenadlegovani oplenjajo občinstvo vere, mravstvenosti in je vzgajajo za revolucijo in ložo. . . . „In kmalu pride čas, — besede lib. českega lista — ko bode moglo gledališče nadomestiti — cerkev: tedaj bodo gledališča polna, a cerkve prazne.“ Take nakane imajo tudi liberalci slovanske krvi. — Kompromis z njimi!?

* *

Sedaj pa malo sliko o českem gledališči, da bodo kat. Slovenci slutili, kako bi vtegnilo biti tudi slovensko gledališče v Ljubljani, ako je prepustijo liberalcem in mu vže naprej ne zagotovijo mravstvenega smotra. Ta poročila smo zajeli iz raznih letnikov praškega leposlovnega lista „Vlast.“ Poročevalec je Jos. Flekaček, naroden učitelj.

V „narodnem divadlu“ se dajejo brezverske igre. Taka je tudi igra „K životu“ znanega Jar. Vrchlickega, katerega imenuje poročevalec: „Jest to basnik nahotý par excellence“. V tej igri hoče mladič sam sebe vsmrtiti; šel je „poiskat pripravnega mesta v gore, kjer bi si mogel — pri lepi sceneriji prirodni, tako le: pri vshodu ali zahodu solnca — mirno pognati kroglo skoz črepinjo“. . . . Ta podučuje devico, ki hoče vstopiti v samostan: Kaj je samostan? Drugi način samovmora, s tem razločkom, da ta samovmor duhovnik posveti, a mojega prekolne — Bog gotovo ni zadovoljen ne z jednim ne z drugim.“ — Nebot co je to klášter? Jiný způsob samovraždy, s tím rozdílem, že tuto samovraždu kněz posvěti, a moji prokleje — Buh není zajisté spokojen ani s jednov ani s druhov.“ (Vlast II. 373. l. 1885/1886.)

Vodstvo českega gledališča ne pozna sramožljivosti. Nekaj tednov kasneje predstavljala se je francoska drama „Antony“. Ta drama slika z največo nesramnostjo, drznostjo, sè vsemi poltenimi podrobnostmi zakonsko nezvestobo, da je človeka kar sram ponavljati. Flekaček pravi o tej igri: „Samo tako dalje, gospodje, le slačimo z občinstva obleko sramožljivosti in napolnjujmo je s zverinsko poltenostjo, izpostavljajmo nesramno nagoto na pozorišče in povzdignimo njem kult v našem hramu

umetnosti — dospemo vže do tega. Pride čas, ko bode gledališče prazno, ako ne bode enakih „pikantnih baletov in scen.“ (VI. II 505) Koncem leta 1889 se je predstavljal „Damski krojač“ Jurija Feydeau. O tej igri pravi Flekaček: „Jest komedie pro publikum z bordelů, a ne pro slušneho člověka“ (VI. 1889 1890, 69.) „Ta komedija je za občinstvo iz bordela, a ne za spodobnega člověka.“ In nekateri dijalogi, vtipi, prizori so tako nesramni, da so iz gledališča ljudje kupoma odhajali mej igro in po posameznih dejanjih, sikajoč kazaje svoj stud, kar ni bilo vže davno zapaziti v „narodnim divadle.“ In vender so to prepadlo komedijo v klubu nevolji občinstva še nekolikokrat predstavljali! Liberalška predrznost!

„Narodni divadlo“ tudi ni toliko slovansko, kaker se baha. (VI. IV. 1887/1880 str. 66): „Gledališče je le vtoliko narodno, vkoliker je narod — — plačal.“ Ti česki narodnjaki, ne dobivši mej Slovani dosti vmazanih „pikantnih“ iger, najrajši zahajajo v Francoze. (VI. 1888 str. 260.): „Celo leto je bilo igranih le osem oper izvirnih, a cela vrsta del zeló dobrih se je zopet prezrla. Tako ne pomoremo, da se razcvete česka opera. Tujih oper je bilo danih trideset! Isto tako toži Fl., da se prezira cela vrsta dramatičnih del novejših in starejših domačih pisateljev.“ „Sliši se (Vlast IV. 121....) da je občinstvo mlačno nasproti domačim proizvodom — ni čuda, ako se mu s takimi predstavami pokvari vkus in zatre vzlet idealni.... Kar (str. 123) je gotovo na kvar domačim pisateljem odjemajoč jim veselje do resnega nadaljnega tvorjenja“. Videč to krivico pravi Fl. (VI 1886. 207): „Není dobře býti nevďěčným a hazeti do hlubin zapomenutí zaslužilé našince pro lečjakou, často mizernou nenravnou francousskou komedii“ — „Ni lepo biti nehvaležnim in metati v globočino pozabnosti zaslužene naše pisatelje za vsako dostikrat bedno, nenravstveno francosko komedijo.“ Taki so liberalci.... Če jim se obeta polno gledališče, bogat dobiček, pozabijo ne le božje zakone npravstvenosti. ampak tudi na — narodnost.

Poglejmo, kako česki gledališčen list vabi k takim igram ali kako poroča o predstavah v drugih gledališčih: „List divadelní“ je pisal 1886 25/9: Ta rusá hlavička nekaj táhne!..... Proud zlatých vlasů právě se jih prehobil přes razkošná ňadra. Isou to vlasý! — Je skoro polonaha ale odpust' te na mou čest', jako svetiце. Vidi nás, jak hořime.... i t. d. In isti list, z dne 4/10 16/10 1886 vse mrgoli: od „krasných plesalk“, „vablživih plesalk“, „razkošnih plesalk“. Dne 13/10 1886 poročilo o neki pariški opereti: „Tak decentne byla svlečená — či lepe tak zahaleńa — či lepe tak zahaleńa — až smysly byly znamený.“ In nebroj enakih in hujših vmazanosti, da mora vsakemu člověku rudečica vdariti v lice....

Zakaj navajam te vmazanosti!? Da spoznamo, kaj bi se

tudi při nas polagoma vtegnilo goditi. ako bi tudi naše gledališče vdobili absolutno v svojo oblast — liberalci.

Kak sad mora obroditi tako gledališče v mladini? Govóri Čeh: „Že se mlada generace podobnými vyjevý demoralizuje, jest na biledni: hleda v divadle pastvu pro oči, smyslné razčilování, stává se pomalu blaseovanou, odnaučuje se mysliti. . . . Budeli podobny směr zavladati, pak nepůjde lidstvo „výš a výš“ budeme mítí mladé starce, generacu vyžilou, shánějící se po požitcích smyslných. lidí, kteří budou ve dvacátém roce věku svého pomalu již se životem hotovi (VI. II 121. 1885.) A da taki prizori mladino demoralizujejo je jasno: iščejo v gledališču paše očem, čutne razbupjenosti postaja blazovana, odnavaja se misliti Ako bode ta smoter vladal v gledališči, ne pojde ljudstvo vedno više in više, dobimo mlade starčke, zarod izsesan, hlepeč po slasteh, ki bode vže v 20. letu sit življenja“. Isto tožbo ponavlja leta 1888 (VI. IV. str. 501) glede poltenih predstav: A vidéli jsme mladých dívek při tomto představení dosti. Žádáme na našich dívkách. ženách, aby byly vlasteneckými, deklamujeme o velikem jejich povolání jako budoucích matek a výchovatelek národa, vkládáme do ruhon jejich osud celých generací našeho národa, ukazujeme jim vznešene vzory žen polských a římských — ale so činíme pro jejich vychování? Co v te příčine učinilo a čini divadlo? Více než polovice ker jest okoreněna kluzkostmi a frivolnostmi, a temi se vlastenecka generace nevychová. „Mi želimo da bi bila naša dekleta in žene domoljubkinje. deklamujemo o vzvišenem njihovem poklici kaker bodočih mater in vzgojevalk naroda, pokladamo v njih roke vsodo celih generacij našega naroda, kažemo jim vzvišenem njihovem poklici kaker bodočih mater in vzgojevalk naroda, pokladamo v njih roke vsodo celih generacij našega naroda, kažemo jim vzvišene vzore poljskih žen in rimskih — a kaj delamo v njih korist? Kaj je storilo v tem oziru in kaj dela narodno gledališče? Polovica iger napolnjena od samih frivolnosti nesramnosti — in tako se domoljubna generacija ne vzdaja.

Tudi ko so gledališčni vlaki v Prago prihajali (tudi Slovenci so „romali“ v česko narodno „svetišče“) ni bilo v „narodnem divadlu“ nič bolje: Dajali so se nesramne baleti in druge nesnage ala: Ecelsior, . . . Tega opredeljuje Flekaček (VI. II. 119) „Excelsior — sit venia verbo — je velika razstava polonagega mesa“. Neki kmet, ko je to nesnago videl in slišal toliko ploskanja v gledališči je rekel „Tot' je nluhu (šuma) pro nekoliko polonachých, jsem mohl též viděti doma.“ (VI. II 775) a zopet drúgi kmet VI. III. str. 640: „Dal sem za narodno gledališče čez 200 forintov. ako bi pa oíl vedel, da zagledam tukaj, . . . ne moremo ponoviti besede . . . bi ne bil dal niti pol krajcarja.“

Premotrujoč tako pohujševanje v hramu — muz (!?) dé Fl: „Pánové znají výborně venkov. Nedřive dekla-

muji o výbornosti, bodrosti atd. našeho lidu, a pak mu uvedou řadu sprostoty, nad níž se právem pozastavuje každý venkovan, tak jako by octl se v brudelu a ne ve vyhlašovaném chrámu umění, jak mu bylo hlášáno kdysi, když se apelovalo na jeho — vlasteneckou kapsu.“ — „Gospodje poznajo izbornost deželane. Najpopred deklamujejo o izbornosti in bodrosti našega ljudstva — mu zvelečejo pred oči samo nesramnost, katera osupne vsakega deželana kakor bi bil zašel v bordel, a ne v toliko slavljen hram umetnosti, kakor se mu je naglašalo, ko se je apelovalo na njegov domoljuben — — žep.“ Der Moor hat seine Schuldigkeit, gethan — der Moor kann gehen. Ni tako vi liberalci!?

Toliko so Čehi žrtvovali, koprneli po svojem gledališči a kakošno jim delajo — liberalci!

Pazimo komu pride ljubljansko gledališče v roke. Od tega je odvisna moralnost mladine in odraslih, okolice ljubljanske dežele. Bodimo oprezni. Začetek je važen. Ne tirjamo, da bi se samo legende predstavljale in življenje svetnikovdasi življenje nebrojnih svetnikov je v resnici velika igra polna viharjev, nevarnosti, trpljenja, in zanimivih epizov a tirjamo da se v gledališči z denarjem kat. ljudstva sezidanem navdušuje za resnico in krepost, da se predstavlja dobro kot posnemanja vredno, in slabo kot ostudno, a ne dobro kot slabo, in slabo kot dobro. S kratka da se niti neposredno ne žali vera katoliška in npravstvenost, a tudi da se plašno ne izogiblje vsake kat. ideje v predstavah. Kakor bi a priori take bile prenizke, nesposobne za — oder gledališčin!

V. K.

AHASVERUS, VEČNI JUD.

Stara povest v novi obliki.

T. Šimonov.

II. Poglavje. — Ahasverus pride drugič na Slovensko. Slovenci so sicer napredovali v marsičem, najde pa, da ne znajo še špekulirati.

Bilo je dolgo potem. Vender ne dosti čez trideset let. In spet je sklenil Ahasverus obiskati slovensko zemljo. Od zadnjič je obhodil vže cel svet. Mislil si je: tisti, ki so me poznali s Triglava, so pač večinoma vže pomrli, druge zapušča spomin: ne bodo me več poznali. On sam, Ahasverus, se je tudi močno, močno postaral, da si komaj še izsledil glavne poteze nekdanjega.

Bila je pa tiste čase vže železnica skoz Ljubljano na Trst. In tako je tudi Ahasverus tam gor nekje na severji sedel v železnični voz. Po poti pa se je zamislil globoko Ahasverus blizo tako, kakor vedeži v Indiji, brahmini, kader vpro oko v eno pičico, da gledajo iz nje nadsvetne skrivnosti. In bil je zamaknjen štirideset ur, sveto število starega zakona, in ni jedel nič, in tudi pil ne. Potem pa, ko se je bližal slovenski zemlji, se je zdramil, in jel sam sè seboj govoriti tako le:

„Bram, bram, bram.... vóhu tabóhu.... vaárez .. Elohim... zedikim... No, Ahasvere, zberi moči svojega duha, in sile tvoje duše naj stopijo vkup. Pa poslušaj, kaj govori Gospod tvoj Bog, in ušesa tvoja naj vlečejo náse, kar pride iz ust Jehove. In govoril je tisti, ki je stvaril vse, in vsemogočni je dal od sebe glas: Prej ko si se rodil, sem te izbral za slugo sebi, in nisi še gledal luči sveta, ko sem te vže pomazilil za svojega preroka; da pojdeš mej krivoverce oznanjevat moje kraljestvo, pa širit meje moje slave mej „gojim“.

Kdo si pa ti, ki me pošiljaš, v čegar imenu grem, kako ti je ime? Da bom vedel odgovoriti tistim, ki me bodo vprašali, in da bo pripravljena beseda na jeziku tistim, ki me bodo obdajali: Kdo te je poslal? — Jaz sem, ki sem sezidal nebo in zemljo, najviši zidar je moje ime. — Tako bom tedaj govoril, in prisežem, da ne bo šla z mojega jezika druga beseda: Slovenci, če hočete zidati, tukaj sem; rekel mi je najviši zidar: Zidaj jim li, stene iz samega marmorja, strehe pa naj se blišče v čistem zlatu, kakor ga je dobival kralj Salomon iz Ofira.

Slovenci, glejte zadnjič prekoračim vašo mejo, in moje noge ne bodo na veke več stopile na tla, ki so pod varstvom očeta Triglava: me hočete poslušati, in mi porečete: blagoslovljen tvoj prihod — glejte, ostanem pri vas, da vas napolnim z vsemi blagodarji, in vaše srce ne bo pozelelo ničesar več, ker imeli boste vsega v obilnosti. Ako pa nočete, otreseš bom celó vaš prah s čevljev, in vas popustim; vaši žepi pa bodo prazni, in vaši hlačniki bodo brez vsake vsebine, votli na veke.“

Tako je pred se v zrak blobotal Ahasverus. Vse so pa zapisali tisti, ki so ga slišali. Ko se je pa pripeljal v Ljubljano, je bilo na postaji zbranega silno dosti občinstva, ker vsi so mislili, da danes ima priti nekdo. Ahasverus pa se je izkobacal iz voza tretjega razreda, in poznala ga ni živa duša.

In imel je pisano priporočilo na gospoda Šišmana v Ljubljani, katero mu je dal tam gor v nekem severnem mestu dober prijatelj Šišmanov. Ahasverus je stopil s pismom k možem, ki so stali na postaji: „Gospoda, prihajam od daleč, bi mi znali povedati, kje dobim gospoda Šišmana?“

Gospod Šišman pa ni bil daleč. Blizo so ga našli pa pokazali ga Ahasveru.

Ahasverus: „Ste tedaj Vi gospod Šišman?“

Šišman: „Sem.“

Ahasverus: „Tisoč pozdravov od gospodov Vanka in Hanka.“

„Ju poznate?“

„Sklenili smo vže prijateljstvo. To novico Vam naznanjam. Želita pa vže dolgo tudi sama priti k vam na Slovensko.“

Povabil je tedaj in spremil na svoje stanovanje gospod Šišman došlega tujca rekši mu: „Moj gost ste, dokler Vam bo ljubo bivati v Ljubljani.“ Ni mu pa padlo v glavo, da bi ga vprašal po imenu. Ahasverus je pa tudi molčal, ker spominjal se je dobro, kaj se mu je pripetilo, ko je bil prvičkrat na Slovenskem. Ni še zaupal Slovencem.

Pripomniti moramo, da je bil gospod Šišman eden mladih, ne da bi natančneje določevali pojma te besede. In imel je doma precej obsežno biblioteko, v katero je priromalo vse, kar je v slovenski črki srečno prišlo izpod tiskovnega stroja. Smatral je namreč za svojo narodno dolžnost podpirati slovstvo.

Prigodilo se je pa — nesreča je donesla tako — da je moral gospod Šišman vže drug dan nekam po opravkih. Dva dni je imel ostati z doma. Ker se ni spodobilo gosta radi tega odsluviti, mu je govoril drugo jutro pred odhodom tako-le:

„Vi pa ostanite v moji hiši, dokler se ne vrnem. Gospodar ste kaker na lastnem domu. Morda bi vas zanimala moja biblioteka. Sémkaj potrudite se skoz ta vrata. Glejte, po teh policah najdete vsakovrstne robe.“

Ahasverus pa se je zahvaljeval: „Ničesar bolj ne pogrešam

kaker berila, da si spet zberem misli. Rad sprejem Vašo ponudbo.“

In premetaval in prebiral je knjige od ranega jutra do večera in pozno v noč.

Bil je pa tako zamišljen v slovensko berilo, da je vže prvi dan zabil na kosilo. Gospoda Šišmana kuharica je bila vže za poldne zgotovila dobro kosilo. Pa čakala je zastoj celo uro, da bi prišel Ahasverus iz biblijoteke. Slednjič se vsrči do vrat ter povabi Ahasvera: „Gospod, kosilo Vas vže čaka.“

Ahasverus sede za mizo. Ko so pa prišle prednj „kranjske klobase“ odgovarja: „Svinjine ne jem.“

Gospoda Šišmana kuharica ga pogleda ne prav ljubko na te besede. Prišlo ji je pri tem v spomin, kar je nekje slišala, da Judje ne jedo klobas.

Bila je pa Šišmanova kuharica ena prvih ljubljanskih Špev, ki znajo izvohati vse skrivnosti. In začela je kar praviti pri sebi: Jud je! Vže tisti večer so šepetale vse ljubljanske kuharice, da v gospoda Šišmana hiši imajo Juda. Drugo jutro so pa prihajale pred hišo, da bi ga videle, ko bi se prikazal. A on je spet bral celi dan.

Pripetilo se je pa, ko je Ahasverus začel stikati po Šišmanovi biblijoteki, da je najprej naletel na Slomšekove „Drobtinice“ pa na „Zgodnjo Danico.“ In našel je tu veliko lepega o katoliških misijonih, pa tudi koliko Kranjcev gre v misijone v Afriko in Ameriko. Vidi zapisane lepe darove, ki se nabirajo po Slovenskem za sv. Očeta papeža in za podporo katoliških misijonarjev. In zbolelo ga je v srce vse to in je vzdihnil: „Jerum, jerum, Slovenci, ad quid perditio ista? Toliko studentcev napoljanih čez mejo na tuje! Čuda potem, da je Slovenija tako suha?!“

In šel je dalje in v roko so mu prišle „Novice“ pa par drugih kmetijskih listov. Ko je pa videl na prvi strani narisane grablje in mlatilnico, in bral na tretji in četrti strani tožbe, kako propada slovenski posestnik, in pouk, kako sejati krompir in fižol, se je kar stogotil: „Slovenci — kmetavzarji!“

Zraven raznih tednikov naleti slednjič tudi na dnevnik, ki ga je nekje zbedel z vvodnim člankom o antisemitizmu. V vseh listih slovenskih je pa nečesa pogrešal nad vse drugo: natančnih poročil z borze. Videl je koj, da Slovenci niso poznali viših denarstvenih špekulacij nego loterijsko srečkanje na Dunaji, v Gradci in Trstu. Oznanila na zadnji strani so se mu zdela nedolžna in deviška, kaker Adam pred grehom: „Išče se v službo pošten mladenič.... V najem se odda hiša.... Prodaja se vino....“ itd. Še celó parfumerij ne špugajo Slovenci. O menjavnicah in vrednostnih papirjih ni sledu!

Še le „Slovenski Narod“ ga nekoliko potolaži. Če vže drugo ne, je vsaj katera ženitvena ponudba na zadnji strani. In pa „nedeljska pisma“! To ti je vsaj nekaj za Ahasverov želodec.

Pa najbrže bi kdo mislil, da starokopitnež Ahasverus ni vedel, kaj je lepo? Ni pa tako. „Zvon“ v biblijoteki gospoda Šišmana je bil zanj prava dušna paša. Ni se ga mogel nabrati. Le žal mu je bilo, da je prišel tako kesno do njega, še le potem, ko je prebral vse slovensko lepo slovstvo.

In ko ga je tretji dan po zajutru gospod Šišman pozdravil, je bila njegova domišljija še vsa prevzeta od podob, s katerimi jo je bil obložil iz novoslovenskih novel in romanov.

O tej točki pa se je mej njim in Šišmanom pričel znamenit pogovor:

„Kake nazore imam jaz o nalogi lepega slovstva? Glejte, povem Vam, gospod Šišman, Vi pa poslušajte. Lepo slovstvo je zato, da zaziblje človeka v sanje. Umetnik nas mora od časa do časa potegniti iz vsakdanjih morečih skrbi ter vnesti nas v vi-sočino, kamer ne sega zemeljska realnost. Premamiti, obraditi nam mora čute, da izgubimo zavest in splavamo v morje vesel-nega bistva. Poezija naj loči človeka od življenja, v katerem vže tako ni drugega kaker slepilen blek in varanje. Omnia vanitas, gospod Šišmane. Ravno v tem obstoja odrešenje človekovo: umet-niki so naši odrešeniki, naša nebesa pa nezavednost in brezsmo-trenost, v katero nas morajo zavesti. Tako zvana verska vzgoja ne obstoja v drugem nego v tem, da vzgojujemo mladino lepo-čustveno ali estetiško. Umetnost je prava, je edino prava vera. Tako zvani grški politeizem je bil le kultus umetnosti. Grki niso nikdar molili bogov, njih kipi so jim le vpodobljali ideje-rešite-ljice, ki so ljudi-trpine izvažale iz zemeljskega pekla omejene individualnosti v brez zavestni, brezčutni stan vseobčnosti. Zatorej le beri mladina romane, pesnikuj, toži svoje bolečine mesec in zvezdam, sanjaj, če hočemo: nóri! Fantastična, sentimentalna mladina — ta je blaga, ta je verska! Pri vas Slovencih se je le en pisatelj povspel do teh nazorov. Nisem se nadejal kaj ta-kega dobiti v vašem slovstvu. Poglejte tu, gospod Šišmane.“ In poda mu „Zvon.“

Gospod Šišman pa ni znal Ahasveru ničesar odgovoriti. Zdelo se mu je vse preučeno.

Popoldne pa je bilo krasno vreme. In šla sta se sprehajat. Ko pa sta prišla do neke hiše, ki je imela visoka okna z železnim okrižjem, se je vstopil Ahasverus na prste, povspel se do okna in pomolil glavo skoz. Pa kako se je zavzel!

„Aj, aj, gospod Šišmane, kaj pa vidim tu? Od kdaj imate v Ljubljani železne, pred ognjem varne blagajnice, po najnovej-šem zistemu? Povejte no, kaj pa hranite v njih?“

„Vrednostne papirje vseh baž“.

„Da slišim še enkrat — vrednostne pa — papirje? Vi Slo-venci! Od kdaj pa znate kaj takega? Aj, aj!“

Potem pa pelje gospod Šišman svojega gosta kar pred vhodna vrata, kjer je stalo zapisano: „banka Slovenija“.

„Banka, banka“ — — ponavlja Ahasverus. „Imenujte mi pa: kdo so tisti, ki vkažejo tu notri?“

Gospod Šišman pa mu našteva po vrsti imena raznih mož, kateri so se takrat podpisovali pri „Sloveniji“.

„Hm, hm,“ pomaja Ahasverus z glavo, „sama slovenska imena, nedolžna imena, kaker otroška po krstu. Hm, hm, gospod Šišmane, meni pa se zdi, da tu ne pojde. Povejte mi odkritosrčno: imate besedo „Schwindel“ v Wolfovem slovarji?“

„Imamo jo“.

„Besedo mogoče, da imate; a vpraša se, ali poznate njen pravi pomen? Kako jo prelagate?“

„Omotica“.

„O moj Bog!“

„Ali pa „vrtoglavica“, „vrtoglavje“.

„O Jehova!“

„Nekateri pravijo tudi: vrtoglavno podjetje“.

„Molčite, prihaja mi slabo. O Slovenci, Slovenci, še najmanjše slutnje nimate o zveličavni skrivnosti te besede. Morda pa veste, kaj je „G'schäft“? Vsaj to, a?“

„Opravilo“, „opravek“.

„O jej, jej!“

„Tudi: „kupčija“.

„Jej, jej, jej! Kako primitivni ste Slovenci, kako deviški! No, boste pa znali vsaj povedati, kaj pomeni „verdienen“.

„Zaslužiti“.

„Pojasnite mi s zgledom“.

„N. pr. čevljar mi je naredil nove čevlje, in jaz mu plačam, kar je zaslužil“.

„No, no — potrpljenja treba z vami! Še kaj?“

„Verdienen — pravimo tudi: si kaj pridelati, n. pr. kmet si je z delom, s potom svojega obraza, s kopanjem pridelal lepo premoženjce; ravno tako pravimo o hlapcu, da si je s pridnostjo in varčnostjo prihlapčeval, o dekli pa — prideklovala itd.“

„Tedaj pri vas Slovencih ni zaslužka brez pota, brez kopanja, brez hlapčevanja!“

„Po naših pojmih nikaker“.

„Joj, joj, moram vas le pomilovati. Kako nepopolno je vaše znanje. Nimate niti osnovnih pojmov o višem racionalnem gospodarstvu. Še celó iz abecednika ne znate brati. In vi se predrznete osnuti tako podjetje! Banko, Slovenci, banko?! Povejte mi odkritosrčno, kaker pri spovedi — saj ne bo slišal nihče — vam nese kaj ta banka?“

„Saj plačujemo obresti.“

„Visoke?“

„Po sedem, osem od sto; če treba tudi več.“

„Od kod pa jemljete?“

„No, iz blagajne!“

„Od kod pa v blagajno dokladate?“

„Pristopajo nam vedno novi zavarovanci.“

„Ko pa bodo nehali pristopati?“

„Potem bo romal denar iz blagajne v podjetja in kupčijo.“

„In če se vam vže prej posuši blagajna?“

„Mi zaupamo na našo poštenost, z oderuštvo pa z nerealnimi in nepoštenimi špekulacijami nočemo množiti kapitala.“

„Poštenost?! Jaz sem star, veste, sem vže nekaj videl in doživel. Pravo poštenost so vže davno pokopali. Od tedaj je poštenost le relativen pojem t. j. ravnaj se po tem, kaker ti koristi. Slovenci ne veste, da se staro poštenostjo se ne izhaja več. Pravega omikanca je vže sram le govoriti o nji. Druge sile vladajo sedaj svet. Nerealne špekulacije?! — ste rekli. Najbrže mislite tu špekulacije na borzi? Te imenujete nerealne?! O jojmene — ubi pamet? Jaz menim, da vsaka reč je tem realniša, čim več gotovine prinese v krajšem času. En sam srečen potegljaj borzne špekulacije o pravem času je vstani v par urah napolniti žep s pol milijončkom ali še več. To, to je realitas, gospod Šišmane! Meni se zdi, da niste šlišali še besedice o novejši filozofiji. Slovenci ste še v Aristotelu in v srednjeveškem realizmu, po katerem so občni pojmi — votli: voces sine flatu. Hegelna, Hegelna poslušajte. Ta je dokazal, da je reč ravno narobe. Občni pojmi, ti so realni, vse drugo je nerealno. Pojmoviti treba tedaj, špekulirati, tudi brez gotovine — dovolj papir — ta špekulacija je edino realna, ta velja dandanes, vse drugo je nič!“

In čudil se je gospod Šišman Ahasveru, da je govoril s takim prepričanjem, s takim ognjem.

„Sploh, kaker sem rekel, Slovenci imate pred vsem drugim še potrebo poduka. Drugače ne bo z vami nič.“

Še tisti večer pa je moral gospod Šišman na zahtevanje Ahasverovo sklicati nekoliko mož na posvetovanje, kako in kaj.

„Povabite pa le take,“ zažugal mu je bil Ahasverus, „kateri zastopajo inteligencijo slovensko.“

Gospod Šišman je pa naredil po svoje t. j. poslal je le po nekatere svojih, s kojimi je imel navado popivati in igrati. Vsaj ko so bili skupaj, so vedno povdarjali, da oni so edini Slovenci, da vse drugo je nič.

„Tu je cvet ljubljanskega razumništva“, govori gospod Šišman Ahasveru, ko ga vpelje v zbor.

In vsi so se postavili, češ, mi smo res mi.

Ahasverus pa:

„Tukaj pri vas ni še nič. Danes sem se prepričal, da se še petdeset let ne bo moglo govoriti o pravem nacionalnem procvitu na Slovenskem. Slovenci, vaše roke so še žuljave od kopanja, vi ste zemljaki, kaker Adam. In moj Bog, kako nizke so še vaše hiše, brez modernega lika! Deset vaših trgov spravim v dunajsko mestno hišo. Slovenci, peruti vam manjkajo, da se

ne morete više dvigniti; v oblasti ste še zastarelih, zakajenih idej srednjega veka, okornih idej. Špekulirati ne znate.

Ne bom pa govoril na dolgo in široko. Moj predlog bodi kratek, in beseda moja do vas jasna, precizna: Hočete priti me poslušat, da vam bom razlagal višo špekulativno modrost, in da vas moj jezik podučí, katero je pravo realstvo?“

„Pridno te bomo poslušali“, odgovorili so vsi, in Ahasverus je bil vesel, da vže dvajset let ne tako.

Sklenil je pa dan z naslednjo zahvalno molitvijo: „Baruk Elohim! Bog naših očakov, Ahasverus te povelíčuje, in večni Jud ti poje slavo in hvalo, da si milostno pogledal na svojega hlapca, in se je tvoje oko ozrlo na sina tvoje dekletke. Naj te hvallijo vsi narodi in družine, in karkoli je jezikov od vzhoda do zapada, pojo naj tvojo ime. Amén, amén!“

Metamorfoze Mateja Krišpina iz pruskega kraljestva.

Dočakal je visoko starost: devet in osemdeset let. Izmejitih je preživel v državni službi — ne čudite se — celih šestdeset. Na ženitev ni mislil nikdar. Le eno željo je imel: hotel je biti po nauku aposteljnovega — vsem vse. Iz dolgega življenja podajemo tu nekaj točk.

Rodil se je — da ga imenujemo s polnim imenom: Matej Krišpin — tam nekje v nemški Šleziji, kot podložnik avstrijski. Ko je pa morala Marija Terezija po vojskah s Friderikom Velikim odstopiti Prusiji Slezko, je tudi njegov dom stal v pruskem kraljestvu.

Učil se je Krišpin v mladih letih po raznih mestih, potovaje od kraja do kraja, kaker večni študentje, katerih ni posebno obdarila mati narava. Pa čeravno trde glave, je vender čutil skrivno nagnenje do špekulacije v vzvišenem pomenu, katero zovejo od nekdanje filozofije. Tam nekje na Nemškem je poslušal Wolfovo filozofično številenje; znal je vsako reč natančno opredeliti, razdeliti in podrediti, vse strogo matematično dokazati, da je nasprotnika zvezal kaker z vrvmi, da ni mogel še ziniti. Nikdar ni ničesar dokazoval, da bi ne štel, in sicer na prste; začeniši z mezincem na levici je navajal svoje razloge: prvič, drugič itd. dokler ni prešel na desnico, s katere palcem je vselej končal, potem pa sklenil: iz tega sledi, da je reč tako in tako, kar mi je bilo dokazati. Tako sklepa je naočnike ponosno pogledal z nosa na obrvi in srpo oči vpel v človeka, kaker da bi ga hotel prebosti.

Ne le o slovesnih priložnostih, ampak tudi drugače večkrat je nosil Krišpin vradniško uniformo. Vsakrat pa, ko se je to zgodilo, je lasi na glavi skrivil v podobo pisanega paragrafa, iz oči mu je švigal plamen brezobzirnosti in doslednosti; sploh pa se je zdel ves popisan od zunaj in od znotraj, kaker da bi se vse njegovo bistvo prevpodobilo po državnem zakoniku. Najbolj zanimivo je pa, kar so nam sporočili o njegovem obličji tisti, ki znajo opazovati človeško naravo. Z njegovega obličja se ni moglo posneti nobene misli ne čuta, sploh nič človeškega: ni bil vesel in ne žalosten, ne zadovoljen, ne nepotrpežljiv, a tudi pohleven ne, se ni smejal in vender tudi ne jokal, ob enem je mislil in ne mislil, hotel in ne hotel, sploh bil je sama indiferentnost brez vsake pozitivnosti....

Slednjič, po dolgem šolanji je sklenil Krišpin posvetiti svoje moči šoli. Začel je na najnižji stopinji, pri vaški šoli. Akoravno pruski državljani, je vender hotel služiti v Avstriji. Zakaj pa tako, posnamemo iz govora, ki ga je imel v družbi prijateljev, s katerimi se je bil ravno najuzinal. Po navadi tistih časov sklepali so se obedi in južine z napitnicami. Krišpin tedaj je jabil tako:

„Moja zibel je tekla pod peruti habsburškega orla. Žalostna vsoda je zadela mило domovino; valovi pruski so pripluli in odnesli zibelko mojih otroških let. A srce je zvesto ostalo Avstriji in cesarju, kateri je vedno moj postavni gospod. Ljubezni, zvestobe ne more zatreti nobena vojna sila. Nevtešljiva želja me je prignala sem, v deželo mojih idealov: v staro, slavno, katoliško Avstrijo, da ji žrtvujem svoje življenje do zadnjega dihleja. O ljuba moja Avstrija! (O du mein liebes Österreich! — Pri tem ga zalijejo solze.) Pozivljam vas, prijatelji, vzdignimo kozarec in izpraznimo ga (bil je star „estrajher“ iz buteljke) na slavo Avstrije in cesarja Franca: živio!“

Bilo je štiri leta potem. Na Pruskem so prišli do spoznanja, da je njih šolstvo slabo vrejeno, učitelji — slabo plačani. Skušali so šolstvo zboljšati, oziroma priboljšati, namreč plače učiteljske. To je zvedel tudi Krišpin čez mejo. Kmalu potem je učil tam v nekem trgu v Klaskem (Glatzer) pogorji na Pruskem. Ne pri vinu, ampak trezne glave je Krišpin nekega dne, ko se je nekaj učiteljev zbralo na posvetovanje, razodeval svoje najnovejše prepričanje rekoč:

„Človek se mora res šteti srečnega, da mu je Božja previdnost podarila tako domovino. Naš milostljivi kralj Friderik Viljem je z redko bistroumnostjo spoznal, da dobro vravnano šolstvo, katerega si ne moremo misliti brez dobro plačanih učiteljev, je glavni, neopustljivi pogoj omike in napredka. Koliko razliko mej Prusko, katero zovemo z vsem ponosom svojo, in nazadujočo Avstrijo. Stokrat srečni mi, da nas je previdnost božja postavila pod žezlo našega Viljema, nad katerega glavo

plava duh velikega Friderika. Bog ohrani, Bog okrepi Prusijo in njenega kralja!“

Leta 1801 je pruska vlada znova vredila niže šolstvo v katoliški Šleziji. Povdarjal se je verski značaj učitelja in šole; za šole se nimajo predlagati nego le tisti učitelji, ki so se izobrazili v učiteljskih seminarjih. Šola ima vrhovno voditi škof. Krišpin sam je menil, da se bliža čas, ko bo tudi on nekaj več kaker priprost učitelj. Zato se je ves vnel za — versko šolo. Tisti čas je čutil prvikrat potrebo, da se celó kot pisatelj oglasi v zagovor dobre stvari. Pisal je pa v neki list članek, ki je začel tako-le:

„Revolucija je vsekala ne le Francoski, ampak tudi drugi Evropi globoke rane. Najhujša rana je brezverstvo. Mislili so sicer na Francoskem živeti brez strahu Božjega in brez edino zveličavne katoliške cerkve. Pa kako so se varali! Tudi pri nas na Nemškem se je zasejalo seme nevere. Kako žali globoko v srce vsakega zvestega katoličana tolika mlačnost naših srednjih stanov, ne da bi izvzeli učiteljev samih! In deca naša ali ne prihaja čedalje bolj nevbogljava, poredna? Ali se ne množi od dne do dne število mladih hudodelcev? Bože, kam pridemo brez vere? Vpijoča je potreba, kateri moramo zadostiti, ako nočemo domovine spraviti na rob prepada, potreba verske šole. Učimo katekizem, govorimo deci o Bogu, naj spoštuje Božje namestnike — duhovne — in imeli bomo v kratkem boljše čase. Zatorej radi odstopimo prečastiti duhovščini vodstvo v šoli. Mi, katoliški učitelji, si bomo vselej šteli v čast, da smemo duhovščini na strani kot zvesti sotrudniki delovati za versko izomiko katoliške dece. Prva je cerkev, potem smo mi, vedno zvesti sinovi njeni. Praecedat Ecclesia!“

Sicer je pruska vlada leta 1811 spet katoliški cerkvi vzela vodstvo ljudske šole in je izročila provincijalnemu vradu. Krišpin pa je tiste čase pri nekej učiteljski konferenci kot namestnik šolskega okrajnega nadzornika poveljeval novo naredbo z nasledno ekspektoracijo:

„Začelo se je daniti. Črni oblaki hierarhije se začasno zavlekli obzorje; duhovski vpliv je kaker môra tlačil našo šolo in zadržaval, da se ni mogla povspeti prosto do tiste visokosti, h kateri jo vabi spomin Friderika Velikega. Mi sicer hočemo v miru živeti z duhovščino. Toda vsak drži se svojega delokroga. Naš vek je oklical delitev dela kot princip, kateri se mora postaviti za vodilo javnemu delovanju. Duhoven bodi prost v cerkvi, na prižnici, v spovednici, a šolo pusti naj nam, ki nas kliče genij devetnajstega veka, genij napredka in svobode, da vpeljemo ljudstvo v svetišče divnih ved. Neodvisna od verskih dôgem, neodvisna od vsakega veroizpovedanja je vednost; in neodvisen, prost od duhovniškega vpliva mora biti učitelj. Mi se zavedamo svojega poklica in tirjatev, katere stavi na nas na-

predujoči vek. Preponosni smo, nego da bi še dalje brisali prah z duhovniških škornjev ali da bi pometali zakristije. Gotovo vam govorim iz srca, predragi tovariši, ako izrazim tu svoje po večletnem učenju in skušnji vtrjeno prepričanje, katerega ne bo omagala nobena sila, da je najnovejša naredba visoke kraljeve vlade popolnoma v duhu odrešivnih idej l. 1789, vredna nemškega imena. In gotovo pritrjujete tudi vi moji srčni želji: da bi šolsko postavodajstvo na Nemškem dalje napredovalo po poti, na katero jo je vkrenila slavna vlada!"

Nastopilo je ministerstvo Altenstein 1817-1838. Indiferentizem, racijonalizem in brezverstvo se je razširjalo na vse strani in zakužilo tudi učiteljstvo. Vlada sama se je pokorila temu duhu. Diesterweg in drugi pedagogi so takrat prodajali svojo modrost. Naš Krišpin, ki se je mej tem povspel do okrajnega nadzorništva, je v zboru mej svojimi podložnimi govoril, kaker sledi:

"Vsaka reč ima svoj čas; tako tudi katoliška cerkev. Bila je doba, ko je podeljevala kraljevsko čast, ko je odstavljala kneze, odvezala podložnike od pokorščine do kraljev. Papež je bil kralj vseh kraljev, brez dovoljenja iz Rima ni smel nihče še noge prestaviti. A ta doba je prešla, in hvala Bogu, da je prešla! Prvi vdarec je prizadel cerkvi Luter, kar je ostalo, strla je revolucija. In dandanes gledamo le še razvaline nekdanjega poslopja. Na mesto, katero je nekdanj zavzemala cerkev, stopa šola. Vi, predragi kolegi, ste aposteljni novega kraljestva, katero si zida naš vek. Veselja vtriplje srce videčemu, kako črne in razpadajo cerkve, in po občinah nasproti cerkvi iz tal poganjajo šolska poslopja. Prva hvala pa gre tistim razsvitljenim možem, ki stoje na čelu naše vlade. Doba Altensteinova je epohaina, ona stavi temelj zlatemu veku in napredku, katerega si niso mogla pretekla stoletja še domišljati. Da, verujmo v modrost in v moč naših ministrov; borimo se vstrajno in nevstrašno: Skoz temo naprej do luči, do polne luči!"

Leta 1848 je Krišpin z drugimi somišljeniki osnoval učiteljsko napredovalno društvo — „Lehrer-Fortschrittsverein“. Program društvu je imel biti po njegovem predlogu v kratkem: „Popolna neodvisnost šole od cerkve in od ministra, kateri ni nezmotljiv. Dalje: učitelji imajo dobiti svoje zastopnike v provincijalnem svetu. Plača se jim poviša vsaj za dvoje. Učitelji si bodo osnovali liste, ki bodo zagovarjali svobodnostna načela pa koristi učiteljstva. Kdor bi jih ne podpiral, bo izdajica lastnega stanu.“

Leto 1848 je pa podučilo tudi pruske državnike, da kakeršna je setev, mora biti tudi žetev: nekrščanska, racijonalistična vzgoja je pognala bridkega sadu ne le za cerkev, ampak tudi za državo. Vkreniti se je moralo na staro pot. S tem prepričanjem je prevzel leta 1850 šolstvo minister Raumer. Povdarjati je začel odločno krščansko vzgojo; učiteljem pa je omejil prostost

določivši, kaj imajo učiti. Ne veliko, ampak dobro, razumno se imajo otroci učiti. Čule so se tožbe, kako težak je ministrov jarem.

Krišpin pa se je bil vže postaral. Vender ne da bi bil opešal; celó pomladil se je, ko so mu zadnja leta pripeli na prsa srebrno znamenje za zasluge. Prvo, kar je naredil pod novim ministrom, je pismo, katero je poslal kot predsednik odboru „Lehrer-Fortschrittsverein-a“, s katerim oznanja, da odloži predsedništvo in ob enem izstopi iz društva; češ, starost in drugi opravki mu ne dajo več žrtovati se za namene še pred kratkim tako potrebnega društva. Učiteljem svojega okraja pa je razposlal sledeče pismo, oziroma opomin:

„Hvala Bogu; česar smo tako dolgo pogrešali, nam je mило nebo vender poslalo: moža-ministra po Božji volji, kateri ima srce za edino zveličavna krščanska načela. Več desetletij smo tavalı po gosti temi, indiferentizem in brezverstvo sta žugala vse preplaviti; nenravstvenost je rastla v ljudstvu, množila so se hudodelstva od dne do dne. Misliło se je, da leto 48 izkoplje grob veri in cerkvi. Nesrečni novotarji! Mej tem, ko so Boga izganjali iz šole in javnega življenja, se je začel majati prestol kraljev, in čim bolj so izganjali ljudi iz cerkve, tem bolj je rastlo število prekucuhov. Kolegi! vže več časa sem opazoval, da smo na krivi poti; skušnja, ki sem si jo nabral v dolgem življenji, posvečenem šoli in vzgoji, mi je dala slutiti nevihto, ki smo jo doživeli, nevihto, kakeršne si ne želi nihče več. Katoliška cerkev ima od Boga poklic, da vzgojuje vse ljudi, nji tiče tudi vzgoja dece, tiče šola. Njih ekscelencija minister želi in zapoveda, da vtrdimo mladi rod v krščanskem naziranju, da mu vcepimo v srce strah Božji, ki je začetek modrosti. Vsega tega pa ne moremo izvrševati, ako ne bomo živeli v ozki dotiki in prijateljstvu z duhovščino. Pa tudi z lepim krščanskim vzgledom morate spodbujati mladino: hodite k Božji službi, prejemajte svete zakramente in opravljajte vestno vse krščanske dolžnosti. Opušтите dopisovanje v liste, kar vas le odteguje od vestnega spolnjevanja vaših dolžnosti. Bodite pa tudi zadovoljni s plačami; veste pač, da država mora zajemati iz žepa kmetovega, da vas plačuje. Vsak po svojem stanu bodi zadovoljen s tem, kar mu dá vlada. Bodite prepričani, da minister ima najboljšo voljo vsem pomagati, kolikor dopuščajo državne finance.“

Bil je Krišpin vže v dobro zasluženem pokoju, in spomina ga je vže močno zapuščal, ko je iz nekega učiteljskega tednika zvedel, da je liberalni minister Hollweg prevzel šolstvo. Pisati ni mogel več Krišpin, tudi v zboru ne govoriti, zato se je nekemu staremu kameradu, ko mu je po kosilu buteljka šampanjeva porudečila blede lice in razvozlala jezik, razodel v prijateljskem pogovoru:

„Vmrl bom z mirnim srcem. Izkušen šolnik sem. Služil

sem vže devetim ministrom. Moje zasluge so se priznale javno. Pa prave zvezde vendar nisem videl na šolskem polji. Ako ne motijo vsa znamenja, zasijala je še le zdaj na obnebj nemškega šolstva. Ime ministrovo mi je porok, da je napočila naši šoli nova doba. S cerkvijo in z duhovni se ne more dolgo shajati. Najboljše, da prevzame država vzgojo popolnoma v svoje roke, cerkvi pa prepusti krščanski nauk. Tako bo mir v državi. Vsakemu svoje — in nikomur se ne bo godila krivica!“

Vmrl je Matej Krišpin še pred, ko so pruskega kralja kronali za nemškega cesarja. O njegovem pogrebu je pa vse s kraja jokalo.

Slovstvo.

I.

Nekaj o najnovejšem „realizmu“ v slovenskem slovstvu

ali

A. Aškerc.

Balade in romance.

V Ljubljani. Jg. pl. Kleinmayr in Fer. Bamberg 1890.

Nismo pač mislili, da se tako hitro vresničijo naše slutnje! Lani smo namreč v svojem listu ocenjali „Zvonovega“ pesnika Gorázda. Tedaj smo pisali mej drugim tudi to-le: „Vsekaker se zna zgoditi, da čez leto in dan bomo naenkrat brali: V Ljubljani, v tej in tej tiskarni, se tiskajo pesni Gorázdove! Čakali bomo potem še nekaj — in glej, zagledali bomo kako jutro po knjigarniških oknih krasen, nad vse ličen in morda ne prav droben zvezek z naslovom: Poezije. Zložil Gorázd.“

In res, prešlo je leto in dan in — kaj beremo? „Ljubljanski Zvon“ nam je naznanil pred mesecem črno na belem: „Pesnik Gorázd je narodu svojemu za Veliko noč podaril prekrasne piruhe!“ Te piruhe je pesnik povil v knjižico, kateri je dal gorenji naslov.

Ne več Gorázd, ampak A. Aškerc. Tako je prav. Čemu li

skrivati se radovednežem, kaker smo tudi mi, v mistično meglo staroslovenskega imena? Bodimo odkriti in pogumni! Lani namreč nismo še hoteli verjeti nekaterim jezikom, ki so trdili, da pod Goráždom se skriva — duhoven. Nam se je zdelo to neverjetno. In da bi bil duhoven — rekli smo — vender katolišk ne more biti. A žal! varali smo se. Gorážd je res duhoven, slovenski duhoven, katoliški duhoven: ime mu je — Aškerc.

Ne vemo sicer, ali je gospod Aškerc bral, kar smo pisali o njegovih „poezijah“, vender slišal je gotovo kaj; saj naš „Katolik“ je — hvala Bogu — zbudil tak krik po Slovenskem, da se je odmevalo v tretje nebo. Vender — je slišal ali ni slišal — g. Aškerc se je zmenil za našo kritiko, koliker za predlanski sneg. Ravno tiste proizvode, katere smo najodločnije grajali, nam je zdaj, skoro brez izjeme in nespremenjene, podaril v ličnem zvezku, da si jih ogledamo še enkrat.

Tega si ne moremo drugače razlagati, kaker da je g. Aškerc prepričan o resnici svojih nazorov; prepričan pa tudi, da ti nazori ne nasprotujejo tistim načelom, katera mora izpoznovati in zagovarjati katoliški duhoven. In ker je stopil g. Aškerc ž njimi tako očitno pred svet, nam hoče reči, da je pripravljen jih tudi zagovarjati. — Pripravljeni smo tudi mi.

Pa kaker se zdi, pripravljen je še nekdo drug — iti v boj za svojega pesnika-mojstra, namreč „Ljubljanski Zvon“. Če se ne motimo, hvalil je vže „Zvon“ Goráždov „realizem“. Isto ponavlja tudi zdaj. Sicer nam pa obeta, da v prihodnje kaj več spregovori. No, vender enkrat! Željno pričakujemo. Le vrežite globoko v načelo, pa povejte nam vender vže kaj o svojem realizmu. Pri ti priložnosti pa tudi upamo, da pridejo naši leposlovci na dan z večkrat naznanjeno, a še zdaj zastoj željno pričakovano razpravo o „lepem“, ki je bajé tako temeljita in izvirna, da enake nimajo celó Nemci. Tu velja tedaj! Fortes fortuna...

Pa kaj hočemo prav za prav? Gotovo najmanj prepričevati ali celó podučevati g. Aškerca, ki je sam vže po poklici učitelj katoliške resnice. Kaj pa? Morda na drobno presojati njegove balade in romance ter iz njih kazati nazore, katere izraža Aškerčeva poezija? Pa to smo vže storili lani; kogar zanimlje, vzemi II., III. in IV. številko „Rimskega Katolika“ pa beri pazljivo. Dodati bi imeli malo, odvzeti pa ničesar, preklicavati še manj.

*
* *

Mi bi se pomišljali g. Aškerca imenovati pesnika; pesnika namreč v pravem pomenu. Ne govorimo tu o jeziku, o dikiiji, o verzih, sploh o obliki; strokovnjaki bodo gotovo dokazali, da v tem je Aškerc mojster, ki mu ga ni para, in mi jim bomo verjeli.

A mi sodimo pravega pesnika po idealih, katere nam vpadablja. Umetnost brez idealov ni umetnost, pesnik brez idealov ni pesnik. Ideal je pa, da govorimo s Ciceronom, tisto, od kate-

rega ne more biti nič popolniše.¹⁾ Za idealom se mora pesnik povspenjati; čim više se dvigne in čim bolj se mu približa, tem popolniši je. Ker so pa vse reči konečne, ni nobena taka, da bi ne mogla biti popolniša, boljša. Zatorej ne more in ne sme pesnik ostati pri goli realnosti dejanstveno bivajočih reči; to pa tem manj, ako premislimo, kar nas uči razodenje, da je narava popačena po izvirnem madeži. Umetnik ne sme biti kopist, ampak tvaritelj; zatorej so Grki pesniku rekali ποιητης — tvarnik. Od pesnika pričakujemo vsi nekaj novega, izvirnega, višega nego je to, kar gledamo in izkusimo v vsakdanjem življenji. „Kaj hočemo z realnim samim? — vpraša Goethe. Občutimo veselje, ako se nam kaj predstavlja resnično kaker je, da celó nam more dati jasniše spoznanje o nekaterih rečeh; pravi dobiček pa za našo višo naravo je vender le v idealnem, katero je pognalo iz srca pesnikovega.“²⁾ Nobeno „idealno“ se pa ne dá misliti brez ideje. Da more tedaj pesnik idealno tvarjati, mora zajemati ideje iz višega sveta, da ž njimi pretvarja in oživlja zemeljsko snov. Brez teh idej umotvor ni lep, ni umetniški, dasi je oblika nad vse dovršena. Pesnikom, kaker Aškercu, kateri znajo tako gladko in mično zglašati verze, tako ljubko božati uho, bi povedali, kar je Platon zaklical svoje dni enakim umetnikom: Kdor lepó poje in pleše, mora tudi peti in plesati, kar je lepo.³⁾ Gospod Aškerc poje sicer lepo, a lepega ne poje, zatorej ni pravi umetnik.

Pogrešamo tedaj pri njem prvič idealne lepote, ki je, kaker smo rekli, neobhoden pogoj za pravo umetnost. Idealna lepota je odsvit idealnega sveta. Ta svet nima za nekatere nobene realnosti, zatorej jim je vsa idealnost v umetnosti igrača pesnikove domišljije; smoter umetnosti je pa, da človeka izpelje iz realnega življenja, polnega težav, ter ga zaziblje v prijetne sanje, v katerih pozabi na zemeljsko gorje. Za nas pa ima idealni svet realnost, in sicer višo, nego sedanji, naravni svet, v katerem živimo; ker idealni svet je za nas isto, kar čeznaravni. Kaker tedaj verujemo v osebne, večnega Boga, tako tudi verujemo v višo, nadsvetno realnost; ta realnost je, ako jo primerjamo z nižjo, končno realnostjo, idealnost. Seveda ima ta idealnost le tedaj pomen prave realnosti, ako biva Bog. Kaker brž pa tajimo Boga, spuhli tudi vsaka nadsvetna realnost, in vzdigati se nad zemeljsko realnost je isto, kar sanjati. S tem izgubi poezija vsak viši pomen, ona ni potem nič več nego igranje s podobami, katere si je stvarila pesnikova domišljija.

¹⁾ „Illud, quo nihil possit esse praestantius.“ Or. c. 2. n. 7.

²⁾ Eckermann. Gespräche mit Goethe.

³⁾ Καλῶς ᾄδει, καλῶς ὀρχεῖται πότερον εἰ καὶ καλὰ ᾄδει καὶ καλὰ ὀρχεῖται, προσθῶμεν ἢ μὴ; — προσθῶμεν! (Legg. II.)

Kdor pa veruje v Boga in v nadsvetno realnost, bo dal tudi poeziji ves drug smoter. On bo zahteval, da se pesnik vzdigne nad zemeljsko realnost do nadsvetne, da nam — potem, ko je sam zrl v lice večnim idejam in si duha ožaril v njih svitu — njih svit, njih lepoto vpodobi v svoji pesni, iz katere bomo mogli tudi mi vpoznavati idealni svet ter se ogrevati za njegovo lepoto. Pesnik nam nima le risati, kak je sedanji svet, ampak pred vsem, kak bi moral biti t. j. ožarjati mora naravo s svetom čeznaravnim. Pesnik stoji tedaj nad naravno realnostjo, mej njo in čeznaravnim svetom, on posrejuje mej obema svetoma z namenom, da nas zemljane povzdigne iz nižine zemeljske v višine nebeske. Zato se pesnik tudi obleče v praznično obleko t. j. popustivši obliko vsakdanjega govora, vlije svoje misli v umetnostno vezano besedo. Zato so vže stari govorili o pesnikih, da so navdihnjeni od božanstva; zato obdaja vže občečloveški čut pesnikovo glavo z nebeškim, božjim žarom.

Da more tedaj pesnik zadostiti svoji vzvišeni nalogi, mora zemeljsko življenje osvitljevati z nadzemeljsko lučjo, kazati nam mora, da biva nad človeštvom in časovnimi spremembami višje bitje, viša volja, katera človeške razmere tako vodi, da privede vse k dobremu koncu. Ne slep slučaj, ampak vseveden, vsemogočen Bog je vladar vesoljstva, Bog, brez katerega volje se ne zgodi nič, Bog, ki je ljubezen, ker tudi sè slabim, katero zadene človeka, konečno ne namerja nego višje dobro človekovo. Kdor v njega zaupa, pride do zmage, ako ne tu, pa v večnosti. Tem nazorom se mora pokoriti poezija.

A z druge strani mora pesnik v človeku priznati tudi moč, po kateri se more nad dejanstveno življenje vzdigniti do višega ter vsosvršiti se po idealih. To pa more človek le po prosti volji. Prostost volje je tedaj drugi neobhodni pogoj, da izvrši pesnik svojo nalogo. Umetnost, katera predstavlja človeka kot igračo tajnih naravnih sil ali strasti, zadušuje vže v koreniki vsak idealen vznos, izpodkopuje človeku vero v krepost in v nrvstvenost.

Kake nazore izraža g. Aškerc o Bogu in božji previdnosti?

Sirota Anka išče tolažbe. Vpraša rože poljske, naj ji razodenejo, kaj sirote delajo na svetu. A neme so cvetice, neme tudi ptice:

„Anki mladi ne odgovorijo,“

Slednjič ji odgovori potok, ki teče šumno po livadi:

„Daleč mene pot po svetu vodi,

Dosti pôtok vidi, koder hodi,

Tó-le vé ti, dèkle, razodèti:

Prva nisi — zadnja ne na sveti!“

O Bogu tedaj, ljubem očetu zapuščenih sirot v nebesih, ne vé g. Aškerc, katoliški duhoven, ničesar!

Kaj pa da! Le čujmo še več. Gospoda zatira kmete, spuntali so se in

„Upornikov dvadeset tisoč
Za pravdo pripravlja se v boj.“

Zbrani se grejejo v zimski noči. Mej njimi

„Na puško kremênko naslonjen
Kmet P á s a v e c pravi, veli:
„Car daleč. a B o g j e v i s ô k o !
Odkód pomoči in svetá? —
V pést svojo odsléj le verujem,
Z a v e z n i k m o j — p u š k a j e t á !“

Mislim, da ne najdemo še tako rudečega socijalista, ki bi veselo ne podpisal nauka, ki ga tu izraža — katoliški duhoven, gospod Aškerc.

Še hujše! Berimo „balado o potresu.“

„Prapóri vihrajo, zvonôvi pojó,
Procesija dolga se vije,
Peváje, moleč litanije;
In péva in moli in prosi takó:
„O čuj nas, Bog, v sveta nebеса,
Obvárúj nas potrésa!“...

Na pomoč kličejo svetnike, svetnice, in prijatelje vse nad zvezdami, vpijejo h kraljici svetnikov; slednjič pridejo v cerkev, kjer mašnik v ornatu daruje presveto daritev.. Ne sliši se drugega nego:

„Obvárúj nas potrésa!“

Toda, ko prikipi pobožnost do vrhunca, čuj:

„Podzemeljski grom se začuje!...
Madona v oltarji se zmaje močno...
Zamólkel krik čuješ v nebеса:
„Obvaruj nas potresa!“
Vse tiho? — Kje cerkev?... Glej, zemlja zijá!
Iz brézdna štrlé podrtine...
Vse tiho na dnu globočine?

Ne! — Glasno mrliči vpíjó do Bogá,
Tisoči kričijo v nebеса:
„Obvárúj nas potrésa!“

To je konec „balade“.

Gotovo nas ne bo g. Aškerc preverjal, da nam je hotel v tej „baladi“ naslikati resničen dogodek. Pa tudi ko bi v resnici bilo kaj takega, bi to bistveno ne spremenilo njenega pomena. Res sicer, da ima epična poezija, kakeršni prištevamo tudi balado, navadno kako zgodovinsko podlago, vendar njen smoter ni v prvi vrsti predočevati nam zgodovine v njeni objektivni resničnosti, ampak ona zgodovinsko snov povzara ali idealizuje, ne toliko kažoč nam junaka, kakeršnega pozna zgodovina, ampak idejo, ki je junaka prevzela in se po njem povečala. V umotvoru stopi pred nas ideja v konkretni prikazni tega ali onega junaka, tega ali onega dogodka. Potem takem tedaj izgubijo zgodovinske osebe ali dogodki svojo posameznostno slučajnost, recimo svoj zgodovinski značaj, kaker brž jih je pesnik umetnostno preobličil in povzoral: v njih gledamo odslej na prvem mestu idejo. Slučajnost se nanaša na poedinke in izven teh ne pomenja nič, ideja je pa neodvisna od slučajnosti in ima objektivno veljavo zunaj poedink. Zatorej nam izraža epiška poezija ravno tako kaker vsaka druga občno veljavne ideje, le da jih tu gledamo v konkretni obliki zgodovinskih prikazni.

Denimo tedaj, da bi nam pesnik v gorenji — „baladi“ pripovedoval, kar se je resnično zgodilo, vendar zadostuje vže pesniška oblika, da vzamemo to, kar se je v enem slučaju pripetilo za načelno naziranje pesnikovo, katero hoče v pesni izraziti kot objektivno resnično in splošno veljavno.

Mi pa tudi tajimo, da ima ta balada zgodovinsko zrno; ampak pesnik si je, kaker v veliko drugih, njeno snov izmislil, da izrazi v nji svoje nazore. Gotovo, kaker nam plodi pesniške domišljije n. p. basen, porabola itd. vpodabljaajo nekatere resnice ali nazore, isto tako tudi balada našega pesnika. Kakih resnic nas tedaj uči g. Aškerc v svoji „baladi“? Strašno! Ako hočemo pomen njegovih nazorov izraziti v prozi, bi morali govoriti: Molitev ne zda nič. Klič! na pomoč svetnike in Mater Božjo, klič! Boga — vse zaman! Čim več kličesh, tem manj dosežeš; in celo ravno nasprotno se ti zgodi od tega, česar si prosil. Prosil si rešenja — doletelo te je pogubljenje. Nevsmiljeno nebo! Taki previdnosti, takemu Bogu se pesen pikro-ironično roga sè zadnjo kitico:

....Glasno mrlič! vpijó do Bogá,

Tisoči kričijo v nebesa:

„Obvárúj nas potresa!“

Tedaj mrlič! (pripomnimo, da je besedo podčrtal pesnik sam, ne mi) vpijó, kričijo k Bogu. naj jih obvaruje potresa, potem ko jih je potres vže pokopal v grob!? Blasfemija!....

Tako razumemo mi Aškerčevo „balado o potresu.“ Ako ni naša razlaga prava, naj nas drugače podučí „Lj. Zvon.“

Pa tudi prostost volje, katera je drugi pogoj za idealno teženje človekovo, je v Aškerčevi poeziji dvomljiva.

Menih se je Bogu zaobljubil; po naših pojmih je to storil v zavesti, da je v njegovi moči držati to, kar je obljubil. Toda kasneje prikljuje menihu iz srca čuti in želje, katerih ne more vkrotiti. In te želje — kake so? Sili ga zapeti pesem,

„Ki sám je pred bráti zapéti ne sme.

In vender jo mora zapéti —

Ni moči je v srci imeti!“

Te čute, te želje določuje nadalje pesnik, da so

„O nádeji pač pokopáni,

O zlati svobódi prodáni.“

Po našem mnenji pomenja to: Nihče bi se ne smel zavezati z redovniškimi obljubami, ker mu tičijo v srci tajne sile, katerih nima v oblasti; ako se mu te obudé, ga ženejo in tirajo neodoljivo za seboj: tedaj prosta samoodločba, prosta volja — je prazen san.

Pa tudi drugod se vrača isto naziranje: človek je igrača strasti in trmastega slučaja. Od tod slepa moč čutnosti in niže narave, od tod vsodna ljubezen sè znanimi nesrečnimi nasledki, od tod prešestvanje, zakonska nezvestoba, vmor in samovmor! Ne prosta volja, ki bi se krepostno vspenjala k blagim, nравstvenim činom, ampak nizka, podla strast — ta prevladuje in določuje čine človeške.

Sicer pa se nočemo spuščati v nadaljno presojevanje g. Aškerčevih „balad“ in „romanc“, da ne bi morali ponavljati, kar smo pisali vže lani. Naše in njegovo, oziroma „Lj. Zvona“ naziranje o poeziji in njenem smotru je načelno različno. Mi iščemo v poeziji in zahtevamo od pesnikov idealov; to sme tudi lani povdarjali ocenjevaje Gorázdove še raztresene poezije, a ko smo pri podli romanci patra Urha pesniku očitali, da s takimi proizvodi črni in po blatu valja katoliško redovništvo, nam je potem odgovoril, da on piše „kroniko, kar se je res zgodilo.“ Potem takem hoče biti g. Aškerc kronist, zgodovinar; ali da govorimo bolj v leposlovnem smislu: biti hoče realist; in to je, česar ne neha g. Aškerčev prijatelj „Zvon“ v njegovo hvalo povdarjati, češ, pesnik naš je z d r a v r e a l i s t, ker riše nam življenje zvesto tako, kakršno je.

Pa tudi to mi tajimo: da je g. Aškerc kronist ali zgodovinopisec. Zgodovina nam pripoveduje objektivno vse, kar se je godilo, dobro in slabo. Naš „pesnik“ pa ne nahaja na svetu in v življenji nego le slabo, dobrega malo ali nič. Denimo, da bi ne imeli nobenega poznanja človeških razmer in življenja in ogledali bi si je vprvič na baladah in romancah, v katerih nam je vpodablja g. Aškerc, kako naziranje bi dobili o njem?

V panorami Aškerčevi se nam kaže Bog kot neskrben za zapuščene in tlačene, tako da človeku, ako si hoče opomoči, ne

ostaja drugo kaker pest. („Anka,“ „Tabor.“) Previdnosti Božje ni, v njo veruje le še vražati kmet, ki zna prerokovati vojsko iz oblakov. („Znamenja na nebu.“) Bog in svetniki so gluhi za naše prošnje, nebo nam pošlje zlo in smrt, ko prosimo življenja. („Balada o potresu“). Kreposti se ne najde na svetu, ker vsodna sila si pokori voljo. „Črnošolca“ poganja po svetu osodepolni pogled v „obrazek nje“; dekle se dá zaplesti v zanjke, a ko jo on zapusti, si konča življenje v valovji. („Tri ptice.“) Živinska pohotnost prevladuje človeka, ki je brezvoljna igrača v nje oblasti. Ako ji ni dal zadostila, razriva mu v srci in dela ga nesrečnega. Tudi redovnikom ne smemo verjeti, da so zdržni, v njih srci bluje strast, kateri morajo dati oduška, ako ne, jih pa vmori. Mej redovniki g. Aškerc ne pozna poštenjaka, ampak le prešestnike, pijance, hinavce. Strasti ne more vkrotiti niti volja niti celó milost Božja. Ta strast prisili zakonsko, da vmori moža in se zaveže z drugim; giblje roko meniha — slikarja, da naslika v samostanski cerkvi podobo nekdanje „svoje,“ ter pred njo moli in jo poljublja, dokler mu srce ne premine; ona žene graščaka, da se zaljubi v dekle, in ko se oče njen roti, mu mora krvnik odsekati glavo ter jo prinesti v grad pred šumečo družbo. Gospoda in plemenitaši nimajo na sebi pridne ene same dlake: krvoločni so vsi, brezsrčni, prešestniki — zatorej najbolje, da jih kmetje — puntarji podavijo ter pošljejo v dno pekla.

Pač črne so slike Aškerčeve, tako da se človeku kar zgrozi, ko postoja pred njimi. In čeravno posije tu pa tam kateri jasni žarek, vender je ozadje le temno, in noč zagrne kmalu zvezdice, ki so začele ravno migljati na nebu.

Junaki Aškerčevih romanc in balad so prešestniki, morilci, tatje, krvoločniki. Od povsod plaši človeka strah, pred oči stopa življenje in človeštvo kažoč mu le rane, le gnjilobo. In človek bi res mislil, da je vse na svetu hinavščina, nezvestoba, nevsmiljenost, podlost. Ne kar resnično biva, kar je pozitivno, počemer se moramo vspenjati, ampak kar je negacija, kar se studi nepokvarjenemu čutu, to je predmet poezije Aškerčeve. Tako poezijo imenujemo mi ne realizem, najmanj pa zdravi realizem, ampak nihilizem; Aškerc je pesnik ne realist, ampak pesnik — nihilist.

In res, denimo, da bi slikar spravil na platno, kako n. pr. ona podaja možu kupo sè strupom, da se ga iznebi, ker je star in bled, in se potem zaroči z drugim, mladim, lepim — ali pa, da bi nam kdo naslikal s čopičem Aškerčevega patra Urha, „redovnika, živega svetnika“, (recimo: živega hinavca) kako se potika v temni noči, da zapeljuje slovenska dekleta, kako se pogaja v Celjani, da si pridobi „lepo Margareto“ — da bi nam narisal Zajčke patre kartuzijance, kako pijani pevajo in se valjajo po kleti okol „sodov velikanskih“, kjer imajo svojo „biblioteko“, in da bi slikar enake slike javno razstavil občin-

stvu na ogled, kaj ne, kdor ima le še kaj sramežljivosti v očeh, bi se sê studom obrnil od takih vmazanosti: pfui! Da, klicali bi na pomoč policijo naj zabrani tako javno sramočenje katoliškega redovništva..... In vender, česar bi se ne upal noben pošten slikar, take podobe, risane ne z mrtvo barvo, ampak z živo besedo, se je predrznil javno izpostaviti na ogled katoliškim Slovencem g. Aškerc katoličan, ne le to — katoliški duhoven! In predrznil se je, potem ko smo njegove „poezije“ — še pod skritim imenom — javno grajali!

Še stari pagani so imeli bolj estetičen vkus. Slikarju Pavzonu je posebno dopadlo risati, kar je pomanjkljivo in grdo na človeku in v človeški omiki, a zaradi tega so ga stari prezirali, živeti je moral v največji revščini. Pireiku pa, ki je slikal brivnice, vmazane delavnice, osle in kuhinjsko zelenjad z nedosežno natančnostjo, češ, enaki predmeti toliko mikajo in se vidijo tako redko, izrekli so „vmazanec“ — rhyparographus.

Blato se zakrije se zemljo ali z listjem, da ne smrdi. Vže zadnji pot smo obžalovali, da je nekdo sprejel v svojo zbirko dosti smrdljivega iz narodne poezije koroških Slovencev. A zdaj moramo še bolj obžalovati, da je g. Aškerc tako blato ne pobral, ampak sam je zmesel ter nam je povil v ličen zvezek. Beroči take poezije se nehotoma spominjamo, kar je neki epigramist rekel grdemu človeku: „Kdo te bo slikal, ker te nihče noče videti!“ G. Aškerc pa in njegove vrste „realisti“ bi rekli: „Bodi še tako grd, hočem te vender naslikati. Dasi tebe nihče rad ne gleda, naj se pa občuduje moja slika; ne vkoliker predstavlja tebe, marveč vkoliker priča o moji umetnosti, ki zna tako spako tako zvesto posneti.“

Stojé pred slikami Aškerčevimi občudujemo tudi mi njegovo jezikovno umetnost, čistoto govora, živost barv in podob — a gnjusijo se nam v njegovih glavnih slikah predmeti, katere si je izbral, obsojamo nazore, katere izraža.

Pa še vse bi g. pesniku spregledali, vse prej mu odpustili, a da je v svojo zbirko spet sprejel „Celjsko romanco“ pa „kroniko Zajčko“ — to ostane neizbrisljiv madež na imenu pesnika slovenskega, duhovnika katoliškega.

Slovenci, ne dajmo pač v roke takih zbirk nežni mladini, da bere take „poezije“ ali jih celó predava (po čitavnicah ali celó šolah!). Vže tako je iz javne vzgoje kmalu da ne izginil ves idealizem, in materijalizem zataplja v mladih duhovih vse vzore, vdušuje vsak idealen vznos. Ako se bo pa mladina naša vrhu tega redila s tako „poezijo“, izgubi še tisto malo vere v ideale, katero si je morda rešila iz vesoljnega potopa; obupa nad mogočnostjo kreposti in vda se duhomornemu fatalističnemu naziranju. Rod pa brez idealov, rod brez vere v krepost, rod vzgojen v pesimizmu — tak rod pomenja pogin naroda, pomenja — narodno smrt!

II.

Še en vzgled mladoslovenskega „realizma“.

Smet ni sicer vredna, da bi jo pobrali. Vender ker vže govorimo o „zdravem realizmu“ naših leposlovcev, dodajmo še to.

Taka smet je Jurčičeva povest: „Bela ruta, bel denar“, katero je sprejel g. Fr. Levec, c. kr. profesor in vzgojitelj slovenske mladine, v VIII. zvezek „zbranih spisov“ Jurčičevih.

Če se ne motimo, se je izdajatelj Jurčičevih spisov nekje vže opominalo, naj bi Jurčiča toliko ne zbirali, ampak bolj iz njega izbirali. Veliko dobrega in lepega se nahaja v njegovih delih, a marsikaj tudi, kar ni tako in kar bi bil Jurčič sam kasneje prenapredil ali celó vničil.

Toda „realisti“, ki bi mladini pokazali svet „kakeršen je v resnici“, (da bi se tudi oni kdaj pokazali, kakeršni so v resnici!), ne ločijo radi mej dobrim in slabim, posebno pa ko gre za to, da se katoliški cerkvi ali duhovnom dá krepka zaušnica.

In za kaj takega je povest „Bela ruta“ prav kaker navlašč stvarjena, da si boljše ne morejo želeti. Ker leposlovne vrednosti nima nikake „Bela ruta.“ Toda skrit je v nji ocvirk za liberalne zobe — non plus ultra. In ker je povest kratka — ne obsega celih osem strani — stane radovednega bravca pač malo truda, najti ta ocvirk.

Kaj je tedaj? Poslušaj!

„Umevno je torej, da smo — bilo je večje slovensko društvo zbrano — tudi na politiko prišli in privrženci liberalno-narodne stranke ne posebno ljubo in respektno obdelovali ono naše duhovenstvo, kateremu je svoja črna suknja in kar k nji spada, prva, a narodna politika druga, če ne zadnja stvar. Mlajši mej nami so jih obirali, morda še preveč, ne ločivši poštenjakov mej duhovenstvom in fanatikov.“

Potem takem so tedaj duhovni, ki stavijo vero nad narodnost, Boga nad človeka — fanatiki; poštenjaki mej njimi so pa le tisti, ki zatajivši večno veljavna katoliška načela z liberalci na kolenih molijo narodnostnega malika.

Pa še nekaj drugega. V „povesti“ se govori o vraži, „da se ne sme nobena deklica, ki se je z duhovnikom spečala v stvarih, katerih celibat ne odobrava, po Blej-kem jezeru voziti“.

In v potrjenje tega pripoveduje se nam dogodek, ki je, kaker nas zagotavlja pisatelj, „prozaičen, resničen, ali žalosten.“ (Vže lahko verjamemo, kako „žalostni“ so za liberalce enaki

dogodki). Dogodek je pa ta-le: „Ljubil je deklico, ki je bila pripravljena njega vzeti, ki mu je ljubezen govorila in pisala, a imela tako veliko in prostorno srce, da je složno mogel notri biti tudi lep kapelan, kateri ji je dopisoval in h kateremu je skrivaj tudi hodila.“

Ste slišali, slovenski duhovni, s takim blatom ometajo vas in vaš celibat! In te lepe „povesti“ bere pred vsem — kar skušamo sami — učeča se slovenska mladina. In kaj bi jih ne brala!! Saj jih dobiva le ona po znižani ceni, saj se ji priporočajo po šolah od lastnih profesorjev, in zanjo jih izbirajo in izdajajo postavno nameščeni odgojitelji mladine, kakeršen je g. Levec. Ko bo prebral gimnazijalec tako lepo historijo, ne bo li odložil knjige misleč si pri sebi: A, taki so farji! Potem pa pojdite, slovenski duhovni, pa držite vernemu ljudstvu šmarnice ter govorite o devištvu Matere Božje, slikajte mladini angeljsko čistost sv. Alojzija!

Menimo, da se naši konservativni listi sploh premalo ozirajo na vse, kar prihaja iz „Narodne tiskarne“ na gladkem papirju mej slovenski svet. Epiteton „narodna“, ki ga stavijo naši liberalci na čelo skoro vsem svojim podjetjem (n. pr. narodna tiskarna, narodni dom, narodna biblioteka, narodna čitavnica, narodno gledališče, Slovenski narod itd.), da se s tem skažejo nedotakljive in tako vganjajo, kar hoté, ta epiteton ima za slovenske konservativce še zdaj nekaj nimbus, kateri jih zadržuje, da ne rečejo liberalcem povsod in vselej, kar in kaker jim gre. Kaj pa! Celó nasprotno znaš doživeti! Ondan, ko smo imeli še besedo pri „Soči,“ smo se tudi predrznili povedati českim in drugim Sokolom, kar jim tiče; ker se je pa dalo iz naših besed sklepati, da nismo tudi slovenskim Sokolom brez pogojno naklonjeni, glej, vzdignili so se nad nas — konservativci; in v svoji preveliki gorečnosti za čisto narodno stvar, v kateri ni še sence katoliške, podtikali so našim besedam desetkrat več, nego so pomenjale! Ako bi imel sloviti „Hotébor“ (Bog mu greh odpústi) vsaj toliko ognja katoliškega, kaker narodnega, bi bil moral pač še prej iztakniti lepo „povest“ iz Jurčičeve zbirke ter posvetiti ji voden članek, v katerem bi bil pokazal, kako se blati od naših verskih nasprotnikov ne Sokol ali narodna društva, ampak katoliška duhovščina. Ne, katoliškim načelom, katoliškim duhovnom, redovnikom se pljuva v obraz vže leta in leta, in prenaša se večinoma vse potpežljivo iz „ljubezni do miru“; ako se pa od časa do časa katera zine proti nesramnim napadom, se hitro potem poklekne pred razžaljenca, naj odpusti in — molči se spet eno leto! Saj še bi Slovenci skoraj ne vedeli, da imajo liberalizem v domači hiši, ko bi jim ga ne bili pokazali mi.

Mi ne poznamo take politike! Liberalcem bomo v obraz očitali, karkoli včinjajo v pogubo katoliških načel in nravnosti.

Komur ljubo, poslušaj nas, beri nas, komur ne, pa pusti nas. Tako smo pisali svoj list do zdaj, tako in ne drugače ga bomo pisali tudi za naprej, dokler bode izhajal! In upamo, da ga ne bo še konec!

Dr. M.

Raznoterosti.

„Monatsschrift für christliche Socialreform.“

Pri katoliškem shodu na Dunaji videl sem v prvi vrsti na skrajni levici odra skromnega moža, sedečega poleg cerkvenih dostojanstvenikov, poleg odličnih prvoboriteljev krščanske misli. Skoraj da je bil preskromen na toli častnem mestu. Poleg njega na levi sedel je nemirni »tribunus plebis« dr. Lueger, a še bolj na levi stali so sami mladi fantje, vseučiliščniki v prekrasni praznični odeji!

Na obrazih vseh navzočih svetila se je radost zmage gotove, navdušenje za boljšo bodočnost. Neznanec naš pa je resno gledal po govornikih in poslušavcih in tiho molčal. Tudi ko smo se vsi smejali, ni smejal se on. »Ali mu ni do stvari? Ali ne veruje z nami v boljšo bodočnost?« menil sem sam pri sebi. Ali kdo je ta mož?

Ravno ko sem ponovil vprašanje, obrne se mlad govornik — ki je čez mero navdušeno govoril — obrne se pravim na oder in klanjaje se izgovori: »Trudoljubi in izborni pisatelj — Vogel-sang.« Oni tihi gospod pa je vstajal in lahno poklanjal se občinstvu.

Tako sem prvič osebno spoznal Vogelsanga! Bilo mi je tem dražje, ker sem ga po glasu in spisih vže davno poznal. In kdo čitateljev »Rimskega Katolika« ga ne pozna? Kdo ni čital njega temeljitih člankov v »Vaterlandu,« čegar glavni vrednik je Vogel-sang? Komu je ta prvi avstrijski socijolog neznan? Marsikomu pa vtegne celo neznan biti drug časopis mesečnik, kateremu je tudi Vogelsang vrednik. Ta list hočem danes priporočati čitateljem. »Monatsschrift für christliche Social-Reform. Gesellschafts-Wissenschaft, volkswirtschaftliche und verwandte Fragen.« Ako rečem, da je v listu v resnici to, kar je na čelu zapisano — povedal sem vso hvalo tega odličnega lista!

Potrebo tega lista ni povdarjati. Malo je izobražencev, ki

s temi vprašanji ne baviyo se. Socijalno vprašanje daje misliti cerkvi in državi, državnikom in učenjakom, gospodarjem in delavcem! Menim pa, da imamo mi duhovniki posebno dolžnost in priliko zanimati se s temi vprašanji, ki segajo globoko v časne in večne koristi narodov krščanskih! Pozabiti bi morali zvanje in namen svoj, ako bi hoteli mimo vboštva in moralnega zla, ki tare narode skoro vesoljnega sveta. Naša naloga je oznanjati blagovestje vbožcem! Še v nobenem stoletji — odkar so robstvo odpravili — niso imeli čuvaji sijonski toliko dela, ko baš današnje dni. Pozivljemo torej osobito vse mlajše duhovstvo, da se resno loti učiti in misliti o teh vprašanjih. Ni dovolj čitati ta vprašanja v časopisih dnevnikih, niti samih teorij v apoloģijah in drugih debelih knjigah, treba je čitati stvarno vrejevana poročila dnevnih sobitij in njih ocenitev po večnih krščanskih načelih. Časopisi kaker »Vaterland« čitajo se prav prijetno. Toda časniki pišejo v naglici, površno in razdelno o teh pojavih niti so vedno po ceni dovolj. Knjige držijo se premalo podrobnih podatkov razpravljajoč gola načela.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Kdor hoče sobitjim pazljivo slediti, bistvo ločiti od nevažnih okoliščin v socijalnem življenji, kdor hoče o teh sobitjih imeti pregled in trezno, zrelo razsodbo — ne pozablaj naročiti napominani list.

V dokaz postavimo semkaj naslove nekaterih člankov v lanskem in letošnjem letniku: Zur gewerblichen Bewegung in Oesterreich. — Zum Centenarium der Revolution von 1789. — Zur Armenpflege. — Die Arbeiterverhältnisse in Nordamerika. — Russland und sein Einfluss auf die Zukunft Europas. — Frauenarbeit. — Manchester antimanchesterlich. — Können Gründungen von socialen Corporationen die heutige Gesellschaft retten? — Criminalpädagogik. — Ueber das Pferdefleisch. — Philosophie des Dockenstrikes.

Poleg obširnih člankov raznih pisateljev donaša list redno rubriko: »Sociale Chronik«, in pa književno poročilo. Za temeljitost in krščanska načela porok sme biti ime — Vogelsang!

Čujmo, kako piše Vogelsang o početku tekočega leta: »S tem zvezkom začenja »Monatsschrift« 12. leto. Mnogokatero nevarnosti, mnogokatero nemilost in napadanje je list prebil s pomočjo Njega, čegar ima zagovarjati najviše pravo čez zemljo, čez ljudi, čez socijalno življenje ljudi mej seboj. Na tem sloni njega nada, da ne zgreši pravega smotra čez ono mero, do katere mora vsako človeško delo zmoti in slabosti plačevati davek. Kajti tu nam je na roko ko zlato včiščena modrost, katero je vže dve tisočletji zbrala cerkev v nešteti delih svojih sv. očetov, bogoslovcev, moralistov in filozofov. V priklad so nam rušine prarazodetja, katere vničiti ni mogla pregreha in zmota propalega človeštva. In pa — skoraj še več nego vse to — imamo za učiteljico

- nastavnico prekrasno zgradbo socijalnega reda, koji so vstanovali plemeniti zapadni narodje pod materinim nadzorstvom sv. cerkve: v nravi, zakonih, institucijah, pravnih pojmih svitlo žareč majak brodarju, ki dandanes jadra na razburjeno morje socijalnih vprašanj, v zavesti, da mu je nepremično gledati luč, ne katerikoli novi svet naj vesla. Nikdo ne more do obljubljenih bregov, kdor gre le za domišljijami samovolje, lakomnosti in oblastnosti. Mila volja in modrost božja nam je naznačila deželno naše bodočnosti, toda naša svobodna volja in stroga odgovornost odloči, ali dospemo do trdnega brega ljubezni in pravice, ali pa radovoljno zablodimo v propad, kaker vže zdavna propali drugi narodje in države.

Blagočesteč prošlost smemo skoz meglo sedanjosti gledati z jasnim in nevstrašenim okom v bodočnost in delati za njo!

Taka načela in take razprave menim, da smemo priporočati čč. duhovstvu. Vredništvo in založništvo obrača se v resnici v prvi vrsti do njih, katerim je druge učiti, do čč. duhovstva, do društvenih predsednikov in zavodov, da naj ta list zdatno podpirajo.

List izhaja letos vže 12. leto vsak mesec na 3-4 polah v osmerki in stane na leto 6 for. franco. Stari letniki po 3 for.

Marsikomu bo list predrag. Kdor pa toliko vterpi, prepričan sem, da mu ne bo žal denarja. Pač pa nam mora biti žal, da ima ta list po dvanajstih trudapolnih letih še vse premalo naročnikov in čitateljev.

Dr. J. Pavlica.

Liberalizem pripravlja pot socijalizmu — v šoli.

Kaj namerja liberalizem iz ljudske šole? Znani so smotri, katere hoče doseči s šolo. S svojim vplivom hoče v šoli odpraviti veroizpovedanje, in da je pri svojem delu gotov, povspešuje mešane, komunalne in vkupne šole (Simultanschule), katere so po njegovem mnenju nekaj najpopolnšega, kar je človek izumel. Dobro vé, da brezverska vzgoja je tudi vzgoja brez pozitivne vere. Povsod, kjer le more, podpira indiferentizem in hoče na tak način povsod škodovati kristijanstvu in njegovi nositeljici katoliški cerkvi in sicer tako dolgo, da jo konča. Liberalizem hoče odpraviti iz šole vsak cerkven in versk vpliv in se poteza za nadzorovanje posvetnjakov. On hoče na razvalinah veroizpovedanj postaviti čisto človeštvo. Da pa vresniči liberalizem svoj žalostni smoter, ni niti misliti, kajti človeška družba je dandanes žrtev socijalističnega prevrata; revolucija bode tudi liberalizem pokopala. Moderna šola pravi: „Mi hočemo iz kristijanov ljudi.“ Kaker da bi ne bil kristijan najpopolnši človek! V samem tem stavku izraža se namen, katerega ima liberalizem pri državni

šoli. Neverska državna šola bodi pomoček, s katerim naj se konča kristijanstvo. To je novodobna vzgojevalna modrost.

Isto, kar liberalizem od državne šole, zahteva zase tudi socijalizem. Liberalizem vzgaja popolnoma v duhu in po želji socijalizma. Le hoče socijalizem svoje namere izvršiti hitro in brezobzirno, liberalizem pa gre počasi, z vso opreznostjo na delo, da prizanese vsaj nekoliko časa postavnim pravicam, da ne nastane mej vernim ljudstvom kak krik proti njemu in da ne pride pri ljudstvu v nemilost. Liberalizem deluje le krotko, a njegovi nazori so enaki nazorom socijalističnim. Moderna pedagogika ima namen vgnjezditi se, kjer je le kaj upanja, da obveljajo socijalistične ideje. Da, liberalizem pripravlja pot socijalizmu. Tudi v nemškem cesarstvu, v središči tako zvane inteligence in izobraženosti, je mnogo šol, v katerih se javlja socijalizem. Vprašalo se je po vzrokih, a odgovor bodi jim: Kjer ni pravega kristijanskega strahu in kjer začne poljubno filozofično naziranje, tam se začne javljati teženje po socijalističnem naziranju, in ako se tu pa tam močno javlja, kdo bi se temu čudil! Kjer pride socijalizem v šolo, se mora kristijanstvo vmakniti. Sè stališča te skušnje moramo soditi tudi one, ki hočejo državne šole spremeniti v neverske. Nevarno je spremeniti šolo v neversko „Drillanstalt“, kajti to je proti njenemu bistvu in proti njeni nalogi. Ako hoče nemški liberalizem poskusiti, zgodilo se mu bode kakor njegovemu bratu na Francoskem in v Ameriki. Na Francoskem so bile državne šole izvir „komune“, kar priznavajo tam vsi, katerim je nekaj do blagrá domovine. Državna moderna šola na Nemškem se bode gotovo ravno tako razvijala. Vse ideje imajo svoje neizogibljive posledice, ako se vresničijo v življenju. Kar je pa na Francoskem in v Ameriki škodovalo, ne bode pri nas gotovo koristilo. Logika dogodkov bi sicer prvič lagala, kar pa ne stori nikdar. — („Kanisiusvereins-Korrespondenz.“)

Te besede vpotrebimo lahko tudi na naše šolstvo, saj naša šolska postava je prepisana iz nemške.

Jezuitska odgoja.

Protestantski rektor Körner v Hali, praktičen odgojitelj, piše v svoji zgodovini pedagogike o jezuitih naslednje: „Se le jezuiti so ustanovili šolstvo, katero je bilo najboljše organizovano za tiste dobe, in katero si je tedaj pridobilo zaslužene slave po celem svetu. Navada je, da se nam slikajo jezuiti kot nečloveške hudobe, polni zvijače, izdajice, dasi bi moralo biti znano, da so zločinstva, katera jim očitajo, historično nedokazana in da je bila odprava jezuitskega reda v preteč. stoletju nasilstvo birokratičnih ministrov. Pravična dolžnost je delati na to, da obmolkejo oni hudobneži, kateri hočejo videti v vzgojevalnem zistemu

jezuitov „die raffinierteste Bosheit zum Verderben der Jugendgeister“. Jezuiti stoje na vrhuncu svojega časa. Tudi imajo največjih zaslug v tem — kar mora tudi vsak protestant priznati — da so podučevali stare klasike tudi s praktičnega stališča in so tudi vzgojo v svojih šolah enako cenili. Oni so prvi pedagogi, kateri se drže psihologičnega takta, kateri ne izobražajo po šabloni, ampak vzgajajo individualno, za praktično življenje in zagotavljajo tako celemu šolstvu v privatnem in državnem življenju dostojno mesto. Od tega časa začenja doba znanstvene pedagogike. Jezuiti so dosegli v svojih šolah tako moralno čistost, kaker je ni bilo v nobeni šoli šestnajstega in sedemnajstega stoletja“.

Framasonski recept.

Žalostna resnica je, da se javljajo v slovstvu in v umetnosti, v odgoji in v poduku vedno strastnejši napadi na vero in nramnost. Odkod to izhaja, pove nam masonska knjiga: „Amico del Popolo“, katera priporočuje svojim bratom:

„Masonstvo mora v prvi vrsti nato delati, da pripravi duhovščino na slab glas, in da zabranjuje občevarje ljudstva z duhovščino bodisi v verskih družbah, bodisi v družinah. Ženo moramo odtujiti cerkvi in jo živiti s čitanjem časnikov in romanov, katerih glavni smoter je dokazati, da je vera velika nesreča. Po občinah naj bodo opazovalna središča, katera naj bodo v tesni zvezi z vradniki, učitelji in trgovci, a v vednem nasprotju z duhovščino; ta središča zbirajo naj novice in jih pošiljajo časnikom, da se vniči brezmiselno češčenje duhovščine. Družine, katere čitajo katoliške liste, moramo zasmehovati in v vsako družino vrniti liberalen list; ako se upa kedo zagovarjati duhovščino, moramo ga pobijati. Proti duhovščini poslužujmo se liberalnih delavskih društev, šole, otroških vrtov, podpirajmo delo ob nedeljah, priredujmo za ljudstvo s potujočimi gledališčinimi igralci razne predstave kajti strasti, ako jih zdramimo, odtegujejo mladino od duhovščine. Ne bodimo izbirični pri sredstvih, da le izpodrinemo veljavo vere in duhovščine; vsako sredstvo je dobro, da oprostimo človeštvo duhovniških verig.“

Tej izjavi ni treba pojasnila!

Izhodna in zapadna cerkev.

Učeni ruski filozof Solowieff je kaj karakteristično označil z malimi besedami delovanje izhodne-razkolniške in zapadne-katoliške cerkve. On pravi:

Po ruski ljudski pravljici, je poslalo nebo sv. Nikolaja in sv. Kasijana, da bi opazovala zemljo. Tu zagledata vbogega kmeta

ki se je zaman trudil, da bi voz sena potegnil iz blata, v katero je bil zavozil.

„Pomagajmo možu potegniti voz iz blata“, pravi sv. Nikolaj.

„Bog varuj“, odvrne sv. Kasijan, „lahko bi si onesnažil svoj roket!“

„Torej pa počakaj malo ali pa hodi sam dalje“, pravi sv. Nikolaj, stopi srčno v blato in pomaga kmetu potegniti voz.

Z vmazanim in raztrganim roketom vrne se sv. Nikolaj v nebo. Začudeno ga pogleda sv. Peter, ki se pa vendar vmiri, ko mu pove Nikolaj, zakaj je tako vmazan in raztrgan.

„In ti“, vpraša sv. Kasijana, „ali nisi bil zraven tudi ti?“

„Bil sem, pa nimam navade, da bi se mešal v stvari, ki ne zadevajo mene in posebno nisem hotel omadeževati brezmadežne čistosti svoje duhovniške obleke.“

V svetnikih naše legende vidi Solowieff podobo izhodne in zapadne-katoliške cerkve. „Izhodna cerkev želi, kaker sv. Kasijan, priti v nebo brez madeža na svoji obleki, zato povspešuje povsod svoje pusto samotarjenje, svoj premišljajoči mysticizem, zato se zdržuje vsake politike, da, vseh socialnih vprašanj, ki zadevajo celo človeštvo.“

„Zapadna cerkev — kaker imenuje ruski bogoslovec katoliško cerkev — ni se bala stopiti v blato zgodovinskega življenja. Skozi mnogo stoletij bila je edina voditeljica нравstvenega življenja in duševne omike mej barbarskimi evropskimi narodi, prevzela je nalogo za telesno in duševno potrebo onih ljudstev, ki hočejo prosto vaditi svoj duh in svoje divje nagone. In ko je prevzemala težavno delo, mislila je stolica rimskega papeža, kaker sv. Nikolaj, le na resnične potrebe človeštva, in ne na svojo čisto zunanost.“

V zapadni cerkvi združile so se božje in človeške moči v dosego enega namena, — v izhodni so hoteli obvarovati le čistost. V delovanji vidimo glavni razloček in glavni vzrok ločenja obeh cerkva.

Vsaka cerkev razločuje se po svojem vzoru verskega življenja. Verski vzor ločenega kristijanskega izhoda ni napačen, a je nepopolen.

Izhodna cerkev moli, zapadna cerkev moli in dela.“

Tako sodi ruski bogoslovec in filozof o katoliški cerkvi, naši liberalci pa bi hoteli priversti Slovence v razkol, in take ljudi imenujejo — domoljube!

Kjižica : „Kto prav?“

V knjižici: „Kto prav?“ ali „o sojedeneniji vostočnoj Cerkvi s zapadno“ B. S.....kega, (Leipzig, Wolfgang Gerhard, 1861) ki je pisana proti znanemu ruskemu učenjaku bogoslovcu

A. N. Muravjevu v obrambo neke druge knjige: „O možnem sojedinenju Rossijskoj Cerkvi s Zapadnoju bez izmčnenija obrjadov Pravoslavnago Bogosluženija,“ katero je spisal neki ruski knjez, čitamo mej drugimi zanimivostmi vest, da niso Rusi do najnovejšega časa nikdar tajili dogme katoliške o izhodu sv. Duha od Sina. Za nas je to velike važnosti, ker se navadno prištevajo Ruse Grkom ter z njimi zamenjuje. Avtor omenjene knjižice silno biča ruskega bogoslovca A. N. Muravjeva, ker se je drznil trditi, da ruska cerkev priznava jednako z grško cerkvijo „išhoždenije Duha svjatago ot jedinago Otca.“

V dokaz svoje trditve pravi str. 13: „...Ruska cerkev sprejela je to dogmo v lici svojega metropolita Efrema, kateri je bil 1098 l. na cerkvenem zboru v mestu Bari, kjer se je določevalo o tej veliki skrivnosti po željah Grkov. Po prenesenju namreč relikvij Čudotvorca Nikolaja iz Mire v Liciji v mesto Bari, ki je v Kalabriji, želeli so Grki, videč toliko čudes godečih se z relikvijami svetnika, kateri je bil v prvem vesoljnem zboru najbolj goreč zagovornik skrivnosti sv. Trojice, da bi se zbor sklical na mestu, kjer se hranijo njega relikvije, da bi bilo s pomočjo svetnika razjasnjeno, kako treba razumeti izhod sv. Duha. Papež Urban II. soglasil se je z njih željami in oktobra 1098 l. je odprl zborovanje v mestu Bari s 183 škofi, mej kojimi je bil i ruski metropolit Efrem in po zreli presodbi, dokazal je sv. Anzelm, nadškof Kanderberijski tako jasno izhod Duha od Očeta in Sina, da je zbor izrekel anatem oproti vsakemu, kateri bi se drznil tajiti o dogmo. Da pa je metropolit Efrem, kot predstavljalatelj ruske cerkve, vsprejel to dogmo, dokazuje s tem, da je po vrnitvi iz mesta Bari, vstanovil praznik prenesenja relikvij sv. Nikolaja 9. maja, (zapadna rimsko-katoliška Cerkev praznuje praznik sv. Nikolaja 6. dec) Grki pa, kateri niso vsprijeli zborne določitve, ne praznujejo dodenašnjega dne prenesenja relikvij tega svetnika.“

Na strani 9. pravi pisatelj omenjene knjižice: „Sam metropolit Filaret ne rešuje v svojih razgovorih mej „uverjenym“ „i ispytajuščim“ tega vprašanja v tem smisli, kaker je rešuje g. Muravjev. Glej, kako se izraža. Na vprašanje „ispytajuščago“: „Kaj praviš ti na konec o izhodu Sv. Duha od Sina?“ „Uverenyj“: „Točno to, kar stara Vostočna in Vesoljna cerkev v svojem simbolu. to je nič!“

Na strani 12. navaja besede iz neke knjige, natiskane v Petrogradu 1721: „Da bi dokazal g. Muravjevu, da je ruska cerkev soglasna v tej dogmi s zapadno. in da sti oni razdeljeni samo radi neporazumljenja, izpisati hočem tu nekoliko vrstic

iz nekega dela natiskanega v S. Peterburgu 1821 l. „Kaker ne more Bog Oče ne ljubiti sebe, ker je brezkončno blag, isto ne more ne ljubiti i svojega jedinorojenega Sina, isto popolnega in blazega; s prav tega vzroka ne more Sin ne ljubiti Očeta, kateri je njemu dal sobstvena bitje in popolnost. — Iz te nerazumljive ljubezni, družee Očeta s Sinom, izhaja sv. Duh, kateri je istega bistva, kaker Oče in Sin: ti trije so jedno, po besedah Ivana Bogoslovca.“ Prav ta na nauk pa izraža katoliški katekizem...”

Dostavljamo da je pisatelj imenovane knjižice poruščen Poljak pravoslavne vere, ki je celo svoje življenje iskal sredstva, v katerem bi se dali zjediniti cerkvi zapadna in ruska.

Opšti Imovinski Zakonik za knjaževinu Crnu Goru.

Na Cetinju u državnoj štampariji 1888.

O tem zakoniku pisali so o svojem času mnogo. Po pravici. Ta imovinski zakonik ima biti neizmerne važnosti Črnogorcem, a za tega del ne bode brez vpliva na razvoj drugih Slovanov na jugu. Mi nočemo o njem obširno razpravljati, ker so to vže drugi storili na Slovenskem, niti bi razprava zanimala čitatelje — nestrokovnjake. Dovoljujemo si pa navesti določbe imenovanega zakonika o cerkvenem blagu v V. dela 8. razdelu: „O crkvama, manastirima in drugim njima sličnim uredbama vjere.“ §§ 716-719.

Članek 716. se glasi: „Imabnici su: pravoslavne crkve, manastiri i druge crkvene ustanove, kojima tu osobitnost priznaju crkovna pravila (canones) ili crkovna Vlast, a to priznanje nije u oprjeci sa državnim zakonom.“

To isto budi rečeno i o crkvama in crkovnimi uredbama drugih hrišćanskih ispovijedi, koje država priznaje.“

Katoliška cerkev pa je v Črni Gori polno priznana. Modri knjez je sklenil dogovor s svetom Stolicom. Iz ust samega nadbiskupa črnogorskega slišali smo, da junaški knjez ta dogovor točno vrši, koliker mu sredstva dado. Za tega del pa velja isti zakon o blagu katoliške in pravoslavne cerkve. Navedeni članek stavi sicer granice imovinski pravici sv. cerkve. Ne priznava namreč cerkvi imovinske pravice, ko bi bila v nasprotju z državnim zakonom. Gotovo nima noben posvetni zakonodajatelj prava omejati imovinsko pravico sv. cerkvi. Ali kako hočemo, da naj stavi pravoslavni vladar bolje pogoje rimsko-katoliški cerkvi nego li pravoslavni cerkvi? In vender velja ista omejitev tudi za pravoslavno cerkev. Kako naj zahtevamo od pravoslavne države neomejeno svobodo, ko je cerkev niti v katoliških državah nima! Mnogo strože glasi se naš zakonik, članek 6. R. G. B. N. 142. 21. dec. 1887., ki krati cerkvi imovinsko pravico samooblastno, samovoljno, tudi če ni v nasprotju z obstoječimi državnimi zakoni

Nadalje določuje hvaljeni zakonik o vpravi cerkvenega, blaga, članek 718: „Uprava dobara cerkovnih, i drugih imaonika vjerskog značaja. kao i njihovo zastupništvo naprama ostalome svijeta, biva po ustavu njihovu, po drugim priznanim pravilima i po naredbama zakonike jim Vlasti, u koliko nijesu u oprjeci sa državnim zakonima.“

Pri nas veljajo §§ 38-60 od 7. maja 1874, katere bi za navedeni članek radi dali v zameno!

Članek 719. glasi se nam prijetniše morda nego li pravoslavnim: „Nepokretna (nepremična) dobra pravoslavnih cerkva i manastira, ne mogu se nikako prodavati ili inače ustupati, bez naročila dopuštenja državne Vlasti.“

Ta članek torej ne teži katoliške cerkve, ker govori samo o pravoslavni. Cerkev je gotovo vesela, ako sme prodajati, kar ji drago i kader ji drago!

Žal, da veljajo ti cerkvi katoliški dosta mili zakoni samo za knježevino Črno Goro, kjer imajo gotovo samo neznatno porabo. Toda s Črne Gore vidi se dandanes daleč po slovanskem svetu..... Naj ta duh sprave in bratstva, ki veje zdaj na toplem jugu zaveje čez vse slovanske pokrajine do — do ledovitago morja!

Pravoznanci čestitali so izbornemu Dobrovničanu prof. Bogišiću — stvoritelju hvaljenega zakona — na temeljitem poznanji občnega prava; domoljubi hvalili so čez vse, da se je v mnogih stvareh držal narodnih običajev in nazorov, mi pa dostavimo še hvalo prekrasnega jezika! Tako lepo ni pisan noben zakonik v Slovanih. Ta gladkost in čistost govora tako dobro dé, osobito nam Slovencem vajenim taki vradni slovenščini, da je človeka strah, ko se davi ž njo. Od mladih nog učeni v pravu vedno samo nemščini in latinščini, ne bi ni mislili, da je čista slovenščina toli pristna pravnim pojmom.

Čitatelji spominajo se gotovo še znanih „regulae iuris“ t. j. kratkih, zrnatih pravnih izrek. Podajamo njim nekoliko takih „pravniških izrek in postavaka.“

§§. 987. Zakon je za svakoga zakon. 990. Zao (zli) običaj, nikad tyrd, nikad zakonit. 997. Tvoje sveto, a i moje sveto; čuvaj svoje, u moje ne diraj. 999. I što nije zabranjeno, može da ne bude pošteno. 1002. Što ti zakon dadne, niko ti ne ote. 1004. Tvoja ruka ničije pravo ne skraćuje. 1016. Svaka stvar svoga gospodara traži. 1020. Razgovor je razgovor, a ugovor stranama zakon. 1024. Što dvojica uglave, ta dvojica i razvrći mogu. 1028. Najveća je nepravda, kad ko od zla dela svog, još i korist kakvu ima. 1031. Ko pravo svoje zapušta, nek sebe krivi ako ga izgubi.

O tem zakoniku izišla je posebna razprava v nemškem jeziku: Dickel Dr. Karl. Über das neue bürgerliche Gesetzbuch für Montenegro und die Bedeutung seiner Grundsätze für die Kodifikation

in Allgemeinen, mit Bemerkungen über den neuen Entwurf eines deutschen bürgerlichen Gesetzbuches Marburg 1889.

Manje važnosti je ocena Matvejeva v ruskem jeziku.

Dr. J. P.

Profesor leidenske univerze o sv. Tomažu Akvinskem ¹⁾

W. van der Vlugt priobčil je v pravoslovnem listu „Gids“ članek o „boji za pravico“ ter razlagaje pravoslovje angeljskega učitelja omenja tudi njegove vrline. Nekje piše: „Vže več nego 600 let je poteklo, odkar so se zaprla ona usta, iz katerih je izvirala angeljska učenost, Akvinec bil je kmalu definitor pariškega vseučilišča. Cerkve ga je proglasila za svetega in papež ga je pred nekimi leti priporočil vsem cerkvenim knezom in dostojnikom“.

„Ni bil sofist oni mislitelj, ki je najvišje pojme povijal ne v puhle fraze, temveč v najpriprostejše stavke, ki je zavračaje svoje nasprotnike njihovim naukom odgovarjal stvarno, brez strasti, brez zavijanja. Slava, komur pristojna slava!“

„Njegovo predavanje se nam zdi kaker glas iz onega sveta in vender nas ne iznenadi. Prebirali ga bodo vsi veki in narodi. Kajti velik duh nikdar ne koristi le svojemu veku.“

Slava njegovemu delu! A tudi slava učenjakom, ki neustrašeno prisojajo vrline vsakemu, komur pristojajo! —

Amara Pellegrina, rimska dopisovalka dr. Beyschlag- ga v Hali. ²⁾

Ker se ni posrečilo dr. Beyschlagu dosedaj izpodkopati skalo katoliške Cerkve, najel si je v Rimu žensko bitje, neko gospico, ki se zove: Amara Pellegrina. Amara se zove menimo, ker je noče imeti nikdo za soprogo. Ona tudi črti celibat, ker si ne more dobiti zaželenega „šoceljna“. Zato piše v smislu svojega imena o vsem svetu in katoliškem le grenko in trpko in sarkastično. Kar se ni posrečilo rimskim cesarjem, ni longobardskim kraljem, ni Hohenštaufovcem, ni doktorju Martinu Lutru, ni Napoleonu, — hoče gospica Amara zvršiti! O nježno bitje! Odloži svoje prstiče raz skale sv. Petra! Je nekoliko previsoka in prevelika za-te.

Gospica Amara dopisuje iz Rima v Nemčijo, pa ne ume italijanščine. Piše n. pr. „kardinal Rampollo“ (namestu: Rampol-

¹⁾ Laacher-Stimmen 1890 H. I.

²⁾ Laacher-Stimmen 1890. 2. H.

la), „kardinal Parrochio (namestu Parochi). Po njeni razlagi je pisal sv. Pavel: „Kdor telo Kristusa „impunamente“ je in pije, je in pije svojo sodbo.“ Kaj ko bi mi njenega ljubljence Gior-dana Bruna imenovali G u a n o Bruno!?”

V svojih rimskih poročilih izraža svojo nevednost in pravi nekje:

„Papežtvo je bilo, je in bode velikansko poslopje najstrahotnejšega egoizma, katero se gradi na denarji in oblasti ter si podjarmuje človeštvo“.

Zmedena gospica ne vé, da Bog ni mogel hoteti svojih vernikov vklepati v železje egoizma. Takega namena ne moremo prisojati Bogu najsvetejšemu. Hibe in nedostatnosti duhovenstva našega ne morejo cerkvi izbrisati in ovreči znaka božjega in nadnaravnega.

Gospica Amara („grenka“) je imela vender tri „sladkosti“ v Rimu. Prva radost jej je bila Brunova slavnost. Druga: „Cronaca nera“, sramilni list, ki je imel smer onečastiti duhovenstvo rimsko. Toda list je zaginil in se zadušil v svojih lastnih hudobijah.

Tretja „sladkost“ gospice Amare bil je jubilej Valdenzov septembra pret. leta. Po slavnosti, „katere se je vdeležil celo kralj in senatorji“, izrazila se je naposled želja: „Bog daj Valdenzom obilnega vspeha pri njihovem delovanju in pomagaj, da kedaj srečno spreobrnejo Italijo k evangeliju (!)“

Kaka radost bode zavladala, kadar bodo vse hčere in sinovi in vdove evangelijskih pastorjev romale v rimski Vatikan prepevaje Lutrovo: „Feste Burg“. ¹⁾ ter premenile sv. Petra cerkev v evangelijsko zbiralnico! Od same radosti se bodo potoki solzá pretakali v Tiberu. Vsi kipi Matere Božje se bodo premenili v kipe Lutrove Katice. Confessio s. Petri pa v Lutrove svetovalce iz Wittenberga. Tudi gospica Amara bode pri skupni ženitvi duhovenstva našla svojega ženina. O Amara! Glej, kaj te čaka!

Nāše telo in mi.

(Modrovanje gorskega samouka.)

Kako čudovito je sestavljena ona polovica našega bistva, katero imenujemo: telo! Koliko so se vže trudili fizijologi, zdravniki, fiziki, kemiki, koliko poskušenj so vže priredili, z mikroskopi (prav slovensko bi se reklo: z drobnogledi) so si ogledali vsako lakence naših živcev in mišic, in vender koliko je še ne-

¹⁾ Krasen spev protestantiškega korala.

jasnega, nepoznatega! Koliko bolezni še neraztolmačenih, koliko prikazni nerazložljivih!

Zdravnik, dober znanec, mi je rekel: „Človeško telo je čudež stvarjenja. (V državnem zboru bi se bil slišal „na levici“ glasen vgovor). Za vse je tako čudovito lepo in dobro priskrbljeno, da si zbolelega človeka skoro misliti ne morem — ako pa zbolí, bi tudi moral skoro reči, da ni mogoče ozdraviti se.“

Vže to mora človeka osupniti, kako je mogoče, da se kri po našem truplu pretaka. V kako drobne vejice cepijo se žile in žilice, kolika mora biti moč, da potiska kri skoz tako drobne cevi toliko let! In ni ga prostora v človeku, da bi le z iglico vbodel in bi ne ranil katere žilice, tako je vse prepredeno! Ako se zbodemo bodemo čutili znamenje, da smo ranili tudi živec, in ti so zopet tako napredeni po vsem truplu, da tudi ni mogoče iglice vbosti in bi ne čutili. Ob enem se tudi zganemo, če se zbodemo, znamenje, da so ravno tam tudi mišice — torej na prostoru drobne iglice nahajamo krvne žilice, živce in mišice!

Živci, dasi jih je brez števila, vendar pride do možganov samo nekaj drobnih vrvic, po katerih se pretaka neprenehoma toliko samostojnih (izoliranih) električnih tokov, koliker živcev je združenih!

Ono malo hrane, ki je vžijemo, prekuha se v želodcu, male gobice, ki so ob črevesu, posrkajo nase, kar je rabljivega, in ta bel sok priplavi kri v pljuča, kjer se spremeni v pravo, rudečo kri — ta se pretaka po celem životu ter pusti povsod, koder teče, kar rabijo naši organi, skrbi, bi rekel, za „sarta tecta“. Tu odloži, kar rabijo lasje, tam nekaj za kosti, tam popravi živce, tu zakrpa kožo — hodi kakor mojster zidar po obrabljeni hiši, kjer je potreba, pa zamavta. Vemo, kaj se godi, kako pa, to nam ni dano.

Ravnokar se spominjam nove sekte v Angliji — ta uči, da je človeško telo vže po svojem stvarjenji — nevtrljivo! Nekaj sličnega nam je pred desetimi leti profesor psihologije na gimnaziji dokazoval — in meni gre to prav dobro v glavo. Nič se ne bojte, ne mislim učiti krive vere. Mislimo si popolnoma zdravega človeka. Majhen je še, nerazvit — ali organizem njegov spreminja hrano v kri in meso — raste. Hodi, dela, s tem obrabi svoje mišice, živce, kožo i. dr. — vtrudi se, toda hrana in spanje mu zopet povrnejo, kar se je obrabilo — še več, ne le zgubljeno se nadomesti, temuč deček postaja vedno močnejši, krepkejši. Po 50. letu pa začne pešati, oči niso več tako bistre, noge, le prašaj ga, kako ga kmalu bolijo, zlasti, če mu je iti pod se, odkod to? Pride 80. leto, morda 90, morda še čez in zdravnik pošlje župniku „spričevalo“, da je Janez vmrl (dandanes brez „spričevala“ še pokopljejo nobenega ne, še tega ne verjamejo!) in sicer zapiše vzrok smrti: Marasmus senilis. Odkod to, saj je jedel, želodec mu je bil zdrav, nekda, v mladih

letih kahal mu je tako dobro, da ni le nadomestil, kar se je z delom obrabilo, še preostajalo je kaj, sicer bi ne bil rastel, kako, da ne more sedaj še nadomestiti ne, kar se obrabi — saj ga ni nikoli pokvaril, vsega škodljivega se je varoval, hrano je užival popolnem naravno in zadostno, spal je tudi, kako, da se sedaj ne more več vzdrževati, in vender so vsi pogoji življenja, kaker v mladosti! Omenjeni gimnazijski profesor nam ni hotel naravnost povedati, kje tiči vzrok, saj tudi ni smel! Šole so „confessionslos“ — mogoče, da je bil kedo mej nami, ki je bil tudi „confessionslos“, tega bi bil razžalil in profesor prišel bi bil celo na sodnijsko klop, če bi se bil predrznil žaliti „verski čut“ „brezverskega“ slušatelja — mi pa vemo, odkod to prihaja, smrt se nam res zdi protinaravna, naš čut se jej protivi, ali vteči jej nihče ne more: „Če boš jedel od tega drevesa, boš vmrl“. „Po grehu prišla je smrt na svet“. Morda pride tudi ona sekta do tega sklepa, škodilo bi jej gotovo ne!

Čudovito umetno narejena je naša slabša polovica. Par žarkov v oči, v to čudno „camero obscuro“ in človek vidi, nekaj zračnih tresljajev do našega „bobenčka“, pa slišimo! Koliko živcev, mišic mora delati samo zato, da zapišem eno besedico! in vender gre vse tako gladko. Neki francozki učenjak je zračnil, koliko moči človek na dan porabi — popisuje človeka kot „stroj“ — škoda, da ne vem, kam sem oni spis založil — čuditi bi se, v koliko „konjskih sil“ se spremeni oni košček mesa, katerega smo opoludne na krožniku rezali.

Sicer pa ni moj namen človeka pred vašimi očmi anatomsnično razkazovati. Paragrafskih kljuk je dandanes toliko, prav kmalu bi se na katero obesil in bi imel še sitnosti „wegen Kurpfuscherei“. Toliko sem pa menda še smel povedati, zlasti ker nisem nobenega „zdravila“ še nasvetoval. Konstatujem samo, da je človeško telo res čudež stvarjenja, pred katerim se nam je globoko vклонiti in občudovati Božjo mogočnost.

In vender nismo ž njim zadovoljni!! Samo pik z iglico v srce — amen — oko ne vidi več, uho ne sliši, srce ne občuti več — pa ne misli, da pišem o nebesih — ne! smrti veljajo te besede. Vdarec po sencih, najmanjša ranica v male možgane, človeka ni več — in vender človek tako rad živi! Koliko boleznih nas tare! Zdravniki pravijo, da je relativno zelo zelo malo ljudi popolnoma zdravih.

Kedo je zdrav? Vže gori omenjeni zdravnik označil mi je zdravega človeka tako le: „Zdrav je oni, ki nič drugega ne čuti, kaker če je lačen!“ Pa bojim se, da tudi ta definicija ne bo vgajala, mi bi radi kaj čutili in sicer kaj prijetnega. Znan je oni rek: „Mir ist so kannibalsch wohl“....

Ali ni čudno? Vsi vemo, da je delo, zmernost in redno življenje prvi pogoj zdravju, in kako neradi in težko se sprijaznimo s temi besedami? O kuharice! več ljudi ste vže pokončale,

še več — ko zdravniki! „Dolce far niente“, ali se čudimo, če se kedo „usmradi“ in se prehitro črvi v njem zarede, saj se v stoječi vodi tudi! in vender bi bil človek rad zdrav! Prašaj lekarničarje, čemu vsi oni lončki in papirčki, prašaj vse zdravnike, klinike, specialiste, kirurge, profesorje medicinskih fakultet in njih učence: čemu vsa ta potrata? „Ljudje bi radi dolgo živeli — bolnike hočemo zdraviti, da bi ne vmrli“ — toda vsi zdravniki, tudi najbolj učeni ne morejo še enega nemškega cesarja smrti obvarovati!

Glej jetkovega bolnika. Kako hlastno prebira popularno knjigo o pljučnih boleznih, kako zvesto se ravna po vodilih svojega zdravnika — in, če mu ta pove: „ni ti mogoče več pomagati“ — vsake babice svet bode dober, vse leke bode poskušal, da bi le mogel dušo privezati na pol strohnelo truplo — živel bi rad, zdrav bi bil rad!

Mornarji pomečejo v sili vse svoje imetje v morje, bolnik si pusti raji noge ali roko odžagati, nobeno zdravilo ni pregrenko, da bi mu le bilo mogoče smrti uiti.

Tudi zdrav človek ni popolnoma zadovoljen sè svojim telesom — ne le zdrav, tudi „lep“ bi bil rad! Stopimo v štacuno, kjer dekleta ravno rute izbirajo. Najpoprej jo ogleda od obeh strani, pomeri jo na glavo, pogleda v zrcalo in, ako ga ni, poprašuje tovaršico, kako jej stoji, pomeri celo njej na glavo, da bi lahko sama videla, kako se jej poda in ali se vidi cela tista lepa roža na zadnjem voglu — ta je vže na kmetih — o mestu molčim. In kaj za glavo, saj še za noge skrbijo, da so čevljarji pravi reveži: le take naredi, da bodo lepi in majhni videti! Kaj, če je prav v žepu „kača“, nič ne dè, če je prav doma okno s papirjem prevlečeno, da se je le v nedeljo mogoče nališpati, pa je dobro! — Da bi pa ženske ne mislile, sovražen nam je, moram še „fante“ malo „počesati.“ Komaj ima pob 15 let, vže išče po časnikih naznanjene: „Untrügliche Haarwuchsmittel“, da bi si priredil pod nosom par „kacin“, katere še le dajo „fantu“ pravo veljavo; lasje morajo stati prav, kaker mačku dlaka. Ta se vedno liže in gladi prav, mladič pa hodi k brivcu, ali pa ima lončke pomade, da bo vse gladko. Obleka mora biti, kaker vlita in gorje krojaču, če je kje preširoko ali prenerodno.

Za lepo, gladko kožo skrbijo kozmetične vode; najbolj slovi „brezovo olje“ — faktično, se ne delam norca. Na zelena lica — kar kup barvila, da se „primanjkljeje“ odpravi — lasje, če komu ne vgajajo, se „prebelijo“ in prebarvajo, zobje se ponaredijo — še starci bi bili radi lepi, bele, ali sive lase počrniijo, brado ravno tako, ako raste kje kaka dlaka preveč, koj v lekarnico po kak „depilatorium“ in živio! zdaj sem pa lep!

Artur gleda malo „križem“ (ne bodi grdo rečeno!), koj k zdravniku, pa k imenitnemu, če prav je daleč, nič ne dè — raji si pusti očesne mišice rezati, da bi bil le lep. Ne vem, katera

zgodovinska oseba, menim, da neki nemški general, bil je slep na eno oko — vedno se je dal le od strani slikati, da bi se slepo oko ne videlo. Bradovice-ove ne bodi ga treba — proč z vami, če ravno boli! Smešno je, kaj je na Bledu počel neki zdravnik — imena pozabim tako kmalu — s svojimi pacienti — debeluh — da bi jih oprostil neprijetne doklade. Bose in gologlave podil je po najhujši vročini okoli in radi so vbogali, da bi bili le lepi!

To telo nam vender preveč sitnosti dela. Vedno hoče jesti, piti, vedno naj bi se mu streglo, in vender je tako nerodno! Najmanjši ptiček nam figo kaže. Človek, tako moder in prebrisan, navezan je na prostor. Kako težko je priti vrh hriba, koliko truda, ako se hočemo premakniti na tej obli, ki jej pravimo: zemlja, le par milj daleč! Milja, zares prevelikega pomena za zemljaka, kaker je malenkostna v „vesmiru“. Tudi to pomanjkljivost občuti človek ter si pomaga, kaker le ve in zna. Da bi hitreje prišel iz kraja v kraj, kupi si konjiča, redi ga — ako noče zadosti brzo leteti, poje bič (— to je svetovni konjski jezik — vsi konji celega sveta ga razumejo — pravi konjski „volapük“ —). Toda konj je še le prepočasen in še po morji ne zna voziti. Zaprezimo železnega konja — s tem pa kar švigamo po zemlji, juhe! to ti je vranec, pa ogenj žve in vodo — po suhem in po morji dirja z nami, kaj pa da, da mu moramo nožice po tem vravnati. Gori po hribu nas nese, čez jarke in prepade, le da mu mora prej kak „moderni“ Janez pot popraviti. Dobro pa vender človeku dé videti in občutiti to zmago nad nerodnostjo in okornostjo našega počasnega trupa.

Celo v sinje višave bi se človek rad spustil. Res, da se je vže marsikatero neprostovoljno in nenadovoljno povrnil na to prozaično zemljo, vender še nismo obupali, da se nam posreči iznajti tudi namestnika ptičjih perut.

O ti daljava! Prijatelja imam; kako rad bi se ž njim pogovoril, pa je v Ameriki! Če mu ravno po parniku pismo pošljem, kedaj še le ga dobi? Nič bati se! stopimo k telegrafistu, bo malo pobobnal na tisti „knof“, pa bo prijalelj vže za par minut vedel, kaj mu hočem povedati, in še nocoj dobim odgovor. Ako bi bil malo bliže, stopila bi kar k telefonu, pa bi se pogovarjala kar naravnost brez posrejevalcev.

Pa ti želiš kar svojo pisavo prijatelju poslati s telegrafsko hitrostjo, tudi to se zna zgoditi. Telegrafisti ti dá kos papirja — plačaš po velikosti — in napiši nanj kar hočeš in kaker hočeš, prav kongruentni list dobi tvoj prijatelj v roke; celo svojo fotografijo mu lahko pošlješ po telegrafu, kaj hočeš še več?!

(Dalje).

Na znanje.

„Rimski Katolik“ izhaja štirikrat na leto, in sicer: koncem januarija, aprila, julija in oktobra. Vsak zvezek obsega vsaj 96 strani.

Rokopise sprejema vredništvo: dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici.

Opravništvo lista: „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Ista bukvarna sprejema naročbo in naročnino. Posamezni zvezki se prodajajo po 50 novcev.

Listnica vredništva.

O d r p t o p i s m o. — Čudim se, kako molčiš. Pa zdi se mi, da ste sploh vsi pri vas se zavezali, kakor bi hoteli se držati po reku: molčati je zlato — ali kaj?... Jaz pa ne morem. Da bi ga bil Ti poznal mojega ujca. To ti je bil — »vere Israelita« Nije imel skrivnosti, katere bi ne bil razprodal po Gorici. En kosček te uravi tedaj sem dobil tudi jaz. Kar se je zgotovilo v notranjih prostorih, mi skoči v vežo in odtoč prerado smukne na ulico...

Bilo je, če se ne motim, predzadnjič, ko si mi pisal. Zvedel si bil, da sem stopil z eno nogo — nekateri hoté reči, da je bila levica — na politično polje. Podvizal si opominati me, prositi, naj bi za voljo Božjo pustil nesrečno, neplodovito politiko češ, ona ima svoja pota, svoje zakone; nič ne bo zdalo butati ob steno, krvavela mi bo glava! Odkrito ti moram reči, da take besede mi niso vga-jale. Priznavam sicer, da politika prezira dandanes više zakone in težji, trmoglavo za svojimi smotri, ne da bi gledala, kako žali pravo Božje. Tudi na Slovenskem se je hotel ta nazor v politiki spet vtrditi. Iz poslednjih pet in dvajset let domače zgodovine bi se dala napisati o tem cela knjiga... In vendar meni se je zdel od prvega početka kriv tak nazor. Da tako zvaní »mladi« in »stari« skupno pišejo eden in isti politički list da se družijo na podlagi enega in istega programa v političko društvo — to meni ni šlo in ni moglo iti v glavo. Bog odpusti, da je tako trda! Tako zvana »ljubezen«, ki bi imela poravnati načelna različja »mladih« in »starih«, bila mi je, dasi na videz tako sladka, vendar vselej tako grenka, da je nisem mogel nikdar na dolgo obdržati v želodci...

No, ko se mi je pa ponudila priložnost, da bi morda v roko vzel političko pero, zapeljal me je moj nazor o politiki, da sem res se predrznil nekaj političko pisariti, kar je imelo kmalu razburiti vso Slovenijo. Zagotavljam Ti pa slovesno kot prijatelju, pred katerim ne poznam skrivnosti, da je bila edina le ideja, ki me je, kakor sem rekel, »zapeljala«. Za idejo sem pripravljen to uro popustiti vse in jutre gladu vmreti, ako ji morem s tem bolj vslužiti. Mogoče sicer, da je kdo z menoj namerjeval kaj drugega, a motil se je od začetka do konca. To spričevalo mi morajo dati vsi poštenjaki. Dostojnost in poklic katoliškega duhovna sta po mojem mnenju tolikaj, da ne sme na njegovo ime pasti niti senca katerekoli odvisnosti od golo političkega strankarstva ali političkih oseb. Da, tudi politika more biti predmet duhovnega delovanja, a iskati mora v nji to, za kar so ga nebesa poslala človeštvu: katoliško idejo; ker ta sega globoko tudi v politiko. Za njo mora hoditi in težiti, nikar pa, njo pustivši iz smotra, pokoriti se minljivim političkim mnenjem ali strastem, bodisi lastnim ali drugih politikov, strastem in mnenjem, ki se od dne do dne preminjajo, kakor vse človeško...

To moram pa tem bolj povdarjati, ker se je, kakor sem ti slišal, pri vas splošno mislilo da me ni gnalo drugo v boj, kakor gola mržnja do osebe, s ka-

tero bi moral pred vsem živeti v ljubezni in slogi. In hotelo se je nekako širiti mnenje, kakor da je prepri moj življenjski element, brez katerega ne morem na dolgo bivati, kakor riba brez vode. Nič drugega ni, kar me spodbuja, kakor črna maščevalnost! Brez šale. Koj od začetka sem dobil od moža, ki sem ga posebno čislal, nekaj nad vse pikrih vrst, katere so začenjale: »Studite se mi, odkar ste...« Taki smo mi, edini, od katerih pričakuje katoliška resnica obrambe. Taki smo: mirni in spravljivi z liberalci do konca, do smrti, naj nas režejo in žagajo noter do srca, mi molčimo: ko se pa kdo ohrabri in povzdigne glas, ne da bi mu krepko pritegnili, ali vsaj molčali — ne, sumničiti ga jamemo, podtikati sebične namene; in kar ni dovolj napadov z nasprotniške strani, prihajajo še s strani bratovske! Sicer dotični sam najbolje vé, da go ne črtim in ga nisem črtil nikdar, kakor tudi on mene ne.... Pa tako se je delalo z mano v dobi kratkega političnega delovanja. Moj Bog, se li res misli, da smo absolutno nedovzetni za više nagibke, nego je sebičnost, maščevalnost?!

Tudi »Rimski Katolik« je moral trpeti. Ne sicer, da imamo manj naročnikov od lani, njih število je celó naraslo. Vemo pa, da bi jih bilo še več. Mar siko, ki je še pred kratkim odločno izpoznavał njegova načela, se kar čez noč zagledal v ozadij za njim strašilo — veleizdajico slovenske narodnosti! En sam glas s te strani. Ljudski učitelj nekje na Slovenskem, ki je dobil vabilo na naročbo »R. K.«, je je vrnil zapisavši na sprednjo stran pisma: »Retour«. Takošnega farizeja! ki seje kakor satan razpriljo mej verhi narod! Svarilo pred njim pri vsaki stezi!

Tako se nas je počesčevalo javno in privatno. So krogi, ki se imajo za narodne, krogi, v katerih se res še misli, da morejo le narodni kričaci narod in domovino rešiti! Da mi nimamo srca za narodno stvar, za materinščino!? Pa pridite ter izprišajte mladino, katero nam je Bog izročil v odgojo, ali je ne znamo ogrevati za materino besedo, ali ji nevrudoma ne kažemo poti, katere ima hoditi, da bo kdaj koristila domovini!...

Naj ne misli pa nihče, češ, Bog vé, kaj si domišljamo o sebi. Priča nam Bog, ki vse ve in vidi, da nam gre le za stvar. Toda stvar, ideja stopa v svet, v javnost, le vkolikor jo zastopaj in zagovarja oseba. Zatorej nam ni vse eno, kako se o nas misli in piše, dobro véde, da z osebo trpi in večkrat pade tudi stvar. Očitala se mi je predrznat in prevelik ponos. No, jaz pa menim, ravno tega imamo avstrijski katoličani premalo; toliko več ga imajo liberalci, zatorej nas tlačijo. Ravno takrat, ko bi trebalo krepko, z odprtim čelom, s podpisanim imenom stopiti v javnost v obrambo resnice in pregnati predrzne, večkrat nesramne nasprotnike, se vse poskrrije, da si še dihati ne upa. Ako smo hrabri vojaki, pokažimo jim kar naravnost prsa: sem merite, ne bojimo se vas!

Hvala Bogu, ni še vse izgubljeno. Marsikateri mladenič, vnet za ideale krščanske, gleda na nas. Naj nam verjamejo liberalci, da je res tako. Zatorej pa tudi nočemo, da se omadežuje naše ime. Naše ime je čisto. Ako bi se vam posrečilo, liberalci, omazati je, pripravili bi nas pri mladini ob zaupanje. No pa, le na dan, a z dokazi, s pozitivnimi dokazi!

Dragi prijatelj, javlja se res v našem mlajšem rodu sveta navdušenost za vzvišene krščanske ideale. Priporočajmo jim li, mladim duhovom, naj se vglobijo v ideje, katere so prerodile človeštvo: te ideje, krščanske ideje, se niso še postarale, mlade so kakor pred tisoč leti. Pač pa se je postaral vž liberalizem, akoravno še od včeraj. Soštika puhlih fraz izgublja od dne do dne veljavo. Evropa se odvrta od brezumnega racionalizma, jutre bo liberalizem vž anahronizem. Stramovati bi se ga moral vž vsak omikanec. Tudi naši liberalci so se vž preživeli. Doba cvetja je bila kratka. Ostala je brez sadu. Odkar je Stritar vrejeval »Zvon«, niso nam povedali niti ene nove. Stare fraze prebavljajo, da se človeku kar gabi. Zatekajo se k zadnjemu pripomočku, k podlostim, k obrekovanju. Z »Brusom« je prišlo slovensko liberalstvo v zadnji štadijum; to je štadijum brez-miselnosti, to je negacija logike, pravi, estetike.

Jaz, prijatelj, prisegam na zastavo katoliškega načela na vse strani, brez vsake zveze, brez premirja z liberalci!

Sicer ostajam ves Tvoj kakor doslej.

M.